

DOM in SVET

list
s podobami
za
leposlovje
in
znanstvo.

Urednika:
dr. M. Opeka
in
dr. E. Lampe.

L. XVI. 1903

ŠTEV. 8.

Ant. Rozelj

VSEBINA.

	Stran
Silvin Sardenko: Nesmrtnemu Leonu	449
Bogdan Vened: Naš stari greh. Polabska povest. (Dalje)	451
Silvin Sardenko: Gorski viri in verzi. (Dalje)	461
Fr. S. Finžgar: Moja duša vasuje ... (Dalje)	464
Sorin: Svita dan se nad goro	467
Janko Mlakar: Grintavec in Kočna. K turistovski sezoni. (Konec)	468
Janko Jovan: Domači obrti na Kranjskem. (Dalje)	476
Anton Medved: Legenda o pelinu	480
Marija: Liljana. Novela. (Konec)	482
Anton Medved: Oblačicam	485
Viktor Steska: Slikar Julij Quaglio	486
Anton Medved: Oddaljenim dušam. 9., 10.	490
Dr. Karol Glaser: Nemška „moderna“. Iz novejšje nemške književnosti. (Konec)	491
F. U. † Papež Leon XIII.	498
Književnost	500
To in ono	509

SLIKE.

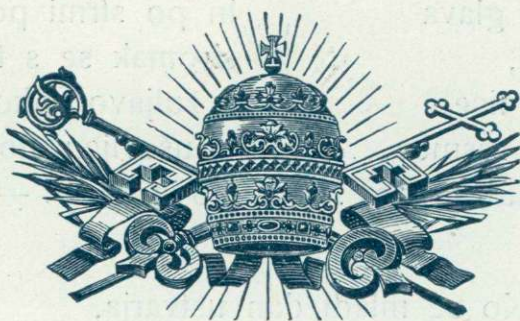
Izak in Abraham. K. Šteiben. — Češka kočna na Ravneh. — Kokrska dolina: Zgornja Jezerska Kočna. — Spodnja Jezerska Kočna. Oboje fotogr. A. Beer v Celovcu. — Čevljar. Risal Ant. Koželj. — Pristanišče v Ogleju. Risal M. Jama. — Notranjščina ljubljanske stolnice. — Freska v svetišču ljubljanske stolnice. — Freska v svetišču ljubljanske stolnice. Vse tri fotogr. J. Kotar, Ljubljana. — Gerhart Hauptmann. — Oglej. Po fotografiji. — Bazilika v Ogleju. — Muzej v Ogleju. — Baptisterij v Ogleju. Vse tri risal M. Jama.

Listnica uredništva. Bolkov. Prevodov naš list do sedaj ni priobčeval in jih bržkone tudi ne bode še tako kmalu. Sicer pa le poizkušajte za svoj prid tuintam kako stvarco prevesti, čeprav samo iz nemščine. Mnogo se lahko naučite s takimi vajami. Ne vemo že, kdo je nekoč zapisal stavek: da je dobro prevajati težje nego izvirno pisati. Vsekako, vsaj jezik mora imeti dober prevajavec popolnoma v oblasti. Zdravi!

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: „**Marijanišče**“. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2.5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravništvo v „**Marijanišču**“

Nesmrtnemu Leonu.

Videl trato sem zeleno,
v rosnih kapljah zatopljeno,
prašal sem jo, kaj tako žaluje.
Pa mi reče: Je-li tebi tuje,
da Leona ni med nami več!

Slišal tožne sem zvonove,
prašal bridke sem glasove,
kaj togujejo mi neprestano.
Rekli so mi: Mar ni tebi znano,
da med nami ni Leona več?

O cvetovi solznorosni,
vi zvonovi tugonosni,
ne žalujte v tugi neizmerni,
ne bodite toli lahkoverni,
da Leona bi ne bilo več!

Baš so moje lastovice —
misli moje, te novice
iz tujine mi prinesle daljne,
da so prazne te besede žaljne,
da Leona ni med nami več.

Saj tako se čolnič varno
ziblje čez morje viharo,
ko na nebu zvezdica-vodnica
ni zakrila jasnega mu lica.
To je Leon! — To je duh njegov!

In na pašo sredi čede
radosten pastir prisede,
ne bojé se ga ovčice vdane,
saj jim žlahtne je ponudil hrane...
To je Leon! — To je duh njegov!

Tam pri knjigi modra glava
resne misli razmišljava,
in naenkrat zažari mu lice:
bister um je segel do resnice...
To je Leon! — To je duh njegov! —

In po strmi poti hudi
siromak se s trdom trudi,
z žuljavo roko si čelo briše,
oduševljen stopa vedno više...
To je Leon! — To je duh njegov! —

Ko se mladi dan ustvarja,
ko večerna tone zarja,
kar lepote stvarnica razkriva
vso umetnik v umotvor presniva...
To je Leon! — To je duh njegov...

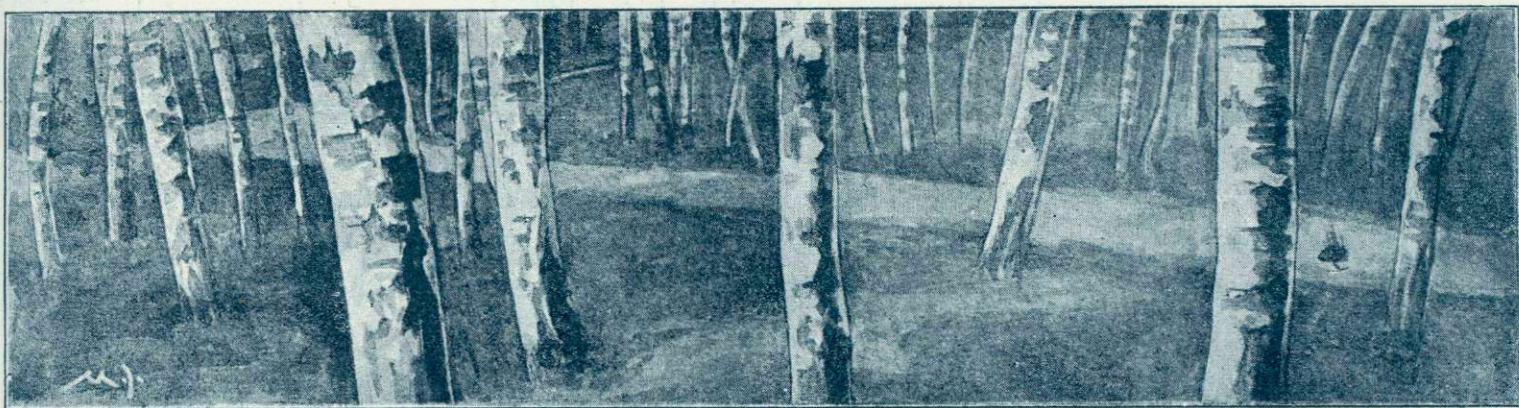
O vi cveti solznorosni,
vi zvonovi tugonosni,
kamorkoli gledate po sveti,
bi Leona morali zazreti —
saj njegove smrti ni nikjer! —

Res nekje tam v rakvi tesni,
tam ostanki so telesni...
Ali tisto ni bil on nikoli! —
Naj le zemlja prah njegov izvoli,
duh izginil mu je iz pepela,

dokler cerkev k nebu bo strmela,
živel v cerkvi Leon bo vsekdar!

Silvin Sardenko.

BOGDAN VENED:

NAŠ STARI GREH.

POLABSKA POVEST.

X.

Nemirno je spal tisto noč Gotšalk na Pluzonovem domu, nemara nič manj nemirno, kot svoje dni zadnji Rimljan, Brut, na poljani filipski pred bitko, ki je imela odločiti, kdo bo vladal poslej rimski svetovni državi: starožitni in starokopitni Katonci ali Cezarijanci. Le-ta je v noči pred usodno bitko pri Filipih, prav kakor že prej ob Helespontu pred nekaterimi tedni, videl Erinije in Cezarjevo senco. „Umri, paricida, umri!“ so klicale boginje-maščevalke, plavajoče v oblaku nad njegovo glavo. „Ha, ve ste, grozne hčerke Hadesove!“ je s sveto jezo a obenem ponosno vzkliknil Brut. „Povejte mi, zakaj ste se mi prikazale? Zakaj me pitate s takim imenom? Zakaj mi napovedujete smrt? Zakaj bi jo bil zaslužil? Toda, če mi jo prav napovedujete, vedite, da se niti vas niti vašega napovedovanja Brut ne boji! Brut da bi se bal smrti! Umreti sem pripravljen, toda prej hočem dobiti zmago, hočem priboriti Rimu svobodo! Pojdite, poberite se, zloveste poslanke Hadesove!“

Erinije so splavale v zrak, ko je nad nje dvignil svoj meč, a v zraku plavaje so mu še klicale: „Umri, paricida, umri! Na svidenje v Hadesu!“ „Zmago hočem in svobodo“, je jecal Brut; a komaj je zopet izpregovoril te besede, in toliko da so izginile Erinije, kar se mu prikaže na vrhu bližnje skale senca Cezarjeva, zavita v rumeno svetlobo. In največji Rimljan, Cezar, je zaklical Brutu: „Paricida ne sme pričakovati zmage! Čas povračila in kazni je prišel! Nasilnik prirode in usode, očetomorec, zasramovalec bogov, ne more in ne sme pričakovati zmage! Potolčen bodeš, poražen; obupaj, umri!“

Gotšalku pa je plavala pred očmi podoba njegove hčere, božjepotnice rujanske... Srd in maščevalnost, skrb in žalost so se prelivale po njegovi duši, kakor se prelivajo sedaj sèm sedaj tja se pehajoči jezerski valovi, če jih tepe silovit vihar: prelivajo se, pehajo se, pretakajo se ti valovi, toda izlijejo se iz jezera ne. Nadknez je premišljal na vse strani, kaj naj stori, da hitro zaduši porajajočo se vstajo. Zakaj da je potovanje bodriških velmož na Rujano znak vstanka proti njegovi vladi, je izprevidel takoj. Kaj naj stori z Viljenico, ki se je ude-

ležila te božje poti, o tem je bil brez dolgega premišljevanja narejen sklep v njegovi duši. Siloma, zgrda in najsibo z največjo ostrostjo bode pregnal iz njene glave staroverske muhe, ki so ji zaplesale v nji vsled občejanja s Slavomirom.

„To je že preveč, kar uganja ta deklina!“ je rekel jezno. „Naj dela iz hudobije ali iz lahkomiselnosti, to mi je sedaj vseeno. Ha, z neizbrisno pego bi ostala večne veke omadeževana junaška slava Gotšalkova, če bi ne znal ukrotiti in streti samoglavnosti svoje lastne hčere on, ki je ukrotil in strl toliko mož-junakov! Tega si pa vendar ne dam očitati od nikogar, da bi moja hči za mojim hrbtom občevala in celo na božjo pot hodila s pogani nekaznjeno! Čakaj, Viljenica: Kdor se z vročim opeče, na mrzlo piha! Več ne boš skakala čez ograje kot nebrzdana žrebička in več ne boš letala okrog kot svobodna ptička. Ukrotili te bomo in perutnice ti bomo pristrigili! V ljubeškem dvorcu boš sedela, strogo nadzorovana od mene, od kneginje in od cele družinčadi, in niti koraka ne boš več naredila brez naše vednosti. In delal bodem z vsemi sredstvi, storil bodem, kar se bo le dalo, da te kmalu poroči saksonski vojvodič. Potlej, ha, potlej te bode pa on brzdal!“

Tudi usodo Slavomirovo je Gotšalk — kakor vemo — po nasvetu duhovnika Norberta iz Velegosta že določil. Ujel ga bode ob prvi ugodni priliki, vtaknil v ječo in mu na ta način zaprl sapo. Sedaj je le še to sklenil, da izvede stvar čim najhitreje.

A kaj naj naredi s poganskimi velmožmi, ki so šli s Slavomirom na božjo pot na Rujano? Njihova imena je bil izvedel še tisti večer. Prvi trenutek je bilo sicer za njegovo očetovsko srce dovolj, ko je slišal imenovati Viljenico v zvezi s Slavomirom in z Rujano; za nekoliko hipov je pozabli na vse drugo, tako težak udarec je bil ta glas zanj; zato je bil pa tudi tako hitro od-slovil Jaroslava. Šele potem, ko se je vsaj deloma nekoliko pomiril, se je domislil, da bi bilo dobro in zanimivo izvedeti še imena velmož, ki so se udeležili božje poti. Po-

klical je Jaroslava nazaj in vprašal, ali je izvlekel iz Pluzonovih hlapcev tudi imena bodriških velmož-božjepotnikov.

„Tudi, gospodar!“ je ponosno odgovoril načelnik in naštel imena vseh udeležnikov.

Nadknez se je prestrašil: bila so imena najuglednejših bodriških starejšin in velmož, ki jih je imel za dobre kristjane in zveste podanike. Kaj hoče narediti s temi, kako naj ukroti nje? Ali naj jih tudi pozapre? Hm, najboljše bi bilo; toda ali jih more? ali jih sme? Ko bi jim mogel dokazati vele-izdajo, da; potem bi jih lahko kaznoval z najhujšo kaznijo, in bi mu nihče ne mogel očitati nepostavnosti. Ker jim pa tega pre-stopka, oziroma zločina, ne more dokazati, jih ne sme in ne more kaznovati. Lahko bi jih trdo prijel kot odpadnike od krščanske vere; toda ali jim more dokazati odpad? Če so šli na Rujano, ha, saj lahko pravijo, da so šli iz radovednosti pogledat otok ali da so šli tja po kupčijskih potih. Kaj hoče potem! Osebne svobode vendar ne more kratiti nikomur in na vse zadnje tudi verskega prepričanja ne more nikomur vsiljevati. Kaj naj torej stori?

Mislil je Gotšalk, mislil, pa se ničesar pravega ni mogel domisliti. Že v prav pozni uri se je odpravil k počitku, a počival ni. Spanec ni hotel pa ni hotel priti. Šele proti jutru je malo zadremal, pa še v tej dremoti ni imel miru. Mučile so ga zlovešče sanje. — Na bregu tihega jezera je ranega jutra stal na sivi pečini in gledal po vodni rav-nini. Mirno je bilo jezero, komaj vidno in komaj slišno dihajoč z valovi; zdelo se je, kakor bi še spalo, spalo brezskrbno, rahlo-mirno, le s posamnimi tihimi in mehкими dihljaji spremljano spanje. Nebeško solnce je ljubeznivo gledalo v vodo in ji po zlatih žarkih pošiljalo gorke poljube in tople ju-tranje pozdrave. Kar naenkrat pa se je je-zero zbudilo in se nemirno zagugalo, kakor se zaguglje postelja, če je v nji ležečega možaka-korenjaka zbudil in splašil nenaden ropot, da izteguje silne ude, tipa z rokami krog sebe in si menca oči, hoteč naglo spoznati nevarnost. In guganje je bilo z

vsakim trenutkom večje, silovitejše, drznejše. Valovi so rastle v kupe, v grmade in nazadnje kar v prave pravcate griče. In kakor na znamenje, dano od nevidne roke, so se nekaj časa vsi ti velikanski valovi zagnali proti pečini, na kateri je stal Gotšalk, in jo naskočili z besno silo med silnim šumenjem in sikanjem. Gotšalk je hotel skočiti s skale in se rešiti. Toda bilo je že prekasno. Izpodjedena skala se je že nagnila. Knez je razprostrl roke k molitvi; v tem trenutku pa je zagledal dvigati se iz valov grozno človeško prikazen, odeto v bičje in vodno travo, in ta hitro rastoča prikazen je z bičem naganjala valove proti njemu in se mu divje, satansko-zlobno režala v obraz. „Povodnji mož!“ je vzkliknil Gotšalk. — „Da, kakšen!“ se je zarežala prikazen. „Ali me ne poznaš? Jaz sem Slavomir, tvoj stari prijatelj. Hahaha! Umri, ti zlotvor narodov, umri!“ Gotšalk je mogel le še preplašeno zakričati pa se je s skalo prekucnil v vodo...

Ves potan in moker, kakor bi se bil res izkopal v jezeru, se je zbudil nadknez iz spanja in planil kvišku. Po vsem životu se je tresel kot plaha trepetlika ob vodi. Groza ga je bilo teh strašnih sanj. „Kaj neki pomenijo?“ se je popraševal. „Nič dobrega — nesrečo“, si je odgovarjal, „če sanje sploh kaj pomenijo!“

Ko je pa vsled utrujenosti vdrugič zaspal, je zasanjal lepše sanje. Zdelo se mu je, da gre po strmi poti v goro. Komaj komaj je že stopal, tako ga je bila utrudila hoja. Že je omagoval; težko je sopel, kolena so se mu šibila, in polastila se ga je taka utrujenost in obupnost, da je že mislil sestiti na prvi kamen-počivalnik in opustiti nadaljno pot. Kar je zagledal vrh gore svetlega angela z zlato krono v roki. In angel mu je zaklical z glasom srebrnočistim: „Kdor bode stanoviten do konca, ta bode kronan!“ In izpodbodla je Gotšalka ta prikazen. Z novim pogumom in s pomlajenimi, svežimi koraki je hitel dalje navkreber in je kmalu srečno došel na vrh.

Po teh sanjah je nadknez vkljub kratkemu spanju vstal nekako pomlajen, po-

življen, svež in čil. V Pluzonovem domu je razen služinčadi še vse spalo. Gotšalk je opravil jutranjo molitev; ko je pa zaslišal zvonček s stolpička cerkvice sv. Mihaela, ki jo je bil on sam na lastne stroške dal sezidati pred leti kot nekak poročni dar za svojo sestro ob njeni poroki s Pluzonom, se je natihem odpravil tjakaj.

Po maši se je še dolgo časa mudil v cerkvi. Priporočal se je nadangelu-bojevniku, da mu izprosi od Boga vsaj delček tistega junaškega, za čast edino pravega Boga tako gorečega duha, kakršnega je bil poln on, ko je stopil pred angele-odpadnike z mečem v roki in z vojnim klicem: „Kdo kot Bog?“ Tudi on se mora boriti proti odpadnikom od pravega Boga, zato potrebuje junaškega, neustrašenega duha...

V molitvi in v premišljevanju je moral zadobiti posebno moč, uteho in razsvetljenje; zakaj ko se je vrnil na Pluzonov dom in prišel v svojo sobo, je bilo njegovo obličje, dasi so na njem še ležali prozorni oblački skrbi in žalosti, vendar že dosti jasnejše in mirnejše. K oknu je stopil odločnih korakov pa pomislil sam pri sebi:

Da, tako bode najbolje! Naredim se, kakor da čisto nič ne vem o božji poti na Rujano, samo da lažje ujamem Slavomira. Kaj bi mi pomagalo, če bi povedal starejšinam in velmožem božjepotnikom, da vem za njihov izlet na Rujano k maliku Svetovitu? In kaj bi imel od tega, če bi jih trdo prijel? Morda bi se našel kateri med njimi, ki bi se opravičeval, da mu še na misli ni bilo iti častit Svetovita, ampak da je šel zgolj iz zasebnih razlogov in vzrokov na Rujano. Drugi bi mu pa lahko povedali v brk, da gredó, kamor hočejo in kamor jih volja, ker so svobodni Sloveni; le kadar bode nadknez izvedel, da rujejo ali da se vzdigujejo zoper njega in njegovo vlado, takrat naj jih prime in kaznuje, prej pa ne!

In še to: če razglasim, da vem za pohod na Rujani in ujamem Slavomira in ga dam zapreti — ali ne bodo, in naj si ga ujamem z največjo previdnostjo in paznostjo ter skrivoma, ali ne bodo takoj vsi obsodili

mene, ali me ne bode to dejanje osumilo? In kaj bi bilo lahko posledica te sumnje? Vstali bi in vzdignili bi se proti meni vsi pogansko misleči Bodriči! Tako pa, če se delam nevednega, in se mi posreči dobiti Slavomira v roke ter ga odločiti od sveta, kdo bo mogel sumničiti mene? In če tega hujskača ni več v Bodričih, si nihče ne bode upal započeti kaj proti naši pravi veri ali proti meni. Vtem pa bodem natanko opazoval božjepotnike, njih vedenje in gibanje, da v slučaju, če bi vendar hoteli uprizoriti vstanek ali kaj takega, v kali zadušim prekucijsko namero. Ne, nikomur ne povem, da kaj vem o tej poganski božji poti! Tudi Viljenici ne bodem rekel ničesar, ker bi to zatrdno izdala svojim somišljenikom in jih opozorila, naj bodo previdni. In tudi svaku Pluzonu in sestri ne bodem črhnili besedice, da vem, da zahaja Slavomir v njuno hišo. Hvala Bogu, da sem bil včeraj tako previdno molčeč in nisem z nobeno besedico omenil svečenika, ampak sem si dal od njiju rajši razkazovati gospodarska poslopja in blago in travnike in njive. Hej, če Slavomir nekega lepega dne izgine s površja bodriške zemlje, kakor bi ga bila požrla zemlja, ali kakor bi ga bili odnesli vetrovi, kdo me bo mogel dolžiti, da sem ga s površja posnel jaz! Sedaj gre samo še za to, kako bi čim prej zasledil tega sovražnika, ki skrivoma, ponoči seje ljuliko med čisto pšenico. Že vem!

Zopet je poklical zapovednika telesne straže k sebi pa mu je dejal:

„Izborni si opravil včeraj svojo nalogo, Jaroslav. Ali bi danes lahko še to izvedel od Pluzonovih hlapcev, proti kateri strani se je iz Roztoka obrnil Slavomir? Poizkusi precej, ker sta danes zatrdno še včerajšnja, še vinska.“

„Zanesi se name, gospodar!“ je odgovoril zamožestno Jaroslav. „Če količkaj vesta, bodem vedel tudi jaz!“

„K sklepu jima pa danes še to zabiči, da bogvaruj komu drugemu praviti, kar sta o tej božji poti povedala tebi. Reci, da bi bil jaz grozno hud na Viljenico, na Slavico

in tudi na nju, če bi izvedel, kje so bili. Zato naj molčita o stvari kot grob, če hočeta sama sebi dobro!“

Gotšalku to pot ni bilo treba dolgo čakati Jaroslavovega povratka. Še ni pretekla dobra ura, pa se je že zglasil zapovednik pri njem s sporočilom:

„Slavomir je ostal v Roztoku, toda pri razstanku je dejal knežnji Viljenici: — Na skorašnje svidenje v Velegostu!“

„Tako? Torej misli priti v kratkem lesem!“

Nadknez je šel dvakrat gori pa doli po sobi, potem se pa ustavil pred Jaroslavom in mu rekel:

„Jaroslav, ali imaš kakega posebno spretnega mladeniča v svoji četi? Spreten mora biti, pretkan in prebrisan.“

„Ali sme biti zraven tudi zvit in lokav?“

„Tem bolje.“

„Vse te lastnosti, gospodar, ima moj stričnik Gojnik.“

„Gojnik?“

„Da; saj ga poznaš, gospodar; in še bolj kakor ti, ga poznam jaz. On je ročen kot jegulja, brz kot podlasica, zvit kot kozji rog in pretkan kot lisjak.“

„Torej kakor nalašč za posel, za katerega potrebujem človeka.“

„In kakšen posel mu misliš dati, gospodar?“

„Povedal ti bodem; saj vem, da se smem zanesti nate bolj kot na vsakoga drugega. Mi odidemo še danes iz Velegosta v Tešin; potem gremo v Gnojsko, Vostrov, Zverin in odtod domov v Ljubek. Tukaj bi pa jaz rad pustil človeka, ki bi pričakal Slavomira, izvedel kakorsižebodi, kam pojde odtod, šel potem skrivši za njim, kamorkoli pojde, natanko opazoval njegove, korake: kje se bode ustavljal, s kom občeval, kje ga bodo prijazno vzprejeli — da bode vse lahko sporočil tebi, oziroma meni. Kadar bode pa mislil, da bi se ga dalo v kaki zasedi ujeti, ne da bi njegovi ljudje vedeli za to, bi to nemudoma sporočil tebi, ti pa meni. Naša naloga bode potem, da ga gremo ujet, seveda z vso paznostjo in čuječnostjo,

in ga kam zapremo, da ne bode več okuževal svobodne bodriške sape.“

„Izvrstna misel, gospodar! In če jo bode znal kdo gladko izvesti, jo bode zatrdno moj stričnik Gojnik, kateremu bi med vsemi bodriškimi prevejanci in navihanci zaman iskal vrstnika. Samo na to bi te opozoril, gospodar, da bi kazalo dodati Gojniku še enega tovariša, da ima v slučaju potrebe in sile pomoč.“

„Dobro, daj mu še enega iz našega spremstva.“

„Dal mu bodem Godimira, tovariša mu in vrstnika, človeka sicer bolj kratke in počasne pameti, toda orjaške postave in nenavadne telesne moči.“

„Poznam ga: ravno pravšen za ta posel. On bode lahko vedno molčal; samo udaril naj bode, kadar bode treba.“

„Kje bi se pa tu nastanila? Najboljše bi bilo, če bi pod kakšno pretvezo mogla ostati na domu tvojega svaka.“

„Imaš prav. Veš, kako bomo to naredili? Jaz sem mislil vzeti knežnjo Viljenico precej s seboj iz tega gnezda. Toda pustil jo bodem še nekaj časa tukaj, da ne bo nihče prišel na to, da kaj vem o Slavomirovih tajnih obiskih v ti hiši in o drugih njegovih činih in načrtih. In poklonil ji bodem še danes pred odhodom tvojega stričnika in Godimira kot strežnika, ki naj ji bosta vedno na razpolago. Na ta način bodem njo in vso Pluzonovo hišo uspaval kot z lepo pesmijo-uspavanko v brezskrbno spanje in v sladke sanje, da jaz še slutim ne, kaj se godi za mojim hrbtom.“

„Krasna misel! In jaz jo v duhu gledam že izvedeno.“

„Torej pripravi in pouči Gojnika za šolo, v katero sva ga sklenila poslati. Potreboval bode kajpada nekaj denarja zase in za tovariša. Ná, tu ga imaš, pa mu ga izroči. In reci njemu in tovarišu, da če dobro izdelata šolo, naj bosta prepričana, da dobita od mene krasno nagrado. Prvi nalog, ki ga njima daš, pa bodi ta, naj bosta strogo molčeča in naj zase ohranita to stvar kot najdražjo skrivnost!“

XI.

In kar je bil Gotšalk diplomatično zamislil, to je storil brez oklevanja. Postal je nenavadno prijazen s Pluzonom in z vsemi njegovimi ljudmi in kazal se je veselega in dobrovoljnega, kakršnega so ga še malokdaj videli. „Zatrdno je bil pri nemškem duhovniku zjutraj“, si je govoril Pluzon, ko ga je videl tako vedrega, „pa mu je ta načencal in natvezel, kako bohotno cvete pri nas krščanstvo. Hahaha!“

Viljenica se kar načuditi ni mogla, ko je oče pred njo pripeljal Gojnika in Godimira in dejal, da ji mlada junaka podari, da ji bodeta v postrežbo, brambo in pomoč povsod, doma, na šetnji, na lovu ali na potovanju. — Odkod naenkrat tolika ljubeznivost, tolika pozornost? se je popraševala mladenka. — Rad me ima oče. Dober je kot misel. Ali ko bi vedel, kakšna je njegova hči, da občuje s staroverci in je šla z njimi celo na božjo pot na Rujano, to bi se zgražal! Namesto z darovi bi jo počastil s strogo kaznijo in strahovanjem. Oh, da bi le Slavomira toliko časa še ne bilo v Velegost, dokler je oče tukaj, da ne bi česa zavohal in da ne bi treščila skupaj! Daj, vsedobri Svetovit, da bi nadknez kmalu odrinil od tukaj!

Mladenka je videla to željo izpolnjeno še tisti dan. Po obedu se je Gotšalk vzdignil, se hišnemu gospodarju in gospodarici lepo zahvalil za gostoljubnost, želel, da ju najde še drugokrat, kadar pride v Velegost, v zdravju tako trdnem in čvrstem, kakor ju je našel sedaj, želel še Viljenici in Slavici rast v vseh lepih vednostih in čednostih pa dal povelje svojim konjenikom, naj se pripravijo za odhod. Hišni gospodar in gospodarica sta ga sicer ustavljala, naj jih vendar ne zapusti tako hitro, ali on je odgovoril, da sedaj ne utegne, da mora obiskati še druga mesta — in je s svojci odrinil še tisto popoldne iz Velegosta. Pluzonu in njegovi ženi, Slavici in Viljenici, vsem se je odvalil težak kamen od srca: zdelo se jim je, da so rešeni velikih skrbi.

Slavomir je še tisti teden prišel v Velegost in se nastanil, kakor po navadi, v skromni predmestni hišici pri nekem starem prijatelju. Takoj prvi dan po svojem dohodu je šel — skrivaj seveda — obiskat Pluzona, in tu so mu precej povedali, kakšnega gosta so ravnokar imeli — samega nadkneza Gotšalka — in kako so se tresli, da ne bi zadel skupaj z njim, Slavomirom; no k sreči jo je nadknez kmalu odkuril.

Svečenik se je smejal pa dejal:

„Ali ne veste, da se vsako jutro črna noč lepo umakne, tiho skrije, ko zasluti in začuti, da prihaja beli dan?“

„Ej, ti veliki bahače“, mu je takisto smeje segel v besedo Pluzon, „kaj bi ti rekel? Ali ne vidiš, ali ne veš, da se vsak večer beli dan skrije in umakne za goro, ko zasluti in začuti, da prihaja črna noč?“

„No, in komu primerjaš moj povratak z Rujane in moj dohod v Velegost?“

„Obema, črni noči in belemu dnevu. Belemu dnevu za Bodriče, črni noči za Nemce. Sicer pa vedi, da Gotšalk ničesar ne sluti in ne čuti, kakšno vreme se zbira nad njegovo nemško vlado.“

„Za nas tem bolje! A prav si rekel prej! Božjepotniki s svete Rujane prinašamo beli dan zlate prostosti bodriškim sinovom, nemškemu življu pa črno noč pogina, smrti. Pa saj sta zatrdno že Viljenica in Slavica vse povedali, kako se nam je godilo tam gori na Rujani.“

„Viljenica kar zardi, kadar nanese pogovor na Rujano“, je odvrnil Pluzon. „Ne vem, kaj to pomeni. Slavica nam je pač pravila nekoliko, vendar te prosim, pripoveduj mi ti bolj obširno.“

S poredno-zadovoljnim nasmehom je pogledal Slavomir Viljenico pa začel potem pripovedovati z vznesenimi besedami, kako se jim je vse po sreči izteklo. — —

Že tri dni je bil Slavomir v Velegostu. Vsak dan je prihajal v mraku v Pluzonovo hišo, a Gojnik še nič ni mogel izvedeti, kdaj in kam odrine svečenik iz mesta. Skrbelo ga je že, da ne bi odšel nanagloma, ko on še vedel ne bo za to. Sicer je bil koj prvi

dan po Slavomirovem dohodu v Velegost izvohal, kje le-ta stanuje. Zato je vsak večer šel sam ali pa je poslal tovariša Godimira v ono predmestje, kjer je stanoval svečenik, opazovat ga in stražit, da bi jima skrivaj in brez sledu ne ušel v kaki tihi noči iz mesta. Z doma sta lahko izostajala, ker sta si bila izprosila pri Viljenici več prostosti za prve dni. Imela sta pri tem nočnem straženju dogovorjene znake. Če se bode Slavomir ponoči odpravljal z doma, bode oni, ki bode stal na straži, trikrat zatrobil v rog melodijo narodne pesmi: „Bože, čuvaj nam nadkneza“, drug pa bo iz Pluzonovega hleva hitro pripeljal konjiča, pa jo bosta udarila za svečenikom. Da to straženje ni bilo ravno prijetno, je umljivo. A Gojnik je je odredil, ker si drugače ni znal pomagati. Kako neki? Če je prišel Slavomir na Pluzonov dom, ni imel s posli nikoli nobenega stika. Prišel je potihoma in šel takoj v gorenje dvorane, in če je česa želel, mu je postregla gospodarica sama. Gospôda je bila vedno sama zase ob takih prilikah. Torej si Gojnik res ni mogel dati boljšega sveta, kakor da čuva ponoči, kdaj bo odšel svečenik; zakaj da jo bo popihal ponoči, mu je bilo jasno kot belo jutro.

Četrty dan je bil pa vendar rešen tega neljubega straženja. Na večer je namreč zopet prišel Slavomir v Pluzonovo hišo. Gojnik je stopil ravno iz sobe knežnje Viljenice, ko je svečenik dospel v gorenje nadstropje. Nalašč se je mladi junak na hodniku še malo zamudil. In ni se kesal, da se je. Kmalu so prišli po hodniku Pluzon, soproga, Slavica in Slavomir in poklicali Viljenico, naj gre z njimi na vrt v lopo. Ko je gospôda odšla, je Gojnik takoj sklenil iti prisluškovat njihovu pogovoru. Ko se je naredil popoln mrak, je šel iz hiše, od zunaj preplezal zid na vrt in se srečno, neopaženo, prihuljeno kot maček, priplazil do grmovja v bližino lope. In v tem svojem skrivališču je kmalu izvedel, kar je želel.

Slavomir je imel govor. Gojnik je ujel njegove zadnje besede: „Kot hraber poveljnik se moram boriti v prvih vrstah, v vrstah naj-

nevarnejših. Zato grem v Ljubek, v osredok ponemčevalne naše vlade in nove vere, da tam v neposredni bližini nadkneza in njegovih lizunov delam za stare bogove, do-

čim bode te vi drugi delali v ta namen po manjših, pokrajinskih mestecih in na kmetih. Nevarna je moja postojanka; pa dobri bogovi bodo — upam — z menoj, spremljali

IZAK IN ABRAHAM.

K. ŠTEIBEN.

me bodo od jutri, ko z zlatorumeno zoro nastopim blagovestniško potovanje, beli dan oznanujoč po vseh pokrajinah, tja do mesta Ljubeka in mi bodo stali ob strani tudi v tem neverskem mestu. Živeli, prijateljice in prijatelji! Delajmo vsi po gaslu: Za stare bogove in svobodni dom!“

Čaše so zvonko zazvene, čuli so se poljubi vroči, skozi vejeve so se videli prsrčni objemi in bratske in sestrskesolze. Gojnik je pa dejal: — Dovolj sem izvedel! in se je odplazil v stran po isti poti, po kateri je bil prišel, pripraviti vse potrebno za rani odhod naslednje jutro.

Slavomir je drugi dan res odšel iz Vele-gosta pred jutranjo zoro. Krenil je po cesti proti zahodu. Zatrdno je bil prepričan, da ga živa duša ni videla pri odhodu iz mesta. Toda varal se je. Kmalu za njim sta odjezdila po isti poti Gojnik in Godimir. Pri odhodu iz Pluzonovega doma jima nihče ni delal zaprek; vse je še spalo, gospôda in družinčad. Konja sta bila že ponoči dobro nakrmila. Godimir je šel kmalu po polnoči stražiti k Slavomirovemu stanovanju in ko je pred jutranjo zarjo videl, da se Slavomir odpravlja na pot, je hitro obvestil tovariša. Pa sta jo potihem mahnila za svečenikom.

Jezdila sta za njim, kajpada v velikem presledku. „Da ga le obdrživa v očeh!“ je govoril Gojmir tovarišu in pridržaval konja, ki bi bil po ravni cesti najrajši zletel kot strela. No, dokler je bila cesta ravna — in ravna je bila kakšni dve uri —, je že šlo. Gojnik je z orlovimi svojimi očmi lahko zasledoval in razločeval Slavomira, dasi je bil ta daleč pred njima. Drugače je pa bilo, ko se je cesta začela kriviti in skrivati za griči ali v šumih. Tedaj je veljalo, da sta naša mlada dva junaka izpodbodla konja in zapodila v dir, če sta hotela, da jima ne uide njuna „miška“, kakor se je izrazil Gojnik o Slavomiru. Seveda sta morala konjiča večkrat zopet ustaviti in paziti, da nista prišla preblizu Slavomiru.

Čuvala sta se v tem oziru dobro. Enkrat sta se pa vendar preveč zaletela v šumi.

Ko sta prišla iz gošče in izza ovinka na plano, sta strahoma opazila le nekaj lučajev pred seboj Slavomira, ki je bil ustavil konja pa se je oziral nazaj, pač iz radovednosti, kdo prihaja za njim.

„Tristo mu črtov!“ je z zobmi jezno škrtajoč vzkliknil Gojnik.

„Kaj bo pa sedaj? Že je naju opazil“, je obupno vprašal Godimir.

„Kaj? Hm, stvar moramo hitro zasukati. Ha, jo že imam. Kar naprej v diru! Potlej pa ti kar molči; bodem že jaz govoril s tem vražjim svečenikom.“

In zapodila sta konjiča v še hitrejši dir.

Slavomir ju je začudeno pogledal, ko sta privršala do njega vsa potna in prašna in se pri njem ustavila.

„Odkod pa vidva, prijatelja?“ ju je vprašal ljubeznivo-skrbno, skrbno seveda z ozirom nase, češ če morda nima opraviti s kakima ničvrednima postopačema.

„Od tam, od koder ti, dobri oče Slavomir“, je odgovoril Gojnik. „Kaj me ne poznaš?“

„Kako? odkod naj te poznam?“

„Ali me nisi videl snoči, dobri oče Slavomir, na Pluzonovem domu?“

„Je že res! Sedaj šele sem te spoznal. Kaj ne, ti si stal na hodniku pred vratmi knežnje Viljenice? Ali si njen strežnik?“

„Da, dobri oče Slavomir.“

„In tvoj tovariš? Tega pa nisem še videl.“

„Ker je navadno vedno spodaj pri konjih. Tudi on je strežnik knježnje Viljenice.“

„Tako? Od kdaj je pa tako imenitna? Škoda, da nisem prej tega vedel; bi ji bil lahko ponagajal! Kam pa prijatelja?“

„Poslušaj, slavnoznani oče Slavomir! Še pred jutranjo zarjo me je prišla klicati knežnja Viljenica in mi rekla: — Vstani, zbudi tovariša Godimira, osedlajta konja pa pohitita za možem, ki si ga snoči videl pri nas. Slavomir je, največji Sloven, najdražji mi prijatelj. — Saj ga poznam, sem odgovoril. — Tem bolje, je rekla knežnja in nadaljevala: Pojdita za njim pa mu recita: To ti sporoča Viljenica: Nikar ne hodi v Ljubek; sem imela strašne sanje...“

„Skrbna deklica, zlata dušica!“ je zadovoljno se smeje dejal svečenik. „Ali Slavomir pojde v kljub njenim sanjam v Ljubek, mora iti. Le pojdita, junaka, nazaj, pa sporočita knežnji te moje besede in moj prisrčen pozdrav.“

„Nazaj nikakor ne smeja, oče Slavomir. Knežnja je nama namreč še to naročila: — Ako bi pa Slavomir mojega nasveta ne mogel ali ne hotel sprejeti in bi na vsak način šel dalje v Ljubek, potem naj mi izpolni vsaj drugo prošnjo: dovoli naj, da ga spremljata vidva, moja strežnika, da mu bodeta v nevarnosti v obrambo in pomoč. Nikar ne odreci te prošnje, ker bi jo silno razžalil. Saj kadar naju ne bodeš več potreboval, naju bodeš pa poslal nazaj.“

Svečenik je Gojnika in Godimira premeril od nog do glave pa dejal:

„Odkod me pa vidva poznata?“

„Kdo ne bi poznal očeta Slavomira, svečenika Triglavovega, največjega Slovena!“ je vzneseno-drzno odgovoril Gojnik.

„Ali sta nemara tudi vidva pristaša starih slovenskih bogov?“ je s potolaženim, pomirjenim naglasom vprašal svečenik.

„Kaj ti od naju ni nič povedala knežnja Viljenica?“

„Nič.“

„Res ne?“

„Pri konju Svetovitovem ti pravim, da niti besedice ne.“

„Torej izvedi iz mojih ust, dobri oče, da sva midva iskrena privrženca stare vere. Neizrečeno je naju razveselilo, ko so nama ljudje pokazali tebe oni dan v Roztoku.“

„Kaj? V Roztoku sta me spoznala?“

„Da, oni dan, ko si prišel z Rujane.“

„Kaj, tudi to vesta?“

„Kajpada; tisti dan, ko ste prišli bodriški božjepotniki z Rujane, sva se mudila ravno v Roztoku, pa so nama ljudje pokazali tebe.“

„Tako? Kaka rojaka pa sta?“

„Rujanca.“

„Rujanca?“ se je začudil Slavomir.

„Da, ravno nekaj dni pred vami sva prišla z Rujane v Roztok.“

„Torej nista še dolgo pri knežnji?“

„Samo nekaj dni. Poslušaj, kako sva prišla k nji. Oni dan, ko se je v Roztoku od vas poslovila in odšla proti Velegostu, je naju došla na cesti zunaj mesta in naju prijazno vprašala, odkod in kam. Povedal sem, da sva doma z Rujane, pa misliva sedaj iti pogledat malo po svetu. Ko je knežnja slišala imenovati Rujano, je koj rekla, ali ne bi morda stopila za nekaj časa k nji v službo. — Zakaj ne? sem odgovoril jaz; k taki ljubeznivi gospodični greva iz srca rada. Vidiš, oče Slavomir, tako sem se seznanil s knežnjo in tako prišel k nji v službo.“

„Zdita se mi prava ptička, no ptička-sokolička! Zakaj sta pa zapustila Rujano?“

„Saj veš, kakšen je mladi svet: v mladosti človek rad skoči črez plot in seč, v starosti gre pa najrajši leč za peč!“

„Bister sokolič se mi zdiš!“

„To bodeš šele spoznal, če me vzameš s seboj.“

„Torej bi rad šel z menoj?“

„Neizrečeno rad; bolj bi me ne bila mogla vzradostiti knežnja Viljenica, kakor s tem, da mi je velela, naj spremljam tebe.“

„In zakaj bi šel rad z menoj?“

„Da bi ti bil v slučaju stiske s tovarišem v pomoč, in pa da bi kaj izkusila, kako je po svetu.“

„Dobro, pa pojdita z menoj!“ je dejal svečenik. „Samo toliko vama pravim: Boudita previdna kot kača-zvijača in nikomur me ne izdajajta, kdo sem.“ — — —

Jezdili so dalje skupaj. Slavomir je bil čimdalje bolj vesel mladeničev-spremljevalcev. Gojnika je spoznal za izredno bistrournega in pogumnega fantiča, Godimir mu je bil pa tudi pogodu zaradi molčečnosti in orjaške postave, anti češ, če bi katerikrat potreboval močne roke, boljše ne morem dobiti.

Gojnik je v duhu sam sebi čestital, da je znal svečenika tako imenitno nalagati in oslepariti. Godimir je pa — kot pošten kristjan — srdito pogledaval Slavomira, tako srdito, da se je videlo, da bi ga najrajši

zmel v solnčni prah; pogledaval pa je začudeno tudi tovariša Gojnika, govoreč sam pri sebi: — Ta človek je od vraga; menda je pri samem očetu laži, pri satanu, bil v šoli, da zna tako lagati . . .

Naprej so šli počasi, ker so se ustavili malokaj v vsakem trgu in selu ob cesti. In večkrat so švrknili tudi v stran ceste: toliko je imel Slavomir znancev in prijateljev, pri katerih se je oglašal. In bili so povsod prijazno vzprejeti in pogoščeni.

„To je vse lepo“, je dejal enkrat Godimir svojemu tovarišu, ko sta bila sama, „da nas ljudje pogoščujejo. Ali meni se že neumno zdi hoditi po deželi s takim zlodejem.“

„Tiho bodi!“ ga je zavrnil Gojnik. „Saj veš, kakšno nalogo imava. Opazovati morava njegove korake in potem ga morava ob priliki prijeti in izročiti nadknezu Gotšalku. In najboljša prilika, da ga primeva, bode po mojih mislih šuma pred Ljubekom. Bodi pripravljen: jaz imam pripravljene vrvice, ti imej pripravljeno pest.“

In res se jima je v šumi posrečilo ujeti svečenika.

Dan se je nagibal k zapadu in k hudi uri se je pripravljalo, ko so dospeli v ono divjo, stoletno hosto, ki jih je ločila od mesta.

„Kaj hočemo sedaj?“ je dejal Slavomir. „Do mesta je še daleč. Dež že kaplja. Stopimo raz konja in počakajmo, da se razide nevihta.“

In razjahali so konje in poiskali zavetja pod košatim drevesom. Žive duše ni bilo nikjer čutiti. Čulo se je le prasketanje kapelj, frfotanje pred nevihto bežečih ptic in votlo grmenje v oblakih.

„Sedaj!“ je zaklical Gojnik tovarišu. „Primi ga!“

Preden je svečenik mogel pomisliti, kaj bi pomenile te besede, so ga od zadaj že objele železne roke Godimirove, objele s tako silo, da je bolešno zastokal. Gojnik je pa bliskoma vrgel in zadrnil okrog Slavomirovih nog močno vrvico in potem takisto hitro zvezal njegove roke. Zaman je vzdihoval svečenik, zaman ju prosil, naj vendar ne uganjata ž njim takih burk. Postavila sta ga k deblu in ga privezala k njemu.

„Straži ga dobro, Godimir! Pridem kmalu nazaj“, je dejal nato Gojnik tovarišu.

Zajahal je konjiča in zdirjal dalje po cesti proti Ljubeku.

„Ne boj se!“ je zaklical Godimir za njim, Slavomiru pa zagrozil, naj se ne gane in naj ne črhne besedice, če ne, ga takoj zadavi in pošlje k vrugu.

Svečenik je nekaj časa milo prosil Godimira, naj ga izpusti; ko je pa videl, da se mu le-ta le zlobno reži in mu grozi s smrtjo, če ne bode tiho in pri miru, je umolknil in se vdal v neizprosno usodo.

Naredila se je noč. Tema je bila kot v rogu. In nevihta je začela razsajati in tuliti kot gladna volkulja. Še je zdaj pa zdaj zastokal ubogi svečenik, potem so ga pa začele zapuščati moči. Onemogel je zaprl oči telesne — pa tudi pred duševnimi se mu je začel delati mrak.

Še je slišal topot konjskih kopit in govorjenje nepoznanih ljudi, še je čutil, da mu je nekdo vrgel črez oči in obraz zagrinjalo, ga odvezal od drevesa in posadil predse na konja. Potem ga je pa popolnoma zapustila zavest in ni nič več vedel, kaj se ž njim godi.

(Dalje.)

SILVIN SARDENKO:

GORSKI VIRI IN VERZI.

Moja prijateljska drevesa.

Ne samujva, duša moja!
Brza krila daj razpeti,
kakor ptica poletiva
z mislimi po sinjem sveti.

Tam na gori trepetajo
draga najina drevesa...
Kaj da naju ni več blizu —
to nemirno jih pretresa.

Vrba glavo v potok sklanja,
smreka tožno se ozira,
breza bele toči kaplje,
bor se hladen razprostira.

Divji kostanj ni več v cvetu
bukev ni več v nasmehljaju,
lipa naju k sebi vabi,
in mecesen čaka naju — —

Vrba.

Ti jokava samotarka,
kaj zakrivaš mlado lice
med potokove vodice,
kakor trudna, vela starka?

Draga si mi bila včasi,
ko si žalovala vedno,
ko srce sem nosil bedno,
kakor prazni žitni klasi.

Danes sije solnce drugo.
Vso nekdanjost sem odslovil,
ne bi rad je več ponovil,
daj, še ti odloži tugo!

Kvišku bi se prav podali
gosti tvoji vsi vršički,
ne bi se te bali ptički,
kakor so se preje bali.

Smreka.

Ti sama hočeš, temna smreka,
da žalostno ti čas poteka:
še vedno, kakor davne dni,
brezplodno delo te mudi.

Še zmeraj ostre ti bodice
meglene šivajo tančice,
in razprostiraš jih čez hrib,
da se ti smeje nočni ščip.

I moje misli so brezplodne
nekdaj ti bile prav podobne,
a danes v duši ni več sanj,
ki jih pohodi beli dan.

Le kar v Resnici kal poganja,
to moja duša rada sanja:
ko motni mine sen mi ta,
Resnica sine vrh neba.

Breza.

Bela breza, drevce vitko,
kdo je v tvoje deblo nežno
z roko segel prenadležno
in zarezal rano bridko?

Da si rasla v skitem kotu,
ne na tem nevarnem potu,
ne bi morala zveneti,
kakor lilija poleti!

Kadar se bo dekle zalo
mimo tebe prismehljalo,
jo prijazno nagovori:
Deklica ne hodi gori
sama po nevarnem potu!
Doli bodi v skitem kotu,
da boš mogla še cveteti,
kakor lilija poleti...

Bor.

Žarel je v rujnem svitu bor,
kot da je od rubinov,
pod bor je prišel prenočit
nedko izmed trpinov.

Nad njim so ptice sto glasov
drobile v glasnem koru,
a potnik jim je pesem pel
o sebi in o boru.

— Ti stari bor, bi veren bil
moj spomenik nagroben,
podoben meni si tako,
jaz tebi sem podoben.

Kot tvoje veje, vijejo
življenja se mi poti,
nobena pa ne vodi me
k ljubezni in dobroti.

Oj, redka ptica prileti
na tebi gnezdo spletat —
oj redka misel prihiti
veselje mi obetat — — —

A dalje vse je pregrenko,
več kitic mož ni zložil —
Nad njim krilati pevski zbor
naprej je pesmi krožil.

Poslušal potnik je, poslušal,
poljubil rosno travo,
kot da bi slišal nad seboj
nebeško peti slavo.

Kostanj.

Vem, kostanji nimate spomina,
vendar si tako ljubo zašepetal,
ko sem stopil na tvoj prag zeleni,
kakor bi me, kostanj moj, spoznal.

Vem, kostanji nimate srca,
vendar v solncu toplega mi dneva
s hladno senco strežeš preljubeče,
kakor da ti to srce velevala.

Vem, kostanji duše nimate,
vendar vonjaš mehke vame dihe,
kakor mi bi o prihodnjih časih
razodeti hotel misli tihe.

Krasni tvoji časi so prihodnji:
najmanj boš še stokrat zelenel,
jasni moji časi so bodoči:
najmanj bom še tisočkrat zapel.

Bukev.

Bukev moja polnolista,
lepše barve ni zelene
kakor tvoja nežnočista,
dražje znanke ni nobene
zate, kakor bela cerkev
vrh gorice je zelene.

Kadar cerkev se oglaša,
sapica je poučena,
vse pozdrave ti donaša.
Ti pa resna v svoji rasti
h cerkvi gledaš in se klanjaš
božji slavi, božji časti.
Tvoja srčasta peresa
trepetajo kakor srca,
ki se jim smejo nebesa.

Lipa.

Samó še tisto naj pozabim
kar sem pod streho tvojih vej
presanjal, ljuba lipa moja,
in mirna duša bo poslej.

Ah! bilo je ... ko si cvetela,
kot da en sam si velik cvet.
Ah! bilo je ... ko so pri tebi
čebele brale sladki med.

Najpridnejša izmed čebelic
je moja duša bivala,
nabirala je sladke sanje
in v dnu srca jih skrivala:

Da ne bi jih ljudje pobrali,
ki radi trgajo sladkost,

da resna jih gospa ne vzame,
ki vsi ji pravijo — modrost.

A glej! prišla so mnoga leta,
prosila nič, ne trkala,
sanjavo-mlado so sladkost
počasi mi posrkala.

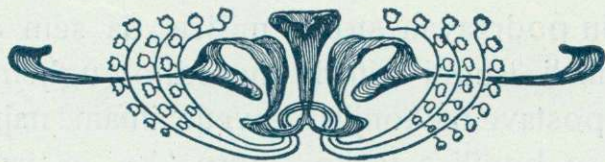
Ti tega nisi kriva, lipa,
da so mi vzeli sladki med,
le to ni prav, da v cvetu svojem
nekdanjih me spominjaš let.

Mecesen.

Kako si vel, mecesen moj!
A kje je lanski bratec tvoj?
Ves dan sta se objemala,
na večer skup zadremala
kot brata dva, kot ljubčka dva
pred mano rastla sta oba.
In v senci vajini prijetni
kotiček našel sem poletni —
a tvojega ni bratca več!

Ta stari logar s Podgoré,
ki o ljubezni nič ne vé,
ni ljubljén bil in ljubil ni,
nikogar kakor dve reči:
le srnico ustréljeno
in južino zabeljeno —
ta logar vajine ljubeče
ni mogel zreti tihe sreče
in tvojega je bratca vzel...

Mecesen moj, kako si vel,
ne boš, ne boš več zelenel!
Saj poje pesmica tako,
po celem svetu jo pojó:
Če eno ljubih src umre
za njim umira drugo še ...

FR. S. FINŽGAR:

MOJA DUŠA VASUJE...

VI.

Video meliora proboque...

čeraj sem bil na Turjaku. Ko sem se vračal skozi primeroma majhna vrata, ki vodijo skozi orjaško — kiklopsko — zidovje na dvorišče, sem postal pod mogočno večstoletno lipo. Vse je bilo mirno in tiho. Le od neke cvetne grede se je slišalo rahlo škrtanje vrtnarjeve lopate. Nad mano je lipa dehtela in v njenih vrhovih je monotonno šumelo. Vse živo je bilo čebel na lipovem cvetju. Naslonil sem se na ograjo in gledal v mogočna dva stolpa na vogalih grada. Visoko izpod strehe zevajo slepa okna, mrtve nekdanje strelnice, skozi katere so gledala nekoč žrela topov. Zdela sta se mi stolpa kakor mogočna vojskovodja — a vsa siva, omagana in — oslepela. Spomnil sem se Belizarja. Častivredna, junaška, vitežka sta bila pred stoletji — danes nista več moderna, danes sta starca, ki ju novi rod le še trpi, a ju ne čisla, ne ljubi. Tako iz radovednosti ju še pogleda ta ali oni, kakor pogledamo v muzeju — vitežki, jekleni oklep in šlem z velikimi zevajočimi očmi, v katerih sije tema tam, odkoder so nekdanj žarele ognjene oči, hrepeneče po boju in po krvi.

Zamislil sem se v ta dva stolpa, in lipa nad mano je šumela romantične zgodbe davnih dni... Zapeketala so kopita. Mogočni, visoki konji, vsi penasti in znojni so sicer trudnih, a ponosnih korakov stopali pred grad. Kladio je udarilo na železne dveri, sluge so prihajali od vseh kotov, prijemali so konje za brzde in podražavali stremena, iz katerih so izmikali trudni vitezi noge. Orjaške so bile njih postave na konjih, in ko so šli skozi vrata, so hodili s težko ного, velike ostroge so zvenčale, dolgi meči, skrhani ob sovražnikovih kosteh, so

brenketali po kamenitem tlaku. Grajska gospa, za njo plemenitašice in gospodične, so jim hitele nasproti. Dolga krila so šumela čez dvorišče...

In prišla je gospa k prvemu junaku in se je oklenila njegovega oklepa. Temne lise so bile na njem — pobrizgan je bil s krvjo, ki je potemnela in se prisušila na jeklo. Pa ni vztrepetala. Njene mehke roke so se ovile krog jekla kakor mladi bršlinov brst mogočnega hrasta, in radosti trepetajoče ustnice so poljubile to mrzlo, krvavo železo...

Ljubila je in spoštovala moža, ki se je vračal, dovršivši veliko delo...

Pohitel sem po napetem strmcu. Na cesti sem zajezdil svojo kobilico.

Ob levi šumeči potok, na obeh straneh zaraščeni gozdi. Mračne sence so ležale po cesti. Solnce se je skrilo za goro. Le na vrhu gore se je rumenilo bukovo listje v večernih žarkih. Samota. Nobenega voza, nobenega človeka. Glas podkev se je daleč razlegal. Meni se je pa zdelo, da nad mano šumi lipa še vedno romantične zgodbe, pozabil sem sedanjost, čudno navdušenje je preplulo moje srce, napel sem povodce, strastno stisnil konjiča, da je nejevoljen zahrkal in stresel z grivo pa se spustil v najhitrejši dir. Plaval sem čez sence, drevesa so bežala mimo mene, čul sem žvenket orožja, povodce sem stiskal kot bi držal za ročnik sablje — živel sem nekje daleč daleč v predstoletnih časih — — — v dobi velikih dejanj in mogočnih pokretov...

Danes sem truden. Davno že nisem bil na sedlu, in strastni dir mi je utrudil vse mišice, da sem čisto razbit. Kadar grem, se nerodno gugljam. Med svojimi nagelni — to cvetje imam najrajši — sem mislil šetati v jutro, ko je vzduh tako svež, ko so vsi cvetni listi, vse bilke pripognjene v kopel čiste rose, ko je vse tako vlažno, radostno-

solzivo krog mene, kakor bi božica Najada dvigala lepo glavo z mokrimi razpuščenimi lasmi iz gozdnega tolmana.

Hotel sem se izprehoditi. Ni bilo mogoče, tako so me bolele mišice. Zato sem se skrtil v ulnjak, sedel k mizici in mislil, kaj bi začel.

Vonj medu se je točil po revni kolibi, v panjih je šumelo in bučalo, iz žrelav so najpridnejše delavke že krepko letele na pašo. Skozi lino sem videl vejo jablane, na kateri se je skrivalo za listjem nekaj drobnih jabolčkov. Na licih so imela jabolčka rdeče lise. Skozi veje jablane se je videlo drugo drevje, ki je v mirnem koprnenju uporabljalo rosne kristale in voščilo jasnemu solncu dobro jutro. Ta okolica, mir, šumljanje čebel in balzamični vonj — vse to učini, da ne vidiš v kolibi črvavih desk, da se ne zmeniš za pajčevino nad glavo v kotu pod stropom. Tu je zame kotiček, ki ni na prodaj nikomur. Le pridite v moj tihi tuskulum, vse vam odstopim, čisto vse: otomane, da vsnivate po kosilu, težko hrastovo mizo v zasenčeni sobi, da se nakvartate ljudski ob nji, vrt in senčnico, utico na hribcu, bele stezice v gostih sencih — vse vam prepustim — samo ulnjaka ne. Tako tesen je, nemoderen, nekoliko že visi, bogve, kateri prednik ga je postavil, leseni plohi v pritličju so črvi — morda bi se vam zdelo celo neugodno v tej bajtici, ker ste vajeni velikih mestnih oken, parketa, udobnih pisalnih miz, lepih, moderno popleskanih sten, na njih velikih podob v težkih zlatih okvirih — da, neugodno bi vam bilo in pripognili bi se pri nizkih vratcih, pogledali na to čudno zmes na mizi, kjer leže razmetani časniki, leposlovni in politični, romani raznih odernikov, filozofija, estetika — pa moj brevir; na koncu mize pod lino sloni ob velikem mehuru tobaka zvesta tovarišica v ulnjaku — prava, pristna češka — gipsovka — to bi pogledali s priklonjenim hrbtom skozi nizka vrata in bi se nejevoljni obrnili in skoro s studom rekli: Ta kaos! — — —

Oblaki dima so se vlekli počasi skozi lino in izginjali. Slonel sem v kotu in gledal

beletristično zmes na mizi. Cankarjev 'Živeti' je dišal po vzduhu beznic, kjer se kvarta in kadi in vino poliva, Meškovi 'Zvonovi' so plakali kakor njegovo otožno srce, Govekarjeva 'Marjanica' je skočila kakor mačka (!) k oknu, Zofkina 'Nada' modro modruje, pa bo bržkone zamodrovala, Doljanov junak dr. Vever pri mizi omahne in se zgrudi na tla od suhe bolesti, Vrchlicky v 'Vedri noči' hodi po dolgi cesti, pa ne ve pravzaprav s kom in koliko jih je in kdaj je hodil — Marcel Prevost popisuje čisto nepotrebno pariške zakonske bonvivante, mojo 'Maro' držijo železni kremplji za dušo — — vmes pa mogočno, kakor s Sinaja, grmi 70. psalm: Quoniam non coquovisti litteraturam, introibis in potentias Domini — — pa obupen stavek Sokratov, ki ga je izustil po strastni disputaciji z zofisti: δεκῶ μοι εἰδέναι τὸ, χαλεπὰ τὰ καλὰ . . .

Kakšen svet v moji ulnjakovi kolibi! Kaos, bohu-vabohu — labirint . . . In to meni ugaja. To je tako velikanski svet, ne svet, to je morje brez dna, kamor se potaplja moja duša v zlata vrednih mirnih urah, potaplja se z vso energijo — pa se vrača težko dihajoča na površje — dna pa ni dosegla — in ga ne bo. Brezdanje je to morje — —

Danes me je obšlo neko čudno čuvstvo. Večkrat me je že obletaval kakor večča, pa sem se ga otresel. Danes se ga ne morem. V prste mi sili in ven na papir. Morem je zapisati; če ugleda beli dan, ne vem. Uredniki so čudni možje, svoje glave imajo in celo pravice, pa škarje in debelo pero, namočeno v črno tinko. Bodi, zapišem, kar čutim!

Tako mi je pri srcu, kakor človeku, ki plava čez široko jezero, pa se sredi ustavi in jaha vodo ter počiva. Pod njim — ni tal, kroginkrog pa široka gladina z majhnimi valovi. Truden je že nekoliko — in nehote se ga loti strah, čuden, obupen strah in vsili se mu vprašanje, da li bom priplaval na suho?

Lotil se me je neki čuden strah sredi naše beletristike. Morda je vzrok včerajšnja

ježa, romantika v fantaziji, okrepljene mišice, ozdraveli živci, ki sovražijo melanholijo. — Morda; ne vem . . .

Zdi se mi danes vse, kar je pred menoj, kar sem pred kratkim bral našega — nič, prazen nič — ali kvečjemu laški drobiž, katerega imaš poln žep, pa še kosila ne plačaš ž njim. Kje je vzrok, da smo tako moderno-drobižasti, da lahko najboljšo črtico vsakega pisatelja izberemo in bomo približno vedeli in slutili vse druge . . .

Čas! Žal, prežal, človek je vedno odsvit razmer. Pojdi v družbo, pojdi na asfaltove tlake, glej kako hodi družba . . . Brezslšno, po prstih, ziblje se sanjavo; vsa obleka — sanja, misli — sanja, življenje — sanja. To je svetovni ples, moderni ples v veliki, gladko parketovani dvorani z električno lučjo, umetnim vonjem, ki vsniva, omamlja . . . Godba igra s surdinami — pari se vrté, pa kako rahlo, samo po prstih, na tretjini podplata samo, rahla godba — a nič ropota, nič udarcev, nič stopinj — vse se vrti sanjavo, po zraku nekako . . . to je svet, to je družba.

Zakaj ne bi prišel *μάντις* — pa ne *ναυός* — ki bi zaplesal sredi sanjajoče množice, kakor zapleše gorski fant v kvedrastih črevljih, ki počí z nogo ob tla bučno in vitežki, da pogledajo žreblji iz poda . . . Moči, moči — sile, velike volje in velikih idej in železne roke je treba, ki bi vrgla med nas 'veliki tekst', da bi zatrepetali, kakor vrabiči, ko pridrvi med nje sokol in z dvorišča pobere kokoš! In Cankar je bil mož, ki je obetal 'veliki tekst', in ga skoro započel — pa se vrača spet in spet v dvorano, kjer se pleše po prstih na godala pritajena s surdinami. In mož je predrzen dovolj — to mi najbolj ugaja — predrzen tako, da udari včasih s kvedrom ob tla, da prime luno in jo vrže kot knof od jerhastih hlač skozi dimnik, da pade pred bolhavo kuharico na ognjišče ter zazveni kot stara cvancigarca. Samoglav je, da bi se ne bal vraga samega in če bi prišel k njemu, bi ga otvezel za roge in privezal k pultu, da bi mu pipo tlačil in cigarete prižigal . . .

Žal — prežal — človek je odsvit razmer. Pa so ljudje, ki trdijo, da je ta ali oni individualen . . . Kaj še! Individuum je vsak, individualen je pa tisti, ki tega ali onega iz svoje okolice prime za ušesa in ga pelje k pultu, da ga popiše, glasno pove svojo misel — in pa da ima mesto rovnice vsaj napol dostojno pero. To je vse.

Če pa srečamo zgodovinskega junaka, moža velikih del, če pride po cesti junonično-stasita mogočna ideja, ustrašimo se, ognemo se — in ležemo za grm v senco ter prisluškujemo omledno vzdihanje židane institutke, ali pa gremo pod okno mladiča, ki pod milim Bogom še ni naredil drugega nego očetu skrbi in nekaj dolga — pa se mu čudimo in poslušamo njegovo jezo ob blede mesečini, ko steza roke proti mesecu in ga hoče oklofutati, ker se mu reži v lice, njemu zaljublencu, ki bi rad na srebrno nitko nanizal zlate zvezde z neba, da bi naredil dijamant za svojo kratkokrilo ljubico.

Drobiž, drobiž — smeti — to ni naš narod . . .

Poglej skozi lino v ulnjaku tjekaj na cesto! Čuj, kako škriplje parizar, slišiš te stopinje težkih, mogočnih konj, ki udarjajo ob tla, da se iskri kremen. Ob vozu pa našega naroda sin — z dolgim bičem v roki! Poglej to zdravje, to moč! Mišica ob mišici kakor zid kiklopov, nič ne hodi po prstih, na ves podplat stopa, obličje je ožgano. On ni nervozen, ni melanholičen in sentimental; njega nič ne razburja — O, da, ga že razburja, a tedaj ne medli, ne pada na kolena, tedaj on dela — železo bi zlomila njegova moč — — —

Vsak dan jih srečavamo — pa jih ne vidimo, bratje so, pa jih ne poznamo, zastrujski štatisti z velikansko vsebino, pa jih nečemo analizovati . . .

Ali hočeš občudovati energijo, tisto je-kleno kljubovalno moč, katere ne zlomi nobena sila, dokler ji smrt ne odreže glave, tisto odpornost in moč, katere v moderni družbi ni, v družbi, kjer se kupi revolver radi odrečenega poljuba, kjer se iz strahu pred udarcem voli kalni tolmun? . . .

Poglej na griču tam-le pod sv. Ahacijem! Vidiš tisto-le bajto, ki sedi ob bregu in se ti skoro bojiš, da ne bi nate padla! Par dni je tega, kar sem bil v nji.

Majhna, očrnela soba, tla so izluknjana, vegasta, da bi si lahko nogo izvil, če ne paziš; v kotu črviva miza, nad njo dve podobni na steklo: sveti Janez in Jezušček z backom, obe sta počeni, eni manjka cel vogal in se vidi zadaj umazan pergamenast papir.

Na levi, pri peči je iz slabo poskobljanih desk zbito nekako korito. Postelja ni, pa je vendar ležišče — in na njem osemdesetletna starica. Kost in koža. Vse nagrbačeno in namrdano, po rokah, po licu. Kašelj jo nadleguje. Črni oblaki muh jo obletavajo, suha roka komaj giblje lipovo vejico, da odganja sitnice z lica. Mesto veje bi ji dal slikar koso — in dobil bi premijo za — sliko smrti. Toda nekaj bi moral izpustiti — nekaj ugovarja krepko smrti. Oči.

Majhne, precej globoko skrite v suhih votlinah: cele kožnate kape visé čez te votline, da se oči vidijo kakor dve žareči punčiči v temnem brlogu. In te oči — kaka

življenska sila, kaka junaška moč seva v njih!

Osemdeset dolgih let bede in trpljenja, let stradanja in prezebanja — a ta leta ji niso upognila duha. Telo so izsesala, izpila, kakor pajek svoj plen, a duša — je ostala močna in orjaška, da človek strmi in gleda, nazadnje zgane človek — moderni človek — z glavo in malomarno odide v mehkužni vrtinec, kjer se pleše po prstih — obriše si čelo, da pozabi junakinjo, ki ni branja vredna . . .

Ali nismo kruto krivični?

Nekdo me je poklical. — Službeni opravke. — Prihuljen izlezem iz ulnjaka. Ko zaprem dverca, se mi zazdi, da sem zaprl v to ozko celico velike misli, hrepenenje po orjaških idejah, ki zabučé, kakor top, če se sprožijo s pravim ognjem med ljudstvo. Vem, da pojdem sam zopet v vrtinec mehkih, sanjavih modernikov in vrnivši se nazaj bom morda čital današnje misli, morda se bom tudi kupal — pa hkrati skeptično vzdihnil:

Video meliora proboque, deteriora sequor . . .

(Dalje.)

SORIN:

SVITA DAN SE NAD GORO . . .

Svita dan se nad goro,
nad zemljo meglica vstaja,
iz vasice pa odhaja
ljudstvo bedno, žalostno
v daljno, tujo deželó.

Nad gorami zarja vzhaja,
up za upom v srcu vstaja
množici, ko zre na holmce,
ki jih že obseva solnce,
da blesté se kot zlato . . .

JANKO MLAKAR:

GRINTAVEC IN KOČNA.

K TURISTOVSKI SEZONI.

(KONEC.)

Najzanimivejša, če tudi ne najlažja, je pa pot skozi Dolec in čez zahodne stene Grintavca. Iz Suhadolnikovega jarka se odcepi drug jako strm jarek proti nazobčanemu grebenu med Grintavcem in Kočno. Deli se v dva dela, v Spodnji in Zgornji Dolec. Vanj pridemo tudi lahko naravnost od Suhadolnika, toda ta dohod je precej grd in neroden. Lažja in varnejša je steza od Frischaufove koče; strma je seveda še vedno dovolj. Vije se po še precej zaraslem svetu vedno višje in višje v Spodnji Dolec. Tu se moramo posloviti od zelenja. Zakaj odtod dalje ne bomo imeli družega pod nogami, kakor sneg in skalo. Ko prilezemo po mahu in skalovju na zadnji prag, se odpre pred nami velik divji kotel, Zgornji Dolec. Krasen je pogled na Kočno in Grintavec, ki se silno strmo vzpenjata neposredno iz kotla. Ostri greben med njima je podoben trdnjaskemu zidu, katerega brani dva mogočna stolpa. Dospevše nekoliko globokeje v kotel nas poučé znamenja, da moramo zaviti na desno. Deloma po snegu, deloma po kamenju pridemo polagoma prav pod zahodne stene Grintavca. Čudimo se njihovi strmini in zdi se nam skoraj, da jih ni mogoče preplezati. Toda rdeča znamenja na posameznih skalah v večjih in manjših presledkih nam pričajo, da je nekdo gotovo že pred nami lazil tod. Torej pogumno in previdno naprej!

Po malih stopicah lezemo vedno višje in višje. Skrbno si poiščimo najzanesljivejše oprijemljaje in pazimo, kam postavljamo noge. Neprevidnost je tu lahko osodepolna. Ako se nam stopinja ali oprijemljaj utrga, privršimo sicer kaj hitro v Dolec, toda ne baš tako, kakor nas je volja in celi tudi skoro gotovo ne...

Nekako sredi sten pridemo na precej ozek zidec, po katerem pa stopamo še dosti varno. Samo eno mesto je bolj sitno. Zidec se namreč polagoma tako zoži, da komaj zasluži še svoje ime. Na levi zija nedogleden prepad, na desni nam pa jemlje še tisto ped prostora pečina, ki se radovedno sklanja v globočino. Da je stvar še „pripravnejša“, je zidec skrbno posut z drobnim peskom in nagnjen proti prepadu.

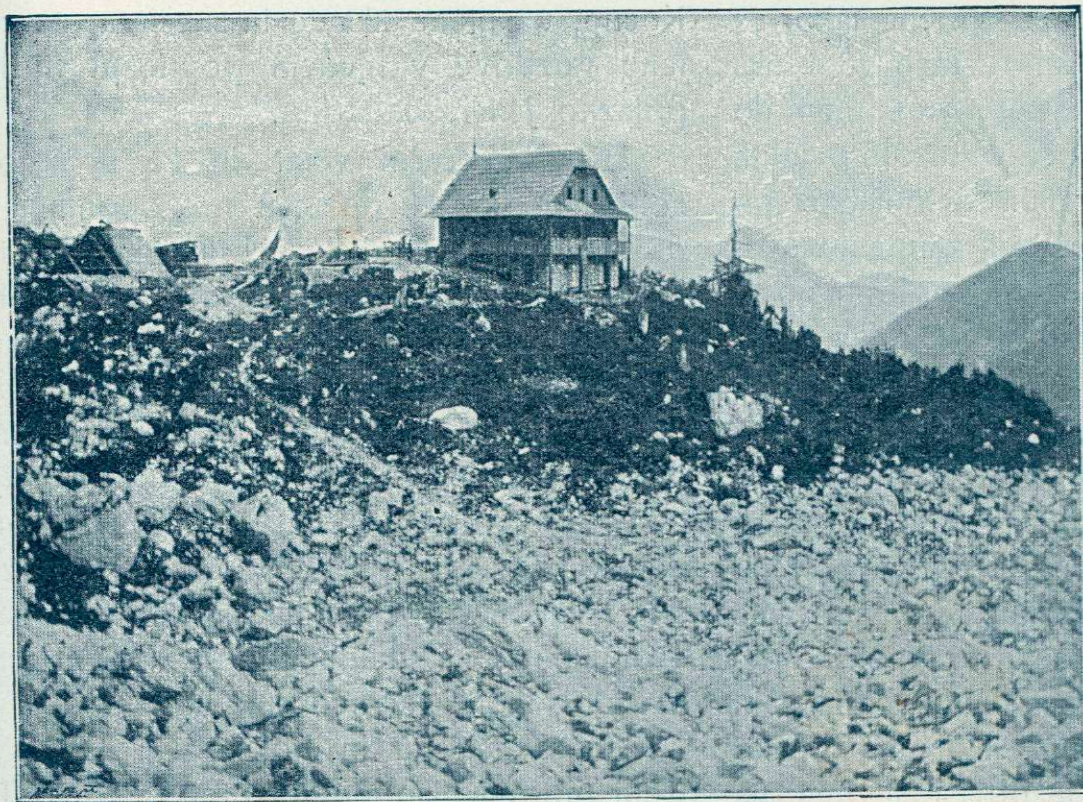
Seveda izurjenega hribolazca take malenkosti ne motijo. Obrnemo se napol proti nagajivi pečini, previdno se je oprijemljemo, kjer je le mogoče — par varnih in lahkih korakov, in čez smo. Ako nas pa nihče ne vidi, da bi se nam smejal, prilezemo čez po vseh štirih, kar ni posebno elegantno, zato pa jako varno.

Onkraj tega nerodnega mesta se zidec zopet razširi in kmalu zavijemo na severno stran Grintavca. Po ozkih policah in slednjič po melu pridemo polagoma na Češko pot, katera nas privede zložno na vrh.

Sedaj si pa oglejmo pot na Grintavec še s severne strani. Velikanske so te razorane stene, ki se vzpenjajo iz zelenega podnožja v vrtoglavi strmini proti sinjemu nebu. Zdé se nam nepremagljive. Toda tudi te je ukrotila človeška roka. — Že v davnem času so jih prelezli lovci z Jezerskega, seveda večinoma tatinski lovci. Najbrže so hodili čez Grintavec na Pode, kjer je še dandanes jako dober lov. Skozi Suhadolnikov jarek jim gotovo ni dišalo. Župnik Štefan Vrankar pa je bil prvi hribolazec, ki je s severne strani prilezel na Grintavec. Leta 1875. se je posebno Frischauf zavzel za to pot. Preiskal je snežišča na Zgornjih Ravneh, potem se je pa vrnil na Jezersko nazaj. Njegovo navdušenje se je prijelo dveh domačinov, Antona Murita in Makeka;

ta dva sta že čez par dni, 16. avgusta, prilezla preko severne stene na Grintavec. Pri-povedovala sta, da pot ni posebno grda; našla sta težave le na treh mestih. Ker sta trdila, da bi se dala steza napraviti z malimi stroški, se je lotil Frischauf tega dela takoj naslednje leto in ga tudi dovršil. Pregledal je še sam natančno vso pot in se prepričal, da so delavci dobro izvršili svojo nalogo. Vkljub popolni varnosti se pa ta severna pot vendar ni priljubila hribolazcem. Zakaj v enem dnevu z Jezerskega na Grintavec in zopet nazaj, se marsikomu zdi malo preveč. Sicer je na Stularjevi planini nekaj

se zelo priljubile Savinske planine. Mnogi izmed njih so hodili že pred ustanovitvijo podružnice radi na Jezersko iskat razvedrila. Zdaj jih pa podružnica leto za letom več privabi v podnožje Grintavca. A češki hribolazci se ne zadovoljé s tem, da gledajo izpred Murijive kazine stene in snežišča, marveč lazijo tudi pridno na Grintavec in sosednje vrhove. Seveda jim zanemarjena severna pot ni posebno ugajala. Ko so ustanovili svojo podružnico, so takoj spoznali, da morajo postaviti kočo nekje med Stularjevo planino in Grintavcem, ter popraviti severno pot. Oboje so izvršili častno in točno. Leta

Češka koča na Ravneh.

bajt, v katerih bi hribolazec gotovo našel prenočišče. Toda v dišečem senu spati, se le sliši idilično, posebno prijetno pa ni tako spanje, zlasti ako je seno „živo“. Zato so hribolazci še vedno hodili najrajši čez Kokrsko sedlo in severna pot se je polagoma popolnoma zanemarila in slednjič skoraj pozabila. Ko so pa še postavili Zojsovo kočo, je malokdo praskal po snežiščih in stenah na severni strani Grintavca.

Živahno življenje se je pa pričelo v njih, ko se je ustanovila češka podružnica „Slovenskega planinskega društva“. Čehom so

zahtevamo od steze, da jo moremo priporočati tudi le srednje izurjenemu hribolazcu. Jako je zanimiva, raznolična in polna planinskih krasot in pri tem popolnoma varna, pa tudi ne utrudljiva. Kdor je pripraskal čez Kokrsko sedlo na Grintavec in jo mahnil v Češko kočo čez Mlinarsko sedlo, njega Zojsova koča nikdar več ne bo videla.

Oglejmo si to „Češko pot“ nekoliko natančneje. Mimo Suhadolnikovega jarka se pripeljemo po gladki cesti kmalu na Zgornje Jezersko. Čudimo se, da smo že na Koroškem. Zakaj obrazi, govorica, noša, vse se

1900. so postavili lepo Češko kočo na Ravneh in kmalu potem tudi dogotovili pot čez Mlinarsko sedlo na Grintavec. Stezo od koče do Mlinarskega sedla so Čehi nazvali „Frischaufovo stezo“. Celo pot z Jezerskega na Grintavec pa imenujemo po pravici lahko „Češko pot“ in smelo trdimo, da je ta steza najlepša izmed vseh potov, ki vodijo na Grintavec. Zakaj ta edina ima vse lastnosti, katere

nam zdi še popolnoma „kranjsko“. Niti slaboglasne koroške nemškutarije ne najdemo na Jezerskem posebno veliko. Odkar zahajajo sem Čehi v vedno večjem številu, dobiva cela občina vedno bolj slovensko lice.

Jezersko smemo prištevati najlepšim planinskim letoviščem. Krasnih izprehodov po senčnatih gozdih, krajših in daljših izletov, lahkinih in težavnih tur na bližnje vrhove imamo tu na izobilje. Zrak je jako zdrav in ne preoster, lega pod sivimi stenami Grintavca in Kočne pa naravnost nepopisno krasna. Zato pa prihaja sem letom za letom več tujcev, zlasti Čehov, utrjevati si zdravje.

Pot do Češke kočice se prične takoj za Murijevo kazino. Prejšnjo stezo je češka podružnica razširila v ježno pot noter do Stularjevega sedla. Vije se v zložnih ovinkih deloma po zelenih tratah, deloma pa po temnih gozdih. Ako pa bolj zaupamo svojim nogam nego oslovskim, prihranimo si lahko vse te ovinke in jo mahnemo kar naravnost po Stularjevem gozdu navzgor. Steza je sicer precej strma, toda obilo nas odškoduje hladna senca.

Na Stularjevem sedlu se nam odpre lep razgled. Malo pod nami se pasejo črede na zeleni Stularjevi planini, v dnu se vije ozka dolina, iz katere se dvigajo strme pečine Mrzle gore in Križa. Tudi Skuta nam kaže svoje zadnje stene. Ko nam je oko preplezalo Dolgi hrbet, obvisi slednjič na melih, snežiščih, zidcih in stenah Grintavca, ki se nam tu pokaže v vsi svoji mogočnosti.

Skoraj tik zadnjih snežišč si silna severna stena nekoliko odpočije od svojega drznega skoka v dolino. V naročju prepadov, snežišč in pečin leži tu mala planotica, ki jo imenujejo Ravne. Na nji zagledamo Češko kočico, ki nam zelo olajša slovo od Stularjevega sedla. Urno jo mahnemo po strmem gozdu navzgor. Poprej so hodili hribolazci večinoma čez Stularjevo planino. Toda ta steza napravlja več nepotrebnih ovinkov. Zato so Čehi zgradili novo pot po pobočju severnega odrastka Kokrske Kočne.

Na vrhu deloma še poraslega grebena si privoščimo malo počitka. Zakaj nespametno bi bilo drviti naprej in se ne naužiti prekrasnega razgleda, ki se nam ponuja tukaj. Srce nam utriplje veselja, ko zagledamo mogočni hrbet Julijskih Alp, katere zlaté žarki zahajajočega solnca. Marsikaterega znanca zapazimo med vrhovi, ki ponosno kipé v žareče nebo. Triglav, Rogica, Suhi plaz in Kukova špica nam kažejo nenavadno jasno svoje krasne oblike. Celo Nizke Ture nam razkazujejo svoje deloma še s snegom pokrite grebene. Del Karavank in Visoke Ture nam zakriva ogromno pogorje Košute. Najlepši je pa pogled na sosedno Kočno, na njene sklade in snežišča, na zelene gozdove v njenem podnožju in na prijazno Jezersko dolino.

Hladni večerni veter in že ugašajoči solnčni žarki na obzorju nas opominjajo, da moramo hiteti dalje. Urno zavijemo na levo, malo navzdol. Steza je precej široka in povsod zavarovana z žico, če je le količjak nevarnosti. Vsak otrok gre lahko po nji brez skrbi. Mogočni Grintavec s svojimi razoranimi sosedi nam ves čas med potjo razveseljuje oko, da niti ne vemo, kdaj pridemo do kočice. Že vidimo vihrati njeno zastavo, kakor v pozdrav. Hitro prekoračimo še zadnji kos pota, deloma po ravnem, deloma navzdol, in na Ravneh smo.

Pripravnejšega in boljšega prostora si Čehi gotovo niso mogli izbrati za kočico. Tu je takorekoč v naročju Grintavca, krog nje se pa vrsté nebotični vrhovi, sivi meli, bleščeča snežišča, strme stene, in sočne planine. Vsak prijatelj narave, četudi ni hribolazec, najde tu izvanreden in jako cenen užitek. Zakaj pot z Jezerskega do kočice je v pravem pomenu besede le izprehod, in sicer eden izmed najkrasnejših.

Ravne so pa tudi važno izhodišče za različne težje in lažje gorske ture. Kočna, Grintavec, Skuta, Križ in druge gore obiščeš iz kočice lahko vsako v enem dnevu; da, ako si podjeten, izurjen in utrjen hribolazec, zadoštuje ti en dan tudi za pohod več vrhov.

Koča sama je zgrajena v slogu čeških kmetiških hiš. Podstav je zidan, vse drugo je leseno. Stene so vse lepo obite z deskami. Tudi notranja oprava nam kaže popolnoma češki narodni duh. Ko sedimo v prostorni obednici pri kozarcu penečega piva, se nam zdi skoraj, da smo v kaki vaški gostilni daleč gori na Češkem, ne pa pod Grintavcem. Domislimo si pa tudi, kako bi bilo lepo, ako bi imeli v naših planinah tudi kako „Poljsko“ ali „Rusko“ kočo. Toda vsi naši severni bratje, razen Čehov, pohajajo rajši nemške, francoske in švicarske gore. Slovenci smo jim s svojimi planinami vred preneznatni.

Ako hočemo priti na Grintavec ob solnčnem vzhodu, moramo zgodaj zapustiti kočo. Ker je noč jasna in sveti mesec, nam ni treba svetilnice. V dobri pol uri pridemo na Zgornje Ravne. Kmalu se izgubi steza v snežišče, ki je pa le v zadnjem delu nekoliko bolj napeto. Hribolazci so pred nami naredili po snegu kar celo gaz; mi imamo torej prijetno pot. Sicer je pa sneg tu navadno mehak. Onkraj snežišča se obrne steza v skale. Brez vsakega truda pridemo polagoma vedno višje in višje do drugega snežišča, ki je pa precej manjše. Včasih je sneg sicer nekoliko zamrzel, vendar skrbi oskrbnik Češke koče za to, da najdemo vedno dovolj varnih in širokih stopinj.

Pot se vije po steni vedno predrzneje. V skalo vsekane stopinje se menjavajo z ožjimi in širjimi policami. Klini in žice pa odstranjujejo vsako, tudi najmanjšo nevarnost. Na vsem nadaljnjem potu do vrha ne najdemo nikjer tistih hribolazcem tako neljubih ovinkov, ni nam treba bresti po vedno posipajočem se melu in tolči sedaj navzdol, sedaj zopet navzgor. Vsaka stopinja nas privede vedno višje in višje in že nam piha nasproti oster veter; še par polic in kmalu stopimo na Mlinarsko sedlo, visoko 2310 m.

Silno krasen je odtod pogled na Velike Pode, na katerih se sneg blešči v jutranjem polmraku. Toda ne smemo se dolgo muditi na sedlu, ker veter le preveč piha. Urno moramo naprej, da nas solnce ne prehit.

Obrnemo se proti zahodu na greben, ki se končuje vrhu Grintavca. Prvotno je bil še dosti hud in uporen. Frischauf je imel gotovo težavno delo, ko je prvič plezal po njem. Češka podružnica ga je pa ukrotila popolnoma. Vsekala je vanj stopinje, razširila mu tuintam hrbet in pleča, nabodla ga s klini in povezala z žicami, da je marsikak hribolazec celo nevoljen, ker ne najde na njem nobene, niti najmanjše težave. Mi smo pa Čehom za to pot jako hvaležni. Lahkih in varnih korakov hitimo po grebenu in ga zapustimo prav malo pod vrhom. Steza nas privede zopet na severno stran Grintavca. Malo nevoljni smo, ker nam po tako zanimivi in prijetni poti škriplje mel pod nogami, toda kmalu pridemo zopet v skale. Urno splezamo po njih, še par skokov, in Grintavec imamo pod nogami. Zvezde že ugašajo in mesečna luč tudi že pojema. Obzorje na vzhodu se rdeči bolj in bolj, nad zemljo pa plava tista blede, trepetajoča svetloba, ki napoveduje mlado jutro. Doline odeva še črna noč. Iz te neprodorne teme pa molé kakor iz črnega, nedoglednega brezdna, grozeče-ogromni vrhovi. Čimbolj se žari nebo, tem določneje se kažejo njihovi obrisi. Bledi mesečni žarki begajo plašno po stenah in snežiščih, zatekajo se v razpoke in kotline, kakor bi se skrivali pred gorečimi prameni kraljevega solnca. Naenkrat zažaré vrhovi in zablešče snežišča; velikanska obla se prikaže na obzorju in mlado jutro zasede svoj prestol. Slnčni žarki hité urno od vrha do vrha, od grebena do grebena, čez sedla in škrbine, vedno dalje in dalje proti zahodu. Zasedujemo jih še do ledenikov Velikega Kleka, potem nam pa uidejo izpred očíj v Dolomite. Mračne sence begajo še po strmih stenah in nižje ležečih melih, toda zastonj se upirajo zmagujoči svetlobi. Hitri solnčni prameni jih tirajo vedno globočje, izganjajo jih iz prepadov in kotlov, puščajoč povsod za seboj zlato sled, in jih slednjič razpode v dolini popolnoma. Rosne bilke na zelenih tratah jih veselo pozdravljajo in jim ponujajo mokre ustnice v poljub hvaležnosti. So-

vražna tema je premagana in pred nami je razgrnjen svet nepopisno krasen v jutranji zori . . .

Oko ne ve, kam bi se najprej obrnilo, ali proti zahodu, kjer se blešče v jutranjem zlatu prostrani ledeniki in ostri ledeni vrhovi Visokih Tur, kjer preletujejo žarki po skalnatih pustinja razritih Julijskih Alp in Dolomitov, ali proti jugu, kjer se vije Sava liki srebrnemu traku med zelenimi bregovi, in se belé prijazne vasice in mesta, raztreseni, kakor snežinke po širnem polju. Daleč na južnem obzorju vidimo zginjevati v nedoločenih, medlih obrisih zadnje hrvaške in bosenske hribe, na severu se nam pa še dovolj jasno kažeta Snežnik in Raxalpa. Nadaljni pogled proti vzhodu pa zapirajo Uskoki in Slavonske gore.

Ko smo si ogleдали daljnagorovja, obrnemo svoj pogled na sosedne vrhe, katere smo že občudovali tolikokrat iz daljave. Čisto od blizu vidimo vse poglavitne Savinske gore. Zdi se nam, kakor da jih je kak predpotopni velikan stresel kar iz koša na eno mesto, tako blizo stojé druga poleg druge. Naštevati njihova imena bi bilo brez pomena. Pridi na Grintavec in videl jih bodeš! Zakaj kar oko tu vidi, in srce ob pogledu občuti, ne more popisati človeška roka. Kdor je bil enkrat na Grintavcu, bo zopet in zopet obiskal ta „razglednik“ v slovenskih planinah.

* * *

Precej težja je pot na Kočno, na močno sosedo Grintavca, pravzaprav Kokrsko Kočno, kakor se imenuje, da se razločuje od drugih Kočen. Ime Kočna je namreč zelo bogato zastopano v skrajnem zahodu Savinskih planin. Tako se imenujejo tudi tri vzporedne doline, katere oklepajo severni odrastki glavnega grebena. Spodnja Jezerska Kočna leži med severozahodnim in severnim odrastkom Kokrske Kočne. Nad Zgornjo Jezersko Kočno stoji Češka koča; onstran raztrganega grebena Babe pa leži

Fotogr. A. Beer v Celovcu.

Kokrska dolina: Zgornja Jezerska Kočna.

Belska Kočna pod strmimi stenami Mrzle gore. Nas zanima za sedaj le ponosna, triglava Kokrska Kočna, Kočna „kateksohen“. Samo 28 m nižja od Grintavca prekaša ga po težki dostopnosti, strmini sten in divjem sestavu. Divji lovci so jo že v začetku prejšnjega stoletja obiskovali kaj pridno in mnogi izmed njih so se ponašali, da so bili na vrhu. Vendar ni posebno verjetno, da so prišli na najvišji vrh; zakaj koze ne hodijo gori, in lovci potem gotovo tudi ne. Mo-

goče je pa, da je prilezel eden ali drugi izmed njih na južni vrh (2442 *m*), na katerem je jako veliko prostora in kamor morda tudi kak kozel zaide.

Tudi Suhadolniku je bila znana Kočna. Okrog l. 1865. je peljal nekega hribolazca gori. Prišla sta pa le na južni vrh. Nekaj let pozneje sta jo zopet naskočila, a tudi to pot je nista premagala. Šele Frischau

Suhadolnik. V Zgornjem Dolcu sta našla še precej veliko snežišče. Ko sta prišla v konec kotla, sta krenila na levo in zlezla na precej ozko polico. Tu sta zadela na nekaj jako težavnih mest. Nadaljno pot popisuje Frischau v spisu „Sannthaler Alpen“ tako-le:

„Lezla sva navzgor po gladkih ploščah, na katerih sva se komaj obdržala. Skalovje je bilo tako nezanesljivo, da se mi je na

KOKRSKA DOLINA: SPODNJA JEZERSKA KOČNA.

FOTOGRAF. A. BEER V CELOVCU.

se je to posrečilo. Ko je bival na Jezerskem, se mu je kaj hudo skominjalo po njenem ostrem vrhu. L. 1875. se je prvokrat polakomnil, da je izkušal gori splezati. Toda ni imel sreče. Prišel je na zahodni vrh (2484 *m*), odkoder pa ni mogel prilezti na najvišjega.

Naslednje leto je ponovil svoj poizkus, in sicer od južne strani. Spremljal ga je

dveh mestih vdrlo pod nogami, in sem dobesedno visel v zraku več kakor 1000 *m* visoko nad prepadom. Toda kmalu je bilo bolje. Prilezla sva na greben in po njem do podnožja zadnjega vrha, ki se dviguje iz grebena kakor mogočen stolp. Splezala sva previdno po nezanesljivih stopicah in bila sva na najvišjem vrhu Kočne (2541 *m*).“

Pred nekaj leti so pa napadli Kočno tudi iz severne strani in imeli so res srečo. Našli so še precej varno pot, katero je popravil za silo vodnik Kremžar. Vklisal je v skale nekaj stopic, zabil na najnevarnejših mestih kline in napel tudi dovolj žic. Seveda Kočne vkljub temu ne priporočamo vsakomur. Steza na njo je za hribolazca, kateri pozna vrtoglavoost le po imenu in ki zastavi vedno nogo trdno in zanesljivo. Komur se pa rado vrti v glavi ali se pogosto izpodtakne, ta naj si rajši ogleda Kočno izpred kazine ali pa iz Češke koče. Ako pa mislimo, da imamo potrebne lastnosti za to pot, in bi si radi ogledali Kočno tudi od zgoraj, moramo se napotiti najprej v Zgornji Dolec. Zakaj samo iz tega kotla ji pridemo do živega. Ker pa že poznamo pot od Frischaufove koče v Dolec, hočemo zlesti vanj od severne strani čez Ravne in Jezersko škrbino, ki je vrezana v divji greben med Grintavcem in Kočno.

Zgodaj v jutro zapustimo Češko kočo. Najbolje je namreč, da prilezemo čez stene še v hladu. Solnčna vročina bi nas mučila preveč. V Zgornjih Ravneh zapustimo Češko pot in krenemo na desno. Z mela stopimo na precej strmo snežišče, ki se razprostira noter do silnih sten Grintavca. Ker je sneg trd, je treba tuintam kako stopinjo vsekati. Ko pridemo na rob snežišča, stojimo v vznožju skoraj navpične stene. Tu se začne plezanje. Po ozkih stopicah lezemo strmo navzgor proti severozahodu in kmalu stojimo na malem pragu, ki je še lepo zeleno porastel.

Visoko nad nami se vleče greben severnega odrastka Kočne, od katerega nas ločijo še strmi robovi in stene. Previdno plezamo po majhnih stopicah, in prav veseli smo, ko dosežemo prvo žico: lažje in varnejše lezemo ob nji po ostrem robu. Le prehitro nam zmanjka žice. Dobro, da smo prišli do skalovja, ki daje nogam in rokam dovolj varno oporo. Kmalu pa zavijemo krog velike pečine in dospemo zopet do silno strmega roba, ki je k sreči zavarovan z dolgo žico. Po njem splezamo ročno na

ozko polico, nad katero tvori ogromna stena nekakšno naravno streho. Steza vodi sedaj nekaj časa pot to „streho“, toda kmalu jo zapusti, se zavije na levo, se spusti kakor za izpremembo malo navzdol in slednjič povzpne zopet jako strmo na precej nagnen mel. Če prideš sem tudi v zgodnjem poletju, bo imel cepin še vedno obilo dela: stopnjo za stopnjo moramo vsekati, da pridemo varno čez. Snežišča in majhni strmi meli se menjavajo s policami, zidci in žlebiči, po katerih prilezemo slednjič na greben.

Kako pa sedaj naprej? Ogromne ploščate stene nam zabranjujejo navidezno nadaljno prodiranje. Črez te strme in gladke plošče vendar ni mogoče prilezti! Toda rdeča znamenja nam kažejo naravnost vanje. Pogum torej! Še en pogled na Triglavsko pogorje, Karavanke in Ledene Ture, ki se blešče v jutranji zarji liki čisto zlato, potem pa dalje proti jugovzhodu!

Predrzo izpeljana steza nas vede nekaj časa kaj strmo navzdol; potem se pa obrne zopet navzgor in se vije polagoma vedno višje po snežiščih, melih in ozkih policah, dokler nas ne ustavi pri skoraj navpični steni. Žica nam pomaga prelezti le-to; brez nje bi bilo plezanje tučrez sila težavno. Na vrhu se zasučje steza naravnost proti Grintavcu in precej navzdol. Skoraj vzporedno ž njo se znižuje tudi greben med Kočno in Grintavcem, in preje nego smo pričakovali, stojimo na Jezerski škrbini. Pod nami se razprostirajo snežišča in meli Dolca, na levi se dvigujejo stene Grintavca, na desni pa stoji ponosna Kočna, cilj naše poti in plačilo našega truda.

Ko gledamo v globoki kotel pod seboj, se nam nehoté izvije iz prsi vzdih: „Da bi vsaj ne bilo treba plezati doli!“ Toda rdeča znamenja ukazujejo navzdol, in treba je brezpogojno ubogati. Črez navpično steno prilezemo s pomočjo klinov in v skalo vsekanih stopinj na ozko polico. Na levo nam kažejo znamenja proti Grintavcu. Ako gremo za njimi, pridemo po ozkih zidcih in črez pečine, nabodene s klini, na že poprej opisano stezo, ki vodi preko zahodne stene

na Grintavec. A mi smo namenjeni na Kočno; spustimo se torej na desno v strmi žleb, ki sega skoraj do Dolca. Po njem splezamo urno do prvega mela, ki leži še precej visoko nad dnem kotla.

V veliko naše veselje nam sedaj kažejo rdeča znamenja zopet navzgor, in kmalu pridemo na stezo, ki je izpeljana od Frischaufove kočice v Dolec. Pot po strmemu melu in snegu je jako utrudljiva. Plezanje po pečevju, ki tuintam molí iz peščene puščave, se nam zato dozdeva prijetna izpremembra.

Slednjič prilezemo do strmega poča, ki sega noter do grebena. Takoj na prvi pogled spoznamo, da so skale kaj „slabe“ in da bode marsikak kamen oživel pod našimi rokami in nogami. Trdo plezamo kvišku drug za drugim. Skrbno potipljemo vsako skalo, če drži; toda vkljub vsi previdnosti zropota marsikak kamen po melu navzdol. Na greben dospevši, zagledamo ostri vrh Kočne. Od njega nas loči le še ozka škrbina, s katere se lahko prestopimo na Jezersko ali pa v Dolec. Toda na nobeni strani ne bomo posebno prijazno sprejeti. Zato se rajši lotimo stolpičastega vrha. A tudi tu je treba največje previdnosti, ako nočemo pobirati svojih kosti par sto metrov nižje. Rdečkasto kamenje je namreč tako krhko, da se nam kar drobi pod roko. K sreči to plezanje ne traja dolgo. Parkrat varno stopimo in se kolikor mogoče previdno primemo najzanesljivejših prijemlajev, ki so pa še vedno dovolj nezanesljivi, in — Kočna je upognila svoj ponosni tilnik. Pozabljen je trud, pozabljene so težave, saj stojimo na nji, na edini, naši neprimerljivi Kokrski Kočni. Vidi se, da ni navajena sprejemati obilnih obiskov.

Komaj trije najdejo gôri dovolj prostora in tudi ti ne smejo biti posebno obilnega života. Obračati se ne smemo dosti, ako nočemo priti po najkrajšem potu v dolino. Teta Kočna zahteva, da se v njenem „salonu“ vedemo spodobno in mirno. Razgled

ni tako obsežen, kakor z Grintavca, ki nam zakriva znaten del Savinskih planin. Zato nas pa bogato odškoduje nepopisljiv pogled na Ravno dolino, ki leži skoraj navpično pod nami, in pa na velikanske stene Grintavca.

Težko se ločimo od zračnega počivališča. Previdno zlezemo z vrha na škrbino, hitimo čez greben in kmalu pustimo tudi sitni poč s hrbtom. Sedaj se pa več ne bojimo mela. Uberemo jo kar na sredo, kjer je najbolj strm; naslonimo se na palice in zdrčimo navzdol kakor vihra. Naenkrat smo v dnu Dolskega kotla. Še en pogled na Kočno in Grintavec, en pozdrav Jezerski škrbini, potem se pa spustimo po stezi v dolino. Ko pridemo na Suhadolnikovo planivo bi se radi oglasili v Frischaufovi koči. Toda zastoj trkamo na njena negostoljubna vrata. Šele pri Suhadolniku najdemo zavetje pred žgočim popoldanskim solncem. Odpočitek, če tudi kratek, se nam kaj prileže. Nadaljna pot skozi Suhadolnikov jarek je pa jako prijetna. Hladna senca košatih gozdov nam tako ugaja, da smo prav nevoljni, ko pridemo na prašno Kokrsko cesto.

Žalostno obračamo hrbet planinam, in zdi se nam, kakor da smo pustili košček srca na sivem pečevju. Neka skrivna sila nas vleče zopet in zopet v njihovo naročje. Kadarkoli zagledamo na temnem obzorju kraljevsko dvojico Grintavec in Kočno, se nam obudé spomini na srečni čas, katerega smo preživeli v njunem kraljestvu. Neko sladko hrepenenje nam objame srce. Želimo si peruti, da bi poleteli skozi sinje višave na strmo robovje, raz katerega smo gledali svet, to — „solzno“, toda vkljub temu prekrasno dolino. Gori na sinjih planinah ne vidimo solza, ki tečejo v dolini v potokih, ne čutimo gorja, ki teži srce človeku v nižavi. Prosti skrbi in težav vsakdanjega življenja, uživamo v gorah čisto, nekaljeno veselje. Zato, prijatelji, kmalu zopet na svidenje v planinah!

JANKO JOVAN:

DOMAČI OBRTI NA KRANJSKEM.

II. Lesni obrt.

3.

 bdelali smo „suho robo“ na Dolenjskem. A z lesnim obrtom še nismo pri kraju; preostaja nam še en oddelek, kateri istotako kot prva dva zasluži, da ga obravnamo podrobneje. Bolj nego je splošno znano, je razširjeno pri nas s o d a r s t v o. Tu ne mislimo onih sodarjev, ki jih nahajamo skoro v vseh večjih vaseh kot prave samostojne obrtnike, ampak mislimo ljudi, katerim je sodarstvo v pravem pomenu besede domači obrt. Teh je mnogo v Črnem vrhu nad Idrijo, na Češnjici in v sosednih vaseh v selški dolini, in slednjič lahko prištevamo k njim tudi obročarje na Uncu pri Cirknici.

Ker je del pred celoto, obračunajmo z obročarstvom, preden se dotaknemo sodarstva samega. Okoli l. 1860., sploh preden je stekla južna železnica, je bilo obročarstvo omejeno na vas Rakek v cirkniški župniji. Bilo je v najlepšem cvetu, in ni je bilo skoro hiše, kjer bi ne izdelovali obročev, ali, kakor jih nazivlje ljudstvo „koretéljev“. Pod Snežnikom in v Leskovi dolini (pri Ložu) so na pomlad in jeseni nasekali palic, jih naložili na voze in zvozili po grdih, razdrapanih kolovozih domov. V dolgih zimskih večerih so pa izdelovali ob svitu, ali bolje ob mraku na čelesniku brleče trske, v zakajeni sobi obroče, katere so potem na vozeh spravili v Senožeče, Divačo in Trst, kjer so imeli svoje odjemalce.

Novo življenje je prišlo v Rakek z železnico. Delavci so dobili službo pri železnici, kmetje nov zaslužek z vožnjo, obročarstvo pa so bolj in bolj popuščali. A dasi se v Rakeku ne pečajo več s tem obrtom, vendar izginil iz okolice ni, ampak se je le preselil drugam, kjer so se ga domačini

poprijeli drage volje. Udomačil se je v vaseh Unec, Ivanje selo in Slivce, kjer je še danes za prebivalce teh vasi izdaten gmoten pripomoček.

Najpripravnější les za obroče je leskovina; leskove ravne in gladke palice se dajo najlepše klati. A vsaka palica še ni dobra za obroč; mora biti že dolga do $3\frac{1}{2}$ m, da se trud izplača. Umevno je, da takih prekelj ni vedno lahko dosti dobiti. Večinoma jih dobivajo iz gozdov planinske graščine, ki ima v okolici velika, nepregledna posestva. Kdor hoče v njih sekati, si mora najeti vsako leto določeno parcelo. Če omenimo, da se leščevja vedno manj naseka, moramo pač priznati, da je 30 do 50 K najemnine za eno parcelo na leto precej. Kupujejo pa izdelovalci obročev palice tudi od posameznih kmetov, kateri jih poprej v svojih gozdih nasekajo, oklestijo in na plano zvozijo. En voz nasekanih palic stane približno 4 K, a misliti si tu ne smemo celega „parizarja“, ampak navaden voz. Svoj čas so, kot smo že zgoraj omenili, obročarji dobivali les tudi iz snežniških gozdov, dokler je grajščinsko oskrbnništvo to dopuščalo. Bilo je pa tudi treba velikanskega truda, preden so zvozili les od ondod domov, kajti grad Snežnik je oddaljen od Unca celih osem ur, a sekali so les še v bolj oddaljenih gozdih, do Trnja, kakih dvanajst ur hoda daleč. Na vse mogoče načine so si izkušali ljudje pomagati. Hodili so po les celo na Hrvaško, kar se pa seveda kljub nizki ceni lesa pri toliki daljavi ni izplačalo. Toliko o sirovini!

Leskovo palico razpolje obročar s sekirico na dva dela, katerih vsak ima dati eno „koretéljce“, potem ko ga z zato pripravnim rezilnikom oklesti in ogladi. „Koretéljce“ zavije na navlašč zato narejenem stolu v kolobar. Ta stol je podoben nizki mizici s precejšnjo okroglo odprtino v sredi, v katero

zleze delavec, ko prične z delom. Okoli odprtine so pritrjeni leseni klini v krogu, in sicer v dveh vrstah, ki sta toliko oddaljeni druga od druge, kolikor ima biti debel z obroči napolnjeni kolač. Pričenši pri prvi vrsti nastavi obročar tik na kline prve vrste obroč, potem drugega, tretjega itd., prisloni ravno tako ostale poleg teh, in nadaljuje toliko časa, dokler ne pride do druge vrste klinov. Vmes seveda vse dobro obviije z vrbovjem, da obroči ne padejo narazen, ko je delo dokončal. „Koretéljski“ stolci so različne velikosti. Na manjšega spravi v kolač do 40 obročev v dolžini 2 m, toliko jih gre tudi na drugega nekoliko večjega, le da so ti dolgi 3 do 3½ m, in na tretjega (imenujejo ga „od petindvajset“), naloži do 80 obročev. Tak kolač obsegajoč 40 do 80 koretéljc imenuje ljudstvo „balico“ in teh naredi priden delavec, vštévši vse delo, do deset na dan.

Rabijo se unški obroči v različne svrhe. Sicer služijo v prvi vrsti za nabijanje sodov, vendar se jih porabi še več pri zapiranju raznih zabojev, v katerih pošiljajo trgovci po svetu sukno, južno sadje i. dr. Prejšnja leta so pošiljali Unci skoro vse svoje izdelke izključno v Trst. Zdaj jih razpošiljajo tudi v druga večja mesta, kot v Reko, Gradec, na Dunaj itd.

Zaslúžek ni preslab, akoravno so tudi obročarji odvisni od prekupcev in ne prodajajo svojih izdelkov neposredno prvim odjemalcem, in čeprav poleg tega še sami med sabo konkurirajo, ker se bojé, da bi svojega blaga ne mogli spraviti v pravem času v denar. Senčna stran naših obročarjev je tudi ta, da jemljó denar za nakup sirovine na posodo.

Na debelo na Kranjskem razen na Uncu ne izdeljujejo obročev. Da jih pa tam, kjer je sodarstvo razširjeno, naredé toliko, kolikor jih ravno rabijo za sode, škafe itd. — je samo po sebi umevno.

Gori nad Idrijo leži na vzvišenem kraju kroginkrog z griči in hribi obdana prijazna vas Črni vrh. Tu je prava domovina noranjskih „pintarjev“. Pretežna večina Črno-

vršcev, zlasti onih iz podružničnih vasi, se peča pozimi in tudi poleti ob deževnih dneh z izdelovanjem škafov, kadi in drugih k sodarskemu obrtu spadajočih izdelkov. Razen v Črnem vrhu je sodarstvo tudi še doma na Vojskem, v Hotederšici in Godoviču, kjer je posebno na Novem svetu (kakor imenujejo raztresene hiše med obema imenovanima vasema), častno zastopano.

Les dobivajo „pintarji“ v svojih šumah, veliko ga pa nasekajo tudi v eraričnih gozdi. Zgodaj pred zimo spravijo smreke in jelke domov, kjer jih razžagajo in razkrojijo (razkoljejo) v doge. Razklane deske pusté v skladovnice naložene nekaj mesecev na prostem, da se presušé, preden jih prično obdelavati.

Glavni izdelki sodarskega obrta so razne posode, kakršne rabijo vinogradniki ob času vinske trgatve. V prvi vrsti omenimo brentače, brente in lipovnike. Brentač je škafu podobna, kakih 70 cm visoka posoda z ovalnim, na eni strani stisnjenim dnom. Na stisnjeni strani ima eno dogo daljšo od drugih. V to daljšo dogo je zavrtana luknja, uho, kamor vtakne nosilec kljukasto palico, da nese brentač na hrbtu. V brentače mečejo odtrgano grozdje, ga stlačijo in odnašajo iz vinograda, kjer imajo na tleh ali na vozu pripravljene druge, večje posode, brente. Manjšim brentačem, v katere nabirajo grozdje ženske in otroci, pravijo „kalavniki“ ali „kalala“. Brenta je podobna brentaču, le da je velika večja namreč okrog 1½ m visoka in precej široka, ter drži do pet polnih brentačev grozdja. Z grozdem napolnjena tehta 125 do 150 kg, in je treba že prav močnih dveh delavcev, da jo spravita z mesta, kjer je stala, v hram; ondi jo izpraznijo v še veliko večjo posodo, „bdenj“ ali „plavnik“, kakor imenujejo Vipavci nekoliko manjši „bdenj“. V „bdenj“ gre 20 do 30 brent grozdja. To je res velika posoda, visoka od 1½ do 2 m in v premeru nič manj kot 2 do 3 m obsežna. Črnovršci pravijo tem posodam „lipovnik“, ker jih namreč izdeljujejo navadno iz lipovega lesa. Pri „lipovniku“ so doge žagane, dočim so one

za brente in brentače klane, ali, če govorimo po črnovrško — krojene. V bdenjih ostane grozdje kajpada le toliko časa, da se zmasti, potem spravijo vinogradniki mošt v sode. Pri prelivanju mošta iz bdenjev v sode se poslužujejo „nafe“, ki ni nič drugega kot naša golida. S temi lesenimi korci seveda ne morejo mošta prav do dna izprazniti, ampak poplové še ono, kar ostane na dnu, s „šešljo“, t. j. vevnici podobno zajemalnice. Vse te posode dobivajo Vipavci in Istrijanci od kranjskih, notranjskih „pintarjev“.

Umevno je, da so te velike posode nepriladne, naravnost nerodne za prenašanje, oziroma prevažanje iz kraja, kjer so bile narejene, v kraj, kjer imajo jeseni dobiti svojo novo domovinsko pravico. Pa Notranjec si ve pomagati. Brent in brentačev vtakne, ker so zgoraj veliko širji kot spodaj, več skupaj v skupec, kateremu pravi „vrna“ ali „urna“. „Urna“ obsega štiri manjše ali šest večjih posod. Težja pa je stvar z bdenji. Teh skoro ni mogoče zloženih spraviti s hribov v ravnino; zato ne kaže drugače, kot doge lepo zaznamovati, jih skupaj zložiti in tako poslati naprej, da jih v kraju, kamor so namenjene, zopet skupaj zloži.

Črnovršci pa ne izdeljujejo posod samo vinogradnikom, ampak tudi kmetovalcem. Vsako leto naredé veliko čebrov, kadi, déž za shranjevanje masla in druge zabele, škafov, bečkov, t. j. malih sodčkov ali „barigeljc“. Poleg teh posod izdeljujejo različna gospodarska orodja, kakor kosja, neške, senene vile ali rogljače, cajne, da, celo precej lesenih žlic in druge šare, kakor v ribniški dolini.

Večina teh izdelkov roma iskat kupca potom prekupcev na sejme v Vipavo, v Gorico in Trst. Na sejme vozijo Črnovršci tudi sami svoje izdelke, a to le posamezni.

Vsekako zavzema notranjska „pintarija“ častno mesto med kranjskimi domačimi obrti, le škoda, da majhni zaslužek ne odgovarja velikemu trudu marljivih Krašovcev. Pomanjkanje je na Notranjskem veliko, in ravno domači obrt bi moral odpomoči revščini,

ako bi ljudje znali spraviti po pošteni ceni svoje blago v promet; a tega ne znajo. Izdelki so spomladi, ko je največja sila za denar, gotovi, odjemalci, zlasti vinogradniki, pa jih rabijo večinoma šele jeseni, ko grozdje dozori. Kaj čuda, da je vsak prekupec dobro došel in mu ljudje tudi radi ceno prodajo svoje blago, samo da vidijo nekaj beličev! Prekupec pa čaka jeseni, ko dobi blago vse drugačno ceno. V takih razmerah zasluži najpridnejši delavec čez zimo komaj 60 do 80 K. Vendar mu tudi to precej zaleže, ker dobi denar ravno takrat, ko je v največji stiski. — Kako bi bila pač tu na mestu skladiščna zadruga, ki bi ljudem ne le lahko plačevala spomladi, ko potrebujejo, ampak jim pokazala tudi poštene cene ter tako ne malo povzdignila veselje do dela! Želje po zdravi organizaciji v tem oziru imajo solidno podlago. Koristi vzajemnega proizvajanja poznamo zato tako malo, ker je gospodarsko združevanje pri nas šele v povojih. Hvala Bogu, da imamo pri domačem obrtu vendar že vsaj en kraj, kjer so ljudje, spoznavši dobroto združništva, ustanovili skupno skladišče. V selški dolini v vaseh Rudno, Dražgoše, Češnjica, Kališe, Studeno, Lajše in Železniki, kjer dobivajo prebivalci iz velikanskih gozdov Jelovice in bližnjih hribov lep smrekov les za doge, se pridno pečajo s sodarstvom. Že njihovi predniki so izdelovali pred več kot sto leti smrekove „lajte“ za žito, ki se je vozilo po Savi s Hrvaškega, in velike sode (barigle) za vino.¹⁾ Največ sodov se naredi na Rudnem, kjer so do malega vsi kajzarji sodarji. Za Rudnim pridejo Dražgoše in Kališe, dočim se v drugih vaseh le posamezni pečajo s tem obrtom. Češnjica pa je postala središče obrta s svojo sodarsko zadruzo. Sodov izdeluje tam gori več vrst; največ se naredi pač onih za kislo zelje, namreč okrog 25.000. Ker je kranjsko kislo zelje zaslovelo tudi po drugih deželah in ker se zelje, ki prihaja v gorenjskih sodcih tudi iz drugih dežel v promet, prodaja kot pristno kranjsko

¹⁾ „Domoljub“ XIII, št. 16.

zelje, zato dobiva češnjiška sodarska zadruška naročila za te sodce tudi od drugod, n. pr. iz Moravskega, Ogrskega, Hrvaškega, Štajerskega itd. Največ sodov pa rabi ljubljanska okolica, kjer se zlasti v posavskih krajih pridela silno veliko zelja.

Nadalje izdeljujejo imenovani Gorenjci sodce za žreblje različne velikosti za vsebino po 200, 150, 100, 75, 50, 25, 12 $\frac{1}{2}$ kg teže; potem lične sodčke za pošiljatev rib, 5—35 kg vsebine, pri katerih je treba prav natanko paziti, da so iste velikosti; sodce za méd z vsebino 25—50 kg; za žganje in vino po 300 l in manj, kakor tudi sodiče drugih vrst za pošiljatev sadja, cementa, kolomaza itd. Poleg sodov se razpeča še vsako leto več tisoč škafov, mnogo kadi, čebrov in podobnih posod. Sodi za zelje, ribe in tekočine morajo biti iz klanega smrekovega lesa, le spodnja in zgornja doga ter „čepincova“ je iz hrastovine. Za sode za žreblje, cement in kolomaz pa uporabljajo odpadke hlodov na žagah, takozvane „krajevce“. Obroče za sode izdeljujejo kajpada domači sodarji sami. Za to delo, ki je silno zamudno in mučno, je izumil neki domačin, preprost sodar, poseben stroj, ter tako na veliko zadovoljnost svojih rojakov izdelovanje obročev zelo pospešil in olajšal.

Kakor smo že zgoraj omenili, se izdelava v imenovanih gorenjskih vaseh vsako leto do 25.000 sodov za zelje. Cena teh sodov je različna, odvisna od velikosti, in sicer stane sod za vsebino 200 kg zelja — 4 K, 150 kg — 3 K, 100 kg — 2,3 K, 75 kg — 2 K, 50 kg — 1,6 K, 25 kg — 1 K, 12 $\frac{1}{2}$ kg — 75 v. Sodčkov za ribe naredé tudi okrog 5000, katerih večino odpošljejo v Trst in druga obmorska mesta, odkoder romajo ribe v razne daljne kraje. Sodov za železje se je razpečalo veliko v domovini, dokler je cvetel železni obrt v Železnikih in drugod. Ko so pa izginili plavži in izgubili železniški kovači delo, tudi sodarji niso imeli kam prodajati svojih tozadevnih izdelkov. Vendar pa se je zadnja leta obrnilo zopet na bolje in danes naročajo mnogo takih sodčkov kroparski žrebljarji in kranjska industrijska družba.

S sodarstvom se pečajo prebivalci omenjenih vasi v selški dolini celo leto izvzemši mesec maj, ko spravljajo domov les, in pa mesec junij in julij, ko je na polju veliko opraviti; kajti naš Gorenjec je priden in ne mara radi postranskega zaslužka zanemarjati glavnega svojega stanovskega dela.

Dokler so bili selški sodarji navezani edino le na mešetarje, je bil njihov zaslužek veliko manjši in še so bili vrhutega v vseh ozirih odvisni od njih. Danes je drugače, ko imajo zadrugo. Delavec zasluži lahko 3 K na dan, kar je precej, ako pomislimo, kako težko se služi denar dandanes, zlasti še v oddaljenih krajih, kakor so ravno vasi, kjer je sodarstvo razširjeno. Hvala zavednosti naših Gorenjcev! Trda jim je šla, kar mora priznati vsakdo, komur so znane vsaj malo razmere iz časov, ko so izginila železna podjetja v Železnikih. Pomoči je bilo treba, a pomoč je bila najti edino le v vzajemnosti. Ako so trpeli sodarji pod pritiskom prekupcev že prej, ko so imeli odjemalcev doma veliko, koliko bolj se jim je bilo bati šele poslej, ko so postali navezani na svet izven domače doline. A v pravem času še je prišla med nje ideja organizacije in našla tudi rodovitno polje, dovzetne ljudi. Že v l. 1790. obstoječe sodarstvo bi zrlu propadu na dno, ako ne bi bili začeli nastopati z združenimi močmi. L. 1898. se je ustanovila sodarska zadruga za selško dolino s sedežem na Češnjici, ki je seznanila svet z gorenjskim sodarstvom in v kratkem času zdatno povzdignila obrt. Zadruga šteje 60 udov, katerim preskrbuje in posreduje delo. Dasi še niso vsi domači obrtniki pristopili k zadrugi, in sprejemajo tudi udje sami naročila, vendar že sedaj razpeča sama zadruga svojim udom izdelkov v vrednosti za 35.000 K na leto, kar je pač veliko, če pomislimo, da zadruga komaj par let obstoji. Tu se vidi, koliko premore vzajemno delo. Kakor v drugih do sedaj opisanih krajih, so bili tudi selški sodarji prej v zadregi, kam in kako prodati svoje blago, a zadruga jim je to skrb odvezala. Preskrbi jim odjemalca po poštenu ceni, a njih samih radi tega ne stavi pod

noben jarem odvisnosti, ker njen namen je le gospodarski napredek. Ta namen pa, kakor smo videli, vrlo dobro dosega. A kar se je posrečilo na Češnjici, bi ne bilo li

drugod, kjer so danes obrtniki navezani le sami nase in na mešetarje, ravno tako mogoče izvesti? Prav gotovo, treba je le poguma in moži!
(Dalje.)

ANTON MEDVED:

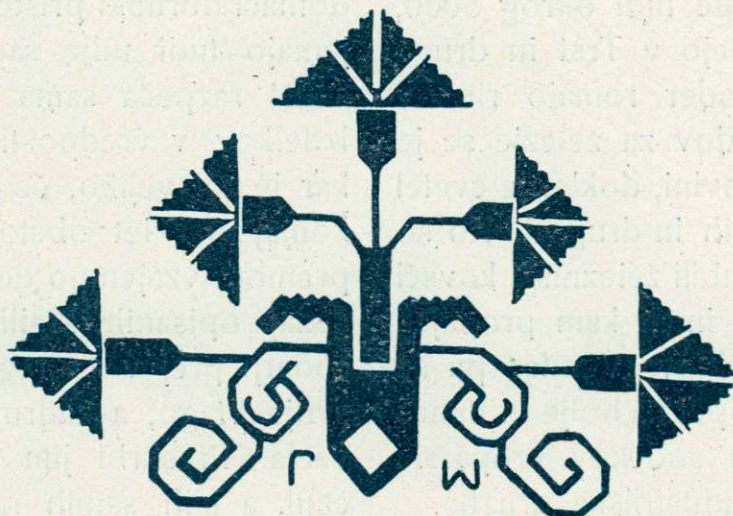
LEGENDA O PELINU.

Na Golgati je v glasu žalostnem
Gospod potožil tiho: „Žejen sem!“
Da zadnjo bi okusil še grenkobo,
na drog nataknejo mu Judje gobo,
ponudijo mu z žolčem napojeno,
da žejo bi pogasil s kapljo eno.
A kaplja ena pala je na tla,
z Njegovih mehkih ust na zemljo trdo.
Prevzame silna moč usodno brdo:
Iz kaplje vzklije zdajci bíl tenká,
od tal se dvigne, hitro se opéri,
k nebeškim ustnicam svoj vrh nameri.
Zveličar ji nakloni prvi čast:
„Nazivaj pelin se, preljuba rast! —
V dolini solz, kjer biva Evin rod
bohotno rasti zmerom in povsod.
Na križ me on pribil je nehvaležen,
preklet od časov greha in betežen.
Med drugim cvetjem, vonjajočim v zrak,
človeku bodi ti bridkosti znak!
Gorica sladkega ne rôdi vina,

ki ni rodila grenkega pelina!
Nebo ne sij od modrega azura,
ki ni razjasnila ga huda ura!
Naj zemlja niti ene cvetke nima,
kjer preje nikdar ni besnela zima!“

Potegne vihra — pelin vztrepeta,
s peresjem križastim zašepeta:
„Gospod — in bridko Tvoje vse trpljenje,
ki v svojih žilah nosim ga poslej?
Gospod — in vse brezmejno zasluženje
človeku nič ne hasne? — O, povej!“

Na pelin se ozre Gospod, rekoč:
„Tvoj sok bridkosti same mu ne dêli,
ti hrani v sebi še zdravila moč,
ti ljudske bolečine tudi celi!
Potrpežljiv uživaj te kdorkoli,
pretvori v zdravje mu pekoče boli!
Ostani dalje tvoj ukus gorjup
in bodi boljšega življenja up!“

ČEVLJAR.

RISAL A. KOŽELJ.

MARIJA:

LILJANA.

NOVELA.

IV.

alo utripajočega srca je stopala drugo jutro Liljana po kamennih stopnjicah navzgor, v visoko, krasno poslopje.

Vrhu prvih stopnjic se je ustavila in se zvedavo malce ozrla okrog sebe. Raz stene je strmelo na mlado cvetličarico trop majhnih dečkov, oboroženih z ostrimi puščicami; eden kodroglavčkov je drzno meril ravno vanjo in nekaj hudomušnega mu je igralo okrog polnih, rdečih ustec. Liljana je smuknila do prvih vrat; na teh je bilo zapisano ime slikarjevo. Rahlo potrka, a nihče ji ne veli vstopiti; potrka zopet — nič; in še malo močnejše — nikogar . . .

S tresočo roko odpre deklica duri nepozvana in plaho vstopi. Ah, kaj je to? Visoke stene, polne krasnih slik v težkih okvirih, vse pripravljene za živ razgovor z nevedno deklico . . . O, koliko oči zaeno je uprtih vanjo! — Tu zlatolaso dete: radosten smeh na cvetnih licih in nedolžnost v očeh . . . Tamkaj osivel, sključen starček: tudi on dopolni skoro osemdeseto leto, kakor Emérigo . . . Zopet ondi nežno dekletce v lahni, prozorni obleki, sredi cvetja, venček na jasni glavici . . .

In tu — krasna, mlada ženska . . . Ali ni tista, ki jo je Liljana videla na verandi v kavarni? Je, gotovo je ona, in čudno, zakaj se je Liljana takorekoč boji . . .

„Liljana!“

Kakor bi bil prirastel iz zemlje, je stopil slikar pred deklico, ki se ga je v tem trenutku močno prestrašila.

„Oprostite, gospod, da sem kar tako brez Vašega dovoljenja vstopila in si pričela ogledovati slike. Ah, kako so lepe!“ . . .

„Tako lepe ni nobene, kot bo ta, ki na nji naslikam tebe“, je dejal slikar navdušeno. „Stopi dalje tu sem, Liljana!“ Pri tem je odgrnil temno-modro zaveso med naslednjimi vratmi.

Ubogala je. Zopet je bila v prostorni svetli dvorani — in zopet tu vse polno slik, nekaj še nedokončanih. Ob nenavadno visokih oknih so stale pozlačene majolike s šopi suhih rastlin, po gladkem parketu so umirale sveže cvetlice. Tu je ležalo nekaj starinskih oblačil, tam staro orožje. Na podstavku je bila pričeta podoba, na slikarskem odru zopet vse polno cvetja. To je bil slikarjev ateljé.

„Stopi na oder, Liljana!“

Stopila je na oder, in pri tem so glasno zaklopotali njeni nerodni opanki na lesenih tleh.

Solnčni žarki so zvedavo priskakljali v sobo, in že je mladi umetnik pričel svoje delo. Prišla mu je bila srečna misel, da naslika deklico tako, kakršno je videl prvikrat ono jutro, ko je zamaknjena poslušala lajno starega Žorža in gledala njegovo opico. Z izurjeno roko je jel na platnu ustvarjati svetlo srečo temnomodrih očesec deklice v ponošenem krilcu in v ogoljenih, širokih opankih . . . Vneme je gorelo umetniku lice — in po dveurnem delu je zadovoljno odložil čopič.

„Dovolj je za danes, sedaj si odpočij!“

„Že dovolj?“ se je začudila Liljana; kar nič se ni čutila utrujeno.

Sam ni vedel kdaj — prišlo je tako samo ob sebi — in pričel ji je govoriti o svoji domovini, o rojstni hiši ob sinjem jezeru, o milih prijateljih, o svoji dobri mami . . . Pravil je deklici o snežnobelih labudih, o opojnem hladu jasnih večerov, o svetli luni,

ki se v jezeru zrcali med labodi in vodnimi lilijami ...

Nji pa se je zdelo, da vsega tega nič ne razume. A poslušala je vendar tako rada njegovo povest. Naslonila je glavo na odprto okno, in divji kostanj ji je sipal belo svoje cvetje na mehke svilene kodre — —

Hitela je proti domu vsa srečna, da jo, ubogo cvetličarico, slika ljubeznivi slikar, in da ona pri tem služi novo krilo dobri Maji ...

In vračala se je k njemu sleherni dan — vse brez Emerigove in Majine vednosti.

Slikar Alfonso pa je po svojem delu v družbi lahkoživih prijateljev napijal umetnosti in svojemu novemu modelu. Ah, kdo ve, če ni bil tudi on kakor tisti, ki je strmo glavil v nesrečo njeno mater ... Eno je bilo gotovo: mladi umetnik je ljubil lepo Liljano z vso strastjo svoje duše. V njeni bližini se je zdel samemu sebi srečen, neizmerno srečen ... In ona? Ona ni poznala sveta, ni poznala tega, kar imenuje svet „ljubezen“ in kar imenuje „srečo“ tisti svet, ki s svojo „ljubeznijo“ in s svojo „srečo“ pogublja in pehá v prepad ... Hvala svetim angelom, nebeškim čuvarjem nedolžnosti, da je vse to še za časa spoznala!

Stari Emerigo je tiste dni smrtno obolel. Tožno je bilo v Majini koči. Plašna, moreča tišina je vladala v nji — le tuintam jo je premotil ihtech vzdih: vzdihovala je stara Maja, ihtela Liljana ...

Tedaj jo je poklical k svoji postelji — umirajoči starček deklico polno življenja. Naporno so sople njegove prsi, in oči so se le trudno odpirale.

„Sedi k meni, Liljana“, je velel, „in poslušaj me, kakor včasih, ko sem ti pravil o zlatolasih vilah, o začaranih gradovih in kraljičinah ...“ In sklonil se je kvišku in, kakor bi mu navzočnost ljubljene deklice dala nove moči, je nadaljeval:

„Solnce mojega življenja zahaja — —“ Liljana je zaihtela in ž njo stara Maja, ki je poleg nje slonela ob postelji in prebirala med solzami jagode na molku ... „Zahaja

— a kaj zato, saj je sijalo dolgo, dolgo in tako pekoče, da sem se često kot potnik v peščeni puščavi onemogel zgrudil in obležal za hip — A glej, Liljana, Tá-le mi je dajal vedno novih moči — —“ Segel je pod vzglavje in s tresočo roko pritisnil na vele ustnice podobo Odrešenikovo.

„Primekni se bliže“, je prosil nato bolnik, „da zadnjič vidim tvoje ljubljeno obličje. Tako — —“

Dolgo, nepremično in pozorno je počivalo kalno starčkovo oko na mladi deklici.

„Kaj je vnajost človekova?“ — je govoril dalje, „utrgaj ravno razcvetelo rožo, — vrzi jo na razbeljeno cesto — v hipu ovne, proč je njena krasota — — Tudi ona je bila lepa, ona, tvoja — — —“

Razburjeno so se dvignile bolnikove prsi, oči je zatisnil, da ne vidi učinka besede, katero je hotel izustiti; debele znojne kaplje so stopile na mrzlo čelo, na smrtnobledem licu se je pokazala lahna rdeča proga — Trdno in odločno je izustil — : „Tvoja mati — —“

„Mati? moja mati? Kako si dejal — moja mati?“ Kakor brezumna je strmela v velo obličje starčkovo. Mati! Kako milo se mora glasiti ta beseda siroti, ki ni nikdar poznala ljubečega srca rodne svoje matere — —

„Smrt in dolžnost mi vелеvata govoriti“, je nadaljeval Emerigo. „Ti veš, Liljana, da Maja ni tvoja rodna mati. Na Poljskem je tekla zibel nesrečni Luciji, tvoji pravi materi ...“

Osupel vzklik je premotil bolnikovo pri-povedovanje — a brzo je zopet nadaljeval, kajti njegovo solnce je zahajalo, on pa je imel še odgrniti težko zagrinjalo, za katero se je skrivala podoba njene matere ...

„Njen oče, tvoj stari oče, je bil Poljak z dušo in telesom. Seveda, ti ne umeš tega, jaz dotlej tudi nisem poznal prave poljske krvi. Želel je prostosti in neodvisnosti ljubljene domovini, zato ga je zadela kazen, da je bil pregnan iz nje, baš ko je zatisnil svoji ženi, tvoji stari materi, oči k večnemu počitku. Bil je blag človek, tvoj stari oče, in bogve da ni zaslužil takove usode ...

Izgnan je šel po svetu, iskat druge domovine, sebi in svojemu otroku. Lesëm ga je prinesla noč, tujca ognjenih pogledov, in nežno deklico, njegovo hčerko. Glej ono-le kočico v dolini: on si jo je zgradil in v nji je izdihnil svojo dušo. Jaz pa sem zatisnil oči prijatelju, ki je iskal po svetu domovine. Od danes, Liljana, naj ti bo ta zemlja še bolj sveta! Po očetovi smrti hodila je njegova hči Lucija v mesto v neko svilarnico na delo — —“

Krčevito so se zategnile krog ustnic bolestne poteze in glava starčkova je omahnila lna blazino. Dolgo govorjenje ga je utrudilo, duševno trpljenje je bilo razvidno na bledem obličju.

Liljana pa je nepremično klečala ob bolnikovi postelji ter strmela v njegove ustnice.

„Ta deklica je bila baš tvoja mati“, je zaklical s poslednjo močjo.

„In kje je, kje je zdaj moja prava mati?“ je zaihtela Liljana.

„Nesrečna deklica je bila — danes ne umeš tega — a prišel bo čas — in vse ti bode jasno — —“ Tu je Emerigo slovesno povzdignil svoj pojemajoči glas:

„Liljana, boj se greha! Po grehu pride — kazen in kesanje. Obojno je prišlo nad njo — — Liljana, v vodi — v šumeči vodi je našla — tvoja mati, svoj konec — — A duh ji je bil otemnel; moli za njo — in za — njega, ki je bil kriv njene nesreče, za tvojega očeta, umetnika - slikarja — —“

Zadnje besede je starček le še napol šepetal, kakor bi jih hotel prikriti, a bi jih ne mogel. Liljana pa jih je čula — zakrila si je obličje — neznan vzklik — in nezavestna se je zgrudila v Majino naročje.

To je bilo preveč za rahlo srce, za nedolžno dušo neizkušene mlade deklice —

Težko je počivala roka umirajočega starčka na glavi ljubljene mu rejenke, ko se je zopet zavedla.

„Bog — te — blagoslovi — in Kraljica Miru! Bogu daruj svoje srce! Ne meni se za svet, svet vara in vse — je — minljivo le — Bog — o — sta — ne!“

Malo časa potem je solnce njegovega življenja res zašlo ... Maja je z gorečo svečo klečala ob mrličevem zglavju, Liljana pa se je vnovič zgrudila od bolesti, ona Liljana, ki je nosila celo nebo čiste sreče v modrih očescih in v srcu pomlad — —

* * *

Emeriga so pokopali. To in ono dobro lastnost so vedeli poudarjati o njem pogrebniški, ko so se vračali s pokopališča. — „Vrl človek je bil, dasi ne čisto naš rojak“, je dejal ta, in drugi je pristavil: „Hraber junak — poljska kri po svojem očetu!“ — „Vesel, dokler je še fantoval!“ je pripomnil tretji ... „Škoda ga je tudi kot starca“ — v tem so bili edini vsi.

Liljana pa je še dolgo dolgo klečala na njegovi — nji vsaj se je zdelo — prerani gomili. Kako ji je bilo žalostno pri srcu! In nobena stvar ni umevala njene žalosti: potoček tam zadaj na pokopališču je žlobudral po navadi svojo veselo govorico, cvetice, njene posebne prijateljice, so cvetele radostno, kakor vselej, in slavec je drobil svojo večernico, kot da se ni Liljani čisto nič zlega dogodilo ...

Uboga Liljana!

Ah, on, mladi, ljubeznivi slikar, ki je slikal njeno podobo, — on bi nemara čutil ž njo ... Za trenotek ji je vstala v duši njegova podoba — sladka, vabljiva, jasna ... A tisti isti trenutek je udarila na njeno dušo s strašnim udarcem povest Emerigova o njeni materi ... Tudi oni je bil slikar ... In Emerigove besede so ji zvenele v srcu: „Svet vara — in vse je minljivo — le Bog — ostane ...“ — — —

Še isto leto se je preselila tudi Maja v deželo, ki ne pozna bridkosti in bolečin — v deželo, kamor je bil odšel Emerigo.

Ko so pokladali siroti Liljani zvesto rednico poleg njenega drugega očeta v grob — ni plakala. Njena duša je bila sedaj dozorela v velikih mislih. Nadzemeljski mir in milina na njenem krasnem obrazku sta pričala o njeni notranjosti.

„Počivajta mirno v Bogu, ki edini vekomaj ostane“ — je dejala, ko je ostavljala drago grobišče . . . Krepkih korakov je stopala, jasno so ji zrle oči; videlo se je, da ima določeno pot v — življenje!

— — —

Mladi slikar Alfonzo je bil izpostavil svoje najnovejše delo: veliko podobo v bogatem okvirju — dekletce s kratkim krilcem in širokimi opanki in cvetlično košarico v roki. „Pomlad.“

Da, in on je hrepenel po ti pomladi, koprnal je po svoji Liljani, katere odtedaj ni videl več . . .

Cvetličarica Liljana je postala usmiljena sestra . . . Ona hladi bolečine in otira solze trpinom. In kadarkoli sklence mrzli roki umirajočemu siromaku in mu obriše poslednjo solzo raz mrliško lice in mu zatisne trudno oko v poslednje spanje, vselej se spomni umirajočega Emeriga in njegovih velikih besed: „Svet vara — in vse je minljivo — le Bog — ostane . . .“

ANTON MEDVED:

OBLAČICAM.

Sive oblačice,
juga hčerke hitre,
kaj ste mi prinesle
iz dežele cvetne?

Ne pozdravov gorkih
od ljubimcev mojih,
niti upov sladkih
srečnega sestanka.

Ne podoknic zvonkih
iz zibljivih gondol,
žarkov ne srebrnih
na lagunah mrtvih.

Sive oblačice,
ve ste mi prinesle
solze le, ki hladne
kapajo na lice.

PRISTANIŠČE V OGLEJU.

RISAL M. JAMA.

VIKTOR STESKA:

SLIKAR JULIJ QUAGLIO.

Po solnčnem zahodu zablišči se večernica na nebeškem svodu. Kdo je ne pozna? Ko pa izgine večerna zarja, ko leže temni mrak na tiho zemljo, se prikaže neštivilno zvezdic. Kdo bi mogel vedeti vsa njihova imena? —

pa radi pozabljamo ali se celo njih moči niti ne zavedamo, prav zato ne, ker so v velikem številu blestečih zvezd, in si jih naše slabe zmožnosti ne morejo vseh zapomniti, še manj pa jih po zaslugi presoditi.

NOTRANJŠČINA LJUBLJANSKE STOLNICE.

FOTOG. J. KOTAR, LJUBLJANA

Prav takó se godi na znanstvenem in umetniškem nebu. Tiste može, ki so prvi pričeli kako večje delo, ki so pokazali drugim pot do večje popolnosti, vsi slavimo in se jih spominjamo s hvaležnim srcem; na druge, ki so pozneje delovali, ki so samo na sebi morda izvajali popolnejša dela,

Z Julijem Quaglio je taka! Ko bi bil živel dvesto let prej, ko bi deloval v Rimu ali v Florenci, bi ga vsi kovali v zvezde; a ker se je trudil ob času, ko se je bilo slikarstvo že izredno razvilo, ko so si slikarji v Italiji že težko služili kruha — ker je krasil cerkve po manj znanih mestih,

zato se je njegovo ime skoro pozabilo. Ni bilo nobenega Vasarija, ki bi omočil pero in spisal o njem vsaj kratek življenjepis; le v posameznih besednjakih in lokalnih zgodovinah se kratko omenja njegovo delovanje¹⁾. Mal spomenik naj mu postavimo Slovenci, saj je med Slovenci mnogo delal, okrasil poleg drugih stavb stolnico ljubljansko in goriško in je vplival tudi na poznejše naše slikarje.

I.

V prijaznem Laynu ob Komskem jezeru se je porodil Julij Quaglio l. 1668. Njegov oče Janez Marija je bil slikar in je vzgojil tudi svojega sina za slikarja; drugi sin Lavrencij si je izbral duhovniški stan in postal župnik v domači župniji.

Quaglioova družina ni bila posebno imovita, pač pa zgledno katoliška. Živahni duh mladega Julija si je kmalu zaželel napredovati v slikarstvu. Oče ga zatoj dá v uk slikarju Janezu Krst. Recchiju. Pozneje si je Julij izkušal izpopolniti svoje znanje in prisvojiti še večjo spretnost pri najznamenitjših mojstrih tedanje dōbe. Odšel je v Bologno k slovečemu Marku Antoniju Franceschiniju (1648 — 1729), potem v Parmo, dalje v Piacenzo in Benetke. Vzorniki so mu bili veliki mojstri Corregio, Caracci in Tintoretto. Izuril se je do dobra v risanju in v izbiranju pravih barv. Slikal je oljnate slike, a še rajši težavne freske. Čuditi se moraš, kakó je mogel toliko ploskev cerkvenih sten in soban okrasiti z živahnimi skupinami.

Koliko je slikal Julij Quaglio in kje, ni dovolj znano; le nekatera dela nam pričajo

¹⁾ Omenjajo ga: Giovio, Quadrio, Oldelli, Merzario, Malvezzi, Cantu, Ostinelli; Nagler, Müller-Singer, Hoff: *Gemälde v. Krain*, Costa: *Reiseerinnerungen*, Strahl: *Die Kunstzustände Krains*, str. 20. — Radič: *Letopis Mat. Sl.* 1880, str. 33, Ivan Kukuljevič Sakcinski: *Slovník umjetnikah jugoslavenskih*. 1860, str. 359. — Dimitz: *Geschichte Krains*. IV. str. 98, id. — Dr. Ilg: „*Kunstnotizen aus Laibach*“ v „*Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale*.“ 1884, str. CXVII sq.

o njegovi veliki duševni sposobnosti in ročni spretnosti. Za nas je seveda najbolj znamenito, kar je naslikal v naši domovini.

Stolni dekan ljubljanski dr. Anton Dolničar se je lotil težavnega dela, da je z zbirko darov pričel zidati novo stolnico.¹⁾ Najprej je bil dovršen prezbitarij (svetišče), potem so pričeli z ladjo. Dekan je začel razmišljovati, komu bi poveril slikanje cerkve. Slovel je tedaj jezuit Andrej Pozzo (de Puteis 1642 do 1709), ki je že l. 1701. napravil načrt za novo stolnico. Dekan ga povabi, naj bi prišel slikat v Ljubljano. Pozzo pa, ki je tedaj slikal jezuitsko cerkev na Dunaju, je imel toliko naročil, da bi vseh več let ne mogel izvesti. Moral je torej odkloniti ponudbo. Kam naj bi se sedaj obrnil skrbni dekan? Isti čas je slikal Julij Quaglio po Frijulskem in Goriškem. L. 1702. je preslikal stolnico v Gorici. Vsi ocenjevalci so hvalili njegove freske. Glas o njem je došel tudi v Ljubljano. Deželan Andrej Coppini je bil znan s Quagliem; hkrati z vicedomom grofom Fr. Lanthierjem ga povabi v Ljubljano na dogovor. Quaglio pride v Ljubljano že 30. aprila 1703 s svojim šestnajstletnim učencem Karlom Carlonijem, katerega Dolničar večkrat imenuje tudi Carlini. V Ljubljani obišče dekana in vicedoma in sklene v dekanovem stanovanju pogodbo za slikanje v stolnici. S svojim učencem je stanoval v hiši stolnih vikarjev, obedoval je pri dekanu, Carloni pa pri cerkveniku.

Priprave za Quaglioove freske so se takoj pričele.

V svetišču nad velikim altarjem je Milanec Tomaž Ferrata s tremi učenci prevlekel zid z mavcem za okvire posameznim slikam. Teden pozneje je pričel Quaglio z veliko podobo na stropu, uprizarjajočo ustanovitev ljubljanske škofije. V dvanajstih dneh je bila slika dovršena. Sedaj se loti stranske kapele presv. Rešnjega Telesa in naslika nekaj zgodovinskih prizorov spominjajočih na presveto Rešnje Telo. Dalje prične s štirimi evangelisti v trikotih pod kupolo. Sedanje ku-

¹⁾ Vse delo natančno opisuje njegov brat doktor Gregor Dolničar v knjigi: „*Historia Cathedralis Ecclesiae Labacensis*.“

pole tedaj seveda še ni bilo, pač pa je bila navidezna plitva kupola z lesenim stropom, ki je visel na ostrešju, pritrjen z železnimi vezmi. Prava, a plitva kupola je bila preračunjena na deset tisoč gold., visoka pa na dvajset tisoč gol-dinarjev. Radi pomanjkanja denarja so se odločili za navidezno kupolo in prepustili ugodnejšim časom napravo prave kupole.

Za evangelisti je pričel slikati v kapelici svetega Dizma, potem pa kupolo samo. Že dné 24. septembra jo je dovršil, torej v šestih tednih. Dan pozneje so jo odgrnili. Vse mesto je hitelo gledat to v Ljubljani tedaj nenavadno delo. Vsi so povzdigovali umetnika in se čudili njegovi spretnosti. Dr. Gregor Dolničar pripoveduje dogodbico dokazujočo, kako naravne so bile slike. Ptičica, ki je priletela v cerkev, je hotela

zleteti skozi okno, pa je butnila v zid, ker je bilo okno le — slikano. Slikarja primerja Apelu.

Quaglio je povzel zopet delo v prezbiteriju in sicer na obeh straneh okna. Naslikal je simbola gorečnosti in božje ljubezni.

Vreme je bilo neugodno. Deževalo je neprenehoma 14 dni. Povodenj je preplavila 16. oktobra Trnovo in Krakovo. Breg pri sv. Klemenu je bil pod vodo, tako da je v cerkvi stala voda tri čevlje visoko. Tudi bi

Fotogr. J. Kotar, Ljubljana.

Freska v svetišču ljubljanske stolnice.

bila voda kmalu odnesla špitalski most, čeprav je bil obtežen s kamni. Quaglio pa je vkljub takemu vremenu pridno nadaljeval svoje delo. Slikal je cerkveno in svetno umeščenje Sigmunda Lamberga na ljubljansko

škofijo in angelce, noseče insignije. Tedaj se je pripetila nezgoda, da je pal delavec z okna nad zakristijo, pa je k sreči obvisel brez poškodbe na koncu strehe. V tem času so stranske kapelice dozidali do vrha. Quaglio je naslikal še Marijino Oznanjenje na zunanji steni in dve sliki znotraj ob stranskih stenah svetišča, potem pa se je 2. novembra povrnil v svojo domovino. Dogovoril se je tudi, da bo doma naslikal za

Fotogr. J. Kotar, Ljubljana.

Freska v svetišču ljubljanske stolnice.

Dizmovo bratovščino patrona umirajočih, sv. Dizma, za opata Hugona iz Bistre pa prihod sv. Duha. S seboj je vzel poleg svojega spremljevalca Carlonija še štiri učence. Žal, da nam Dolničar ne pove njihovih imen. L. 1704 so pričeli v stolnici delati že dné 3. marca. Quaglio je došel 24. aprila in prinesel s seboj dovršeni sliki sv. Dizma za stolnico in sv. Duha za veliki oltar v

Bistri. Z delom je pričel zunaj na vzhodni steni in naslikal v petih dneh duhovnika Caharija in potem sv. Janeza Krstnika do dné 25. maja. Slike na zunanji steni predstavljajo začetke evangelijev, ker so imeli v stolnici po starodavni navadi procesijo s presvetim R. T. krog cerkve od vel. noči do sv. Mihaela vsako nedeljo, pri kateri procesiji so peli začetke evangelijev.

Quaglio je nadaljeval slikanje v prezbiteriju. Prvega junija je bil praznik. Slikar zapre cerkev, da bi ga nihče ne motil, in naslika z ogledalom v roki samega sebe na sliko, kjer sveti Nikolaj izprosi mirskim prebivavcem kruha. Ko so ga vprašali, zakaj se je na tej sliki portretiral, je odgovoril: „Ker sem prejel tudi jaz precejšen kos kruha od sv. Nikolaja čudodelnika.“ Tu je zabeležil tudi svoje ime: IVLIVS QVALAEVS | DE LAINO COMEN | INVENIT ET PINXIT | ANNO MDCCIII.

Ko je dokončal delo v kapelici svetega Dizma, je sprejel vabilo grofa Bajkarta Ferdinanda Barbo,¹⁾ da mu poslika dvorano. V dveh mesecih jo je okrasil tako čudovito, „da bi dvomili, ali je zmagala umetnost ali umetnikov iznajdljivi duh“, kakor pravi Dolničar. V Ljubljani so se tedaj veselili avstrijske zmage pri Hochstädtu in žalovali za rano umrlim proštom dr. Iv. Prešernom, predsednikom akademije „Operosorum“. Quaglio se je 25. nov. povrnil domov s svojim učenecem Carlonijem.

Zanimivo je, kako so tedaj ocenjevali Quagliovo slikarsko umetnost.

Neki ljubljanski vseučiliščnik, izvedenec v slikarstvu (brezdvomno Sigmund sin dr. Gre-

¹⁾ B. F. grof Barbo je bil rojen l. 1670. Svoje študije je dovršil v inozemstvu. Doma je opravljal najprej službo prisednika deželnega sodišča in od l. 1705. dalje glavnega deželnega blagajnika. Ljubil je vede in umetnosti, zlasti zemljepis, stavbarstvo in slikarstvo. Šele 39 let je imel, ko je l. 1709. umrl. Za njim je jokalo pet otrok. (Radics v „Blätter a. Kr.“ 1864, str. 59.)

gorija Dolničarja) je pisal iz Perudže domov 11. nov. 1704: „Franceschini, oče v slikarstvu našemu Juliju Quagliu, je naslikal nad štiri mesti vrati osem jako ličnih angelov. Smatrajo ga za prvega sedanjega italijanskega slikarja in čislajo še bolj kot Karla Maratta (1625—1713). Ogledal sem si slike Franceschinijeve in jih primerjal s slikami našega Quaglia; dvomil sem, komu bi prisodil prvenstvo. Za Franceschinija govore čudovito žive in prijetne barve, natančno

risanje, živost obrazov in polti sploh, za Julija pa nova izredna sestava barv, veličastvo velikih skupin, duhovita iznajdljivost in zlasti lepa razvrstitev. Julij se je večkrat dobro izrazil, da si največji slikarji niso prisvojili nesmrtnega imena s tem, da so se držali ene stvari, da so isto likali in točno izvršili, ampak s tem, da so mnogo duhovito zamislili in umetniško razvrstili. V tem oziru je pač Quaglio prekosil Franceschinija, učenec svojega mojstra.“ (Konec.)

ANTON MEDVED:

ODDALJENIM DUŠAM.

9.

Zlata duša, kje prebivaš,
kakov vodi te poklic?
Ali več solza prelivaš,
ali trgaš več cvetic?
Ko si segla mi v desnico,
nežen bila si otrok —

v krasno morda zdaj devico
dvignil te je časov tok.
Ali pa je morda toga
tvojih lic zatrla cvet,
saj sirota si uboga
sama morala med svet.
Čuješ, ah, li kdaj o meni? —
Spomni se na čas nazaj,

ko v pomladi sva zeleni
vkupaj pila topli maj.
Ako spavaš pa v Gospodi,
On ti dēli večni mir —
tvoj spomin mi vedno bodi
čiste poezije vir! —

10.

Spite, strasti nepokorne,
beži, jezikavi vrag,
strani, skrbi duhomorne,
danes ves mil sem, ves blag.
Ude prešinja mi čilost,
da bi kar zletel odtod,

čutim božanstveno milost,
vabi me kām sam Gospod.
Vabi me z dušami vsemi,
kterih nezabni obraz
gnije v podzemeljski temi:
Pridi, o pridi do nas!
Pusti razpadna telesa,
smrti ne boj se — nikar!

V jasna popni se nebesa,
kjer ni ločitve nikdar!
Tam pri ozarjeni mizi
duše oddaljene zdaj
bomo na veke si blizi —
pridi, o pride že vsaj! —

DR. KAROL GLASER:

NEMŠKA „MODERNA“.

IZ NOVEJŠE NEMŠKE KNJIŽEVNOSTI.

(KONEC.)

erhart Hauptmann se je porodil dne 15. novembra l. 1862. v Salzbrunnu v Šleziji. Dolgo je taval med raznimi poklici; pečal se je s kmetijstvom, potem se je napotil na Portugalsko, Špansko in Italijansko in je bil l. 1884. kipar v Rimu. L. 1885. je izdal svoje prvo delo, *Prometlidenlos*, v katerem posnema Byronovega prvenca „Childe Harold“. V tem delu poje na koncu:

Ein Dichter sein mit Strahlenglanz und Krone,
Bei dessen Tönen lauscht die ganze Welt,
Sein Sessel schwebgeballte Wolken throne,
Am Firmamente leuchtend aufgestellt,
In seiner Brust die Sprache jeder Zone,
Von dessen Leier Blitz und Donner fällt.

Leta 1889. je priobčil Hauptmann prvo dramo, „Vor Sonnenaufgang“, katero je posvetil nemškima pisateljema Arno Holz-u in J. Schlaf-u, ki ju s skupnim nordiškim imenom imenuje Bjarne P. Holmsen. Vsebina drami je naslednja: Alfred Goth, prijatelj socialističkega gibanja in pristaš Lombrosove teorije o dedičnosti, pride v šlezijško vas, ki je obogatela, ker so tam našli premog. Prebivalci vasi so vdani uživanju in pijančevanju. V tako obogatelo kmetiško rodbino se je oženil Lottov prijatelj, zemljemerec Hoffmann. A njegova žena je pijanka, in Hoffmann prešestuje s svojo taščo, propalo žensko, katere mlajša hči, nepokvarjeno dete, se je pa zagledala v Lotha, nadejaje se, da se na tak način reši gnusnega ozračja. Toda Loth pobegne, ko spozna zrak, v katerem bi moral živeti. — Občinstvo se je zgražalo nad to vsebino, Hauptmann pa v tretji izdaji trdi, da je imel pri spisovanju drame najčistejše namene. Značaji so vobče dobro risani, toda odurni.

Leta 1890. je zagledala beli dan Hauptmannova igra „Das Friedensfest“. — Zdravnik

Scholz, njegova soproga, dva sina in hči, živé v veliki neslogi; vsak član te rodbine opazuje na drugem napake in tako se sovražijo vsi. Oče in mati sta slabo odgojila svoje otroke; oče je bil prestrog, krivičen in samopašen, mati predobra in preslaba; starejši sin, Robert, je brezsrčen cinik, mlajši, Viljem, je milejši, a tudi on udari očeta, ko sliši, da ta nasproti hlapcu obrekuje svojo ženo. Potem zapustita oče in sin dom, a čez šest let se vrneta oba isti dan — o božičnih praznikih — oče oslabel od bolezni, sin z mlado, krasno nevesto, katero mu zavida brat. Ob svitu božičnega drevesa nastane prepir. Očeta zadene kap . . . V tretjem in četrtem dejanju se nam v vsi krasoti in plemenitosti predstavlja Ida, brata Viljema nevesta, ki premaga vse težave. — Vsi značaji so naravni.

L. 1891. je izdal Hauptmann novo gledališko igro: „Einsame Menschen“ z naslednjo vsebino: Mladi učenjak, Janez Vockerat, je sredi svoje rodbine osamljen, ker ga ne razumejo niti starši, niti njegova preprosta, dasi dobrosrčna žena. On naj po pesnikovem mnenju predstavlja „vzvišeno nezadovoljnost“. Vendar pa ta Janez ne dela vtisa ženijalne osebnosti, nego živčnega bolnika, ki bi tudi v boljših razmerah ne ustvaril nič znatnega.

Znano je, da so tkalci v Šleziji prestali mnogo reve in glada. Nemški pisatelj Paul Marx je v časniku „Magazin der Litteratur des In- und Auslandes“ 1892, napisal sestavek „Der schlesische Weberaufstand in Dichtung und Wahrheit“ o ustaji tkalcev l. 1844. Ta spis je porabil Hauptmann za svojo gledališko igro: „Die Weber, Schauspiel aus den vierziger Jahren“ 1892. Igra predstavlja v početku tkalce, ki prinesejo k tovarnarju Dreissigerju v Peterswaldav svoje

izdelke na prodaj; vsem je brati revščina z obrazov in iz vse vnanjosti. Mal deček se zgrudi na tla in kriči: „Lačen sem!“ — V drugem dejanju vidimo revno rodbino Baumert. Dasi se trudijo vsi udje rodbine do pozne noči, vendar ni soli niti moke doma. Iz Berolina pride krepak mladenič, Moritz Jaeger, bivši vojak, lepo oblečen, s tolarji v žepu. Tkalci ga občudujejo. Hujskajoče besede tega mladega moža in žganje vznemirja reveže. — Tretje dejanje nas vede v krčmo. Nastopita cunjar Hornig in kovač Wittig, ki govori o „Robspirju“ in o revoluciji. Tema se pridružijo še drugi reveži. Za žalostnimi slikami sledi slika bogastva v palači tovarnarja, kamor sta v goste prišla pastor in pastorka Kittelhaus. Pastor se z domačim učiteljem in pastorskim kandidatom razgovarja o socialnem navdušenju mlajših pastorjev. Mladi učitelj plaho zagovarja reveže in izgubi zato službo. Neki debel uradnik bogatega tovarnarja najbolj izkorišča revne tkalce, ki hrupoma pridrvé v krasne sobane. — V petem dejanju nastopi enoroki trpin-tkalec Hilse in izkuša pomiriti razburjene tovariše, zlasti ker se je njegov mladi sin pridružil upornikom. —

Vse je slikano jako plastično. A drama to ni, marveč to so bolj epične slike, ki sledijo druga drugi. Na podoben način opisuje Dostojevskij življenje jetnikov in zločincev v Sibiriji. Do one dôle v Nemcih nihče ni tako drastično opisal razmer posameznih stanov; zato so Hauptmanna pozneje dostikrat imenovali samo pisatelja „Tkalcev“.

Poleg „Die Weber“ je spisal Hauptmann l. 1892. še igro „Kollege Crampton“. Naslednje l. 1893. pa je priobčil zopet dvoje del: „Der Biberpelz“ in „Hannele's Himmelfahrt“. „Kollege Crampton“ je alkoholu vdan profesor na akademiji umetnosti v nekem mestu v Šleziji. Niti kot človek niti kot umetnik se ne odlikuje. Tudi druge osebe, ki nastopajo, nimajo nobene značilne poteze. Človek ne ve, kaj je hotel Hauptmann povedati s to igro. — Znamenito pa je delo „Der Biberpelz“, kajti ž njim so dobili Nemci novo vrsto komedije, ki je še niso

imeli. Nekaj podobnega je Kleistov „Zerbrochener Krug“ iz l. 1808. Tatvine se vršé v komediji sami, ne pred njenim dejanjem. V igri nastopi perica Wolff, bivajoča v berlinski okolici, ki je ukradla bobrov kožuh, ki pa potem pri preiskavi s svojo zvitostjo in lokavostjo vse pridobi zase.

Veliko senzacijo je povzročil Hauptmann s svojim romantičnim umotvorom „Hanneles Himmelfahrt“. — Trdosrčni oči zelo kruto ravna s 14letno deklico, tako da ta v obupu skoči v vaški ribnik. Revico rešijo, a ona zapade hudi mrzlici in umrje v sirotišnici. To je kratka vsebina; spominja nas znane slovenske pesmice: „Sirota Jerica.“ Ves umotvor je razdeljen v dva dela. V

Gerhart Hauptmann.

prvem nastopita učitelj Gottwald in delavec Seidel, ki sta rešila deklico; potem pa voditelj bolnišnice, zdravnik in dijakonisinja. Deklici se v domišljiji prikaže najpoprej očim, potem umrla mati, trije angeli; z muziko, s petjem in deklamacijami božjih poslancev se končuje prva podoba, v kateri ste se mešali domišljija in istinitost. Z drugim delom pa pesnik ni imel sreče, ker je marsikaj ponovil, kar se je zgodilo v prvem. Za te umotvore je Hauptmann dobil nagrado iz Grillparzerjeve ustanove, ker so sploh priznavali, da je „Hannele's Himmelfahrt“ v tej stroki pesništva najboljše delo v novejšem nemškem slovstvu.

Istotako je Hauptmann izvrstno uspel z drugim delom romantične struje, „Die versunkene Glocke, ein deutsches Märchendrama“, igra, ki se je predstavljala prvičkrat meseca decembra 1896 v gledališču „Deutsches Theater“ v Berlinu in naglo udomačila po vsem Nemškem. Tu pripoveduje pesnik naslednje: Mojstra Henrika naganja neprestano notranji nagib, da bi ustvaril nekaj izrednega. Nad sto njegovih zvonov se že razlega po dolinah: iz stolpa gorske cerkvice bi se naj razlegal glas njegovega najboljšega zvona. Ko zvon z velikim trudom privlečejo kvišku, povzroči hudoben gozdni duh, da se vrv utrga in zvon zdrči čez prepad v jezero. Za zvonom se zadržvi sam mojster na livado, kjer biva vila Rautendelein. Mojster je bolan na duhu in na telesu: njega ne tolaži niti ljubezen vdane mu žene, niti spoštovanje sosedov. Ko se mu pa približa Rautendelein, se Henriku obrne na bolje. Spravijo ga domov, Rautendelein ga spremlja, preoblečena v dekle. Ves pomlajen dospe do vrhunca svoje življenjske moči; vse naravne moči so mu na razpolago, zdaj gradi vzor svoje domišljije, solnčni tempelj, iz katerega se razlega igranje zvonov. To vse se vrši v gorskih višavah. Dolinski svet pa se mu ustavlja: božja sodba, ki jo je poprej naznanjal vaški duhovnik, se mu javlja:

Und wie die Glocke kaum berührt, begann
Ein Donnerläuten brausend himmeln
Und rastlos brüllend, einer Löwin gleich,
Nach ihrem Meister schrie durch Bergbereich.

Henrik preklinja v jezi Rautendelein kot copernico, kot svojo zavodnico. Po zakonih pravičnice vere mora vila v studenec in postane plen povodnjega moža, Henrik pa jo pogreša, hoče zopet kvišku v solnčno bližino, kjer gori njegov tempelj, ali peruti mu omagajo in Rautendelein ga umori z zadnjim objemom, med tem ko se jutranja zarja razliva po nebeškem oboku.

Kakor v „Einsame Menschen“ je pesnik tudi tu izbral za junaka osebnost, ki se ne razvija po lastni energiji, nego po vplivu drugih elementov. Gozdni duh je popolnoma

nov pojav na odru, zlog v tej igri pa je preveč bombastičen.

Dne 5. novembra l. 1898. so v Berlinu z velikim vspehom igrali Hauptmannovo novo igro „Fuhrmann Henschel“. Pesnik je tu iz romantike zopet stopil na realistična tla. S to igro je spravil na oder četrti stan, delavski stan. Telesno močnemu, duševno omejenemu delavcu pobere smrt zvesto družico in ga zavede v nepremišljen zakon z zvito brezsrčno deklo, dasi je svoji umirajoči ženi obljubil, da tega zakona nikdar ne sklene. Ko se Henschel prepriča, da mu je ta nezvesta, in morda tudi sokriva nepričakovane smrti njegovega otroka, se sam usmrti.

Nesimpatična oseba je Henschelov prijatelj, gostilničar Siebenhaar, ki se meša v vse reči in povzroča samo zlo in se potem izmuza kakor jegulja. Hauptmannov oče je bil tudi gostilničar in nekateri mislijo, da je pesnik v njem hotel ovekovečiti svojega roditelja.

Gledališko igro „Spiel zu Scherz und Schimpf, Schluck und Jau“, predstavljano 1900 v Berlinu, je občinstvo odklonilo. Istotako pa se je godilo drami „Michael Kramer“ istega leta.

Hauptmanna odlikuje dar opazovanja in slikanja na drobno; velikih značajev ne zna risati, dobro se mu pa posrečijo takozvane milieu-podobe, podobe, na katerih se vidi, kako na človeka vplivajo razmere, v katerih živi. Hauptmann ne išče efektov nego goji sočutje do svojih junakov, motijo ga demokratske fraze, vendar je hodil odločno svojo pot. Njegova prva dela kažejo, da je tudi nanj vplival najnovejši nemški „Sturm und Drang“: „Weber“, „Biberpelz“ in „Fuhrmann Henschel“ so njegovi najznačilnejši proizvodi.

Vprašati bi utegnil kdo, v kakem odnosu je moderna nemška drama do Shakespearea. To moramo povdarjati, da je Lessing Shakespearea porabil v svojem boju proti francoski drami, da so ga na nemško prevajali najodličnejši pesniki, in da se morda ni v nobenem jeziku toliko pisalo o brit-

skem dramatiku, kakor v nemškem; na Nemškem je tudi društvo „Deutsche Shakespeare-Gesellschaft“, ki šteje med svoje člane cesarja Viljema II. in še štirinajst drugih oseb iz kraljevskih in knežjih rodovin. Kljub vsemu temu je vpliv Shakespearejev na novejšo nemško dramo jako neznaten; k večjemu nas Hauptmannov „Schluck und Jau“ spominja Shakespearjeve igre „Krotitev zle žene“.

Značilna poteza moderne nemške drame je ta, da slika in poudarja „milieu“, to je odvisnost osebe od razmer, v katerih živi; moderna nemška drama je kolikor toliko tožiteljica, opravičuje pa obtoženca z razmerami, v katerih je živel, dočim so pri Shakespearu vse osebe same odgovorne za svoja dejanja in predstavljajo v nekem obziru Nietzschejeve „nadjudi“, ki se s svojo močjo in odločnostjo opravičujejo svojo nadvlado nad drugimi. Shakespeare predstavlja rad genijalne ljudi in preiskuje nevarnosti, v katerih se nahajajo, v moderni nemški drami pa vidimo večinoma slabotneže in omahljivce, in če nastopajo tudi odličnejše osebnosti, jih pisatelji izkušajo zenačiti z vsakdanjimi ljudmi in v tem je moderna drama prava slika sedanjih razmer. Ženialen človek zmaga tam „milieu“, pri modernih pa zmaga „milieu“ junaka; pri Shakespearu vlada „volja do življenja“, pri modernih pa „zanikanje ali odmikanje od življenja“; pri Shakespearu govori bolj domišljija, pri modernih pa preračunjenost. Moderna drama se bo morala pomladiti pri Shakespearu, če bo hotela priti do trajne veljave.

Najnovejšo slovstveno zgodovino je Nemcem napisal Adolf Bartels v Lipsiji 1902 v dveh zvezkih; v drugem obdeluje 19. stoletje. Ostro ga napadajo židje, n. pr. v tedniku „Die Zeit“ in „Literarisches Echo“. On pravi proti koncu svoje knjige:

„Nein, du deutsches Volk, lasse dich nicht durch die grossen Worte der „Modernen“ beirren, bleibe deinem germanischen Volkstum treu, reinige es, vertiefe es, halte es heilig! Wir wollen sein, wie wir

sind, oder wir wollen nicht sein, wollen uns unser Deutschtum nicht durch „Europäertum“ verflachen lassen, nicht durch das Judentum, den realen Feind, verfälschen und verderben lassen. Ob wir besser sind, als die übrigen Nationen, darüber zerbrechen wir uns nicht den Kopf, auch ist es uns ziemlich gleichgültig, ob wir an der Spitze der Civilisation marschiren, aber leben wollen wir, uns voll ausleben, und dem besten Geiste unserer Väter treu sein.“

Markantne četudi ne najvplivnejše osebnosti nemške „moderne“ so dalje te-le: Brata Henrik in Julij Hart, porojena 1855 in 1859, ki sta se po dovršenih studijah takoj naselila v Berolinu in se poprijela pisateljevanja. Prvi je v zbirki „Weltpfingsten“ objavil dovršene pesmi in naslikal v epski pesmi „Das Lied der Menschheit“ razvitek človeštva, drugi pa je podal v zbirkah „Sansara“, „Homo sum“ in „Triumpf des Lebens“ sijajne slike. — Karl Bleibtreu, rojen 1859 v Berolinu, se je po daljših potovanjih posvetil tudi samo pisateljevanju; njegov spis „Dies irae“ popisuje boj pri Sedanu; po svojih romanih, lirskih pesmih, po zgodovinskih dramah in po socialni igri: „Volk und Vaterland“ si je stekel zaslužen priznanje. — Ferdinand Avenarius, roj. 1855, se je učil naravoslovja, je mnogo potoval in se naselil v Draždanih ter tam ustanovil list „Kunstwart“, ki je postal važen činitelj v nemškem duševnem življenju; njegove zbirke „Wandern und Werden“ 1891, „Die Kinder von Wohldarf“, „Stimmen und Bilder“ bodo vedno ugodno vspevale. — Detlev pl. Liliencron rojen l. 1844. v Kielu, je služil pri vojaki, se je udeležil vojsk l. 1866. in 1870. kot stotnik, je stopil v pokoj ter se posvetil pisateljevanju. Po svoji zbirki „Adjutantenritte“ je postal prvi nemški lirik; manj so ugajali njegovi dramski umotvori. Njemu soroden je Gustav Falke, roj. 1853. v Lübecku, poprej knjigotržec, zdaj učitelj glasbe. — Julij Bierbaum, roj. 1865. v Grünbergu v Šleziji, je v „Studentenbeichten“ posnemal Liliencrona in v humorističnem romanu „Die

Freiersfahrten und Freiersmeinungen des weiberfeindlichen Herrn Pankrazius Graunzer“ pokazal svoje zmožnosti. — Karl Busse, roj. 1872. l. v Lindenstadtu, je v prvi zbirki svojih pesmi l. 1892. s čarobno-lepim jezikom vzbudil splošno zanimanje in v poznejših delih izpolnil nade, ki jih je stavilo nanj občinstvo. Izdal je tudi živo pisano zgodovino nemškega pesništva v 19. stoletju. — Otto Ernst, roj. 1862 v Ottensee, poprej ljudski učitelj, zdaj pisatelj v Hamburgu, je zaslovel posebej po gledališčni igri: „Flachsmann als Erzieher“, ki se je predstavljala tudi v Ljubljani. — Maks Kretzer, roj. 1854 v Poznanju, je bil preprost tovarniški delavec in se je po napornem samoizobraževanju povzpел do priznanega delavca v pisateljski stroki. On je pisatelj socialnih romanov, v katerih s čudovito resnobo opisuje delavske kroge. Taki romani so: „Die Betrogenen“ (1882), „Die Verkommenen“ (1883), „Bergpredigt“, „Der Millionenbauer.“ V svojem glavnem delu, „Meister Timpe“ leta (1888), opisuje Kretzer vničevalni boj velikega kapitala proti malemu obrtniku; v spisu „Das Gesicht Christi“ pa tolaži reveže s podobo Izveličarjevo. — Jurij pl. Ompteda roj. 1863, častnik v pokoju, živi v Draždanih in popisuje najrajši vojaško življenje, n. pr. v „Unser Regiment“. — Wolfganga Kirchbacha, roj. 1857 v Londonu, ki živi kot pisatelj v Berolinu, sem lani opisal v „Edinosti“ kot moža, ki je pravičen Slovanom, ker je globok mislec. — Avstrijski Nemci so na odličen način zastopani v novejšem nemškem slovstvu. Njihov načelnik je Hermann Bahr roj. 1863. v Lincu in biva zdaj na Dunaju, kjer je priznan voditelj struje „Jung-Wien“. Za dramami: „Die neuen Menschen“ in „Die grosse Sünde“ se je lotil spisavanja veseloiger „Das Tschaperl“ in „Aus der Vorstadt“, v kateri nadaljuje dunajsko narodno igro. Bahr piše tudi literarne ocene v duhovitem zlogu in bistro opazuje literarno gibanje. — Dunajski žid in zdravnik Arthur Schnitzler, roj. l. 1862, zajema tvarino iz dunajskega življenja in si je z gle-

dališčnimi igrami in novelami pridobil stalno priznanje. — Med ženskami ne smemo prezreti Marije baronice Ebner-Eschenbach, ki je poleg najodličnejše nemške pesnice Anete pl. Droste-Hülshof (1797 do 1848) znamenita prikazen v nemški literaturi. Stara je sicer že 73 let, a pisateljuje še zdaj tako uspešno, da jo je Mayer sprejel v svojo knjigo: „Moderne deutsche Dichter“, Wien 1903. Porodila se je 1830 l. na gradu Zdišlovce na Moravskem. Svojo mater, grofico Dubsko, je izgubila koj ob rojstvu. Tretja soproga grofa, njenega očeta, jo je skrbno odgojila in jo seznaniila z najodličnejšimi nemškimi pesniki, ker je uvaževala njene pesniške zmožnosti. Poleti je živela Marija na kmetih, pozimi na Dunaju v plemenitaških krogih. 1848. l. se je omožila s stotnikom baronom Ebner-Eschenbachom, ki je postal pozneje feldmaršal-lajtnant. Bartels („Geschichte der deutschen Litteratur“ II., 776) in Mayer („Grundriss der deutschen Litteraturgeschichte“, 208), mislita, da ji je dunajsko dvorno gledališče odprlo nov svet. Jaz sodim, da se take „sentence“ selijo iz knjige v knjigo, ne da bi bile opravičene; tudi odvisnost pisatelja od pisatelja je dostikrat samo namišljena. V 45. letu svoje starosti je nastopila s svojimi „Dorf- und Schlossgeschichten“ in je ž njimi zbudila občo pozornost. Kakor kaže že ime, so osebe vzete iz različnih stanov, kajti v resnici plemenita aristokratinja goji ljubezen do vsega človečanstva. Ne da bi ravno imela namen, povdarjati didaktično stran, vendar razvija svoje povesti tako, da v njih značaji postajajo boljši. V povesti: „Der Kreisphysikus“ postane židovski zdravnik vsled vpliva poljskega plemenitaša, ko je zapustil svoje stanovske tovariše, dobrotnik človeštva. Tudi mnogo nizkih eksistenc je v povestih Eschenbach-ove. „Das Gemeindekind“, ki jo štejejo med najboljše povesti nemškega slovstva, opisuje sina roparskega očeta. „Lotti, die Uhrmacherin“, je pa požrtvovalno žensko bitje, ki proda celo zbirko svojih ur, da pomaga svojemu bivšemu zaročencu, ki živi v srečnem zakonu z drugo ženo. Ebner-

Eschenbach se bavi v svojih povestih z raznimi socialnimi problemi. Svet, iz katerega zajemlje svojo tvarino, pa je Avstrija in to nemška in slovanska, in njeni ljudje so visoko plemstvo in častito občinstvo do kmet-skih fantov in do služabnikov. Žensk sum-ljivega značaja v njenih povestih ni. Spi-sala je Eschenbach tudi gledališčne igre: „Maria Stuart in Schottland“, „Männertreue“ in „Ohne Liebe“ in dramatiško pesem „Doktor Ritter.“ Tudi njeni aforizmi so duhoviti.

Avstrijski aristokratinji priznava severni Nemec, da je najbolj harmonično razvita in uglašena pisateljica v vsem nemškem slovstvu.

Še nekaterih drugih žensk omenimo! — Rikarda Huch, roj. l. 1864. v Brunšviku, se je nekaj časa učila modroslovja na Curiškem vseučilišču, bila potem istotam nastavljena na mestni knjižnici, se omožila v Florencijo in na zadnje preselila v Monakovo. Začela je pisateljevanje na dramatiškem polju z igro „Evoč“ iz italijanske renesanse, ki ni tolikanj drama, kot slika časa v dramatiški obliki. Koj s prvim romanom: „Erinnerungen von Ludolf Urslen dem Jüngern“ (l. 1893.) je stopila v prvo vrsto nemških pripovednic. Ludolf Urslen, zadnji onemogli potomec severnonemške patricijske rodbine, je pred vrenjem sveta zbežal v tihoten samostan in tam napisal na usodnih činih bogato zgodovino svoje rodbine. Okoli dvojice Ezard in Galejda se sučejo dogodki romana. To mojstrsko delo čitatelja spominja na odličnega pripovednika Gottfrieda Kellerja. Za tem romanom je Huch izdala več novel, izmed katerih omenimo: „Der Mondreigen von Schlaraffis“, „Teufeleien“, „Haduvig im Kreutzgang“. V njih nastopajo prikupne in ljubke osebe. — Drugi roman pisateljčin, „Aus der Triumphgasse“ nas spominja gledališke igre ruskega pripovednika Gorkega „Iz globočin življenja“. Roman ima tudi naslov „Lebensskizzen“ in nam predstavlja več slik, ki so posnete iz življenja revnega dela italijanskega pomorskega mesta. Delo je polno neizcrpne modrosti. Tretji roman „Vita somnium breve“ ima v sebi preveč premišljevanja in je premalo enoten.

Izdala je Huch tudi dve zbirki pesmi leta 1891. in 1894., s katerimi je prekosila v pesništvu skoraj vse sovrstnice. Tudi na znanstvenem polju je delala uspešno, kajti s svojimi spisi: „Blütezeit der Romantik“ in „Ausbreitung und Verfall der Romantik“ si je pridobila veljavo v slovstveni zgodovini.

Avstrijski profesor Mayer, ki je letos izdal „Grundzüge der deutschen Litteraturgeschichte“, piše o nji, da je „Rikarda Huch pesniška osebnost čudovite zmožnosti, dovršene tehnike, ki se vglablja v duha in v mišljenje sedajnosti in ideal združuje z realnostjo“. Tudi Hans Bothge jo je v „Literarisches Echo“, Berlin 1903, št. 11, ocenil jako ugodno.

Marija Evgenija delle Gracie roj. 1864 v Weisskirchenu na Ogrskem, se je po smrti svojega očeta, ki je bil rudarski ravnatelj, preselila na Dunaj in postala učiteljica. Radi slabotnosti je morala pustiti naporni poklic in se je posvetila pisateljevanju, s katerim se je v kratkem času proslavila tako, da že zdaj o nji pišejo monografije. V vseh strokah pesništva je izdala dovršene umotvore. Njene pesmi (1882) v dovršeni obliki izražajo globoke misli. Potovala je po Italiji in svoje vtise izborno narisala v „Italienische Vignetten“. Z navdušenjem so najmlajši nemški pisatelji vsprejeli njen epos „Robespierre“ (1894), ki v njem v blestečih slikah predočuje francosko revolucijo. Pojavi v najnovejšem razvoju socialnega gibanja dajejo pisateljici snovi za dramatiške umotvore. „Schlagende Wetter“ slika nasprotje med posestniki rudnikov in rudokopi; „Schwäne am Land“ žensko osamosvojenje, igra „Der Schatten“ pripoveduje, kako človeka reši umetnost njegovih strasti. Vse te igre so duhovite in naravno razpredene.

Gabriela Reuter roj. 1859 v Aleksandriji kot hči trgovca, se je z očetom preselila v Dessau in po njegovi smrti v Berolin. Zaslovela je po realistiškem romanu „Aus guter Familie“, kateremu so sledile lepe novele. — Celo kmetico imajo nemške pisateljice v svoji sredi, ta je Ambrosius

Johanna, roj. l. 1854 v Lengwethenu na vzhodnem Pruskem. Izobraževala se je v „Gartenlaube“. Po dnevu je delala na polju, ali mlatila ali pospravljala v hlevu, na večer celó ponoči je dajala izraz svojim bolestim in veselim čutilom. Zložila je do 500 pesmi in zna vse na pamet. Izbrane pesmi je izdala l. 1894. in si takoj pridobila priznanje.

Mayer v svoji knjigi „Moderne deutsche Dichter“ navaja med drugimi njenimi tudi pesmico: „Mein Glück“, katero tukaj podajamo brez zadnje kitice:

Ein warmes Strohdach, kleine Fensterlein,
Umspannen lieb von lustig grünem Wein;
Ein Wiesenplan, mit Blumen übersät
Ein schmaler Pfad zum Ährenfelde geht.
Das kleine Feld vom Tannenwald umsäumt,
Darin es sich so wonneselig träumt.

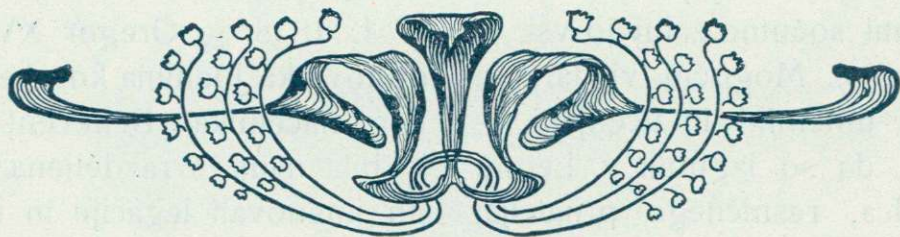
Der Vöglein bunte Schar das Herz erfreut,
Der stille Friedhof ein paar Schritte weit,
Ein Blick in's blaue schöne Himmelszelt —
Wie klein und ärmlich ist doch meine Welt.
Und doch, wenn Abendglocken rufen fromm,
Ich müd' und hungrig heim vom Felde komm,
Und meiner Hütte grauer¹⁾ Rauch entsteigt,
Im Westen flammend sich die Sonne neigt,
Mein Kind frohlockend mir entgegen springt,
Vom Herde traut ein helles Feuer winkt,
Wenn alles atmet süsse Abendruh,
Und meine Hand die Türe riegelt zu,
Wenn Stern zu Stern am Himmel sich gesellt
Wie gross und herrlich ist doch meine Welt!

¹⁾ Namesto leiser Rauch sem napisal grauer Rauch.

Po najnovejšem gibanju je pokopan naturalizem in Nemci se v slovstvu približujejo mlajši romantiki. Iz vojaškega stanu je vzniklo nekaj odličnih pisateljev; najodličnejši bi pač bil Ernst pl. Wildenbruch, ki ga pa nismo omenili, ker spada kolikor toliko v poprejšnjo dobo, dasi je rojen l. 1845. On je prav za prav pruski dramaturg. Poprej nemški pisatelji gmotno niso dobro izhajali, pa zdaj si najplodovitejši vže kupujejo posestva.

Kdor se hoče podrobnejše seznani z gibanjem v novejšem nemškem slovstvu, temu priporočamo v začetku spisa omenjeno Schönbachovo knjigo „Über Lesen und Bildung“.

Našim srednjim šolam bi namesto Kummer-Steyskalove nemške literarne zgodovine bolj ugajala v tem spisu tudi enkrat vže omenjena knjiga Mayer', „Grundzüge der deutschen Litteraturgeschichte, Wien, 1903“. Profesorji nemškega jezika in slovstva preveč prezirajo najnovejšo dobo in mladino nadlegujejo z Bodmerjem in Gottschedom ter s šlezijskimi pesniškimi šolami. Vsekako bi bilo umestno, da bi se pri svojih predavanjih bolj ozirali tudi na novejšo slovstvo. Po Mayerjevem uzorcu naj bi kdo slovenski mladini spisal slovensko slovstveno zgodovino s slikami najimenitnejših pisateljev, v obsegu kakih 250–300 strani s posebnim ozirom na najnovejšo dobo!

† Papež Leon XIII.

ponedeljek, 20. julija, je bilo. Za gorami je umiralo solnce in na večernem nebu se je vžigala zvezda ob zvezdi, ko je na poti iz Rima dospel k nam smrtni sel in nam sporočil žalostno vest, da je ugasnila „luč z neba“, da je zatonila v večnost svitla zvezda-vodnica. Smrtni angel ni prišel iznenada; vedeli smo, da mora sedaj in sedaj priti — in vendar nas je pretreslo v dno duše, ko smo čuli, da se je zgodilo, česar smo se že dolgo bali.

Kardinal-kamerlengo je tisti ponedeljek ob polu petih popoldne šel v prostore, kjer je v bolezni bival papež Leon XIII. Vrata v sobo so bila zaprta. Kardinal je potrkal in trikrat zaklical: *Leon!* A v sobi je bilo vse tiho, nihče ni odgovoril. Kamerlengo vstopi in se približa Leonu, ki je počival na mrtvaški postelji; s srebrnim kladivcem se kardinal trikrat rahlo dotakne čela svetega očeta in zopet trikrat zakliče: *Leon!* Toda Leon ni več odgovoril. Odgovoril je njegov zdravnik in uradno izjavil, da je papež Leon XIII. pred pol ure izdihnil svojo blago dušo. — Še tisti večer se je razvedelo po vsem svetu, da velikega *Leona* ni več!

Ob smrti Leonovi žalujejo vsi verni katoličani in z njimi sočutno žalujejo vsi, ki še krščansko mislijo. Mogočni vladarji in preprosti delavci, umetniki in učenjaki, — vsi čutijo to uro, da so izgubili v Leonu modrega svetovalca, resničnega prijatelja, velikodušnega zaščitnika.

Težko je v malo črtah posneti podobo velikega moža; pri Leonu XIII. je to dvakrat težko. Po pravici je nekdo rekel: Podoba Leona XIII. je tako čista in pristrčna, ob enem pa tako mogočna in vzvišena, da bi jo mogel naslikati samo mojster, kakršen je bil Fra Angelico, in Leonovo življenje

bi mogel dostojno opisati samo mož, ki je nekdam pisal „*I fioretti di San Francesco*“. Nam to ni dano; zato hočemo samo nekaj spominov obnoviti iz življenja velikega Leona.

Rojstveni kraj Leona XIII. je mestece Carpineto, ki kakor orlovo gnezdo sloni v skalnatem slemenu ob koncu volškega pogorja. Vinorodna brda poleg golih pečin, globoko razriti jarki ob brstni dolini dajó mestu in okolici neki poseben značaj. Tu je 1. 1810. 2. dan marca grofu Ludoviku Pecciju njegova žena Ana povila dete, ki so mu dali pri sv. krstu ime Joahim Vincencij. Deček je zgodaj pokazal nenavadne dari duha in srca. Duh mu je bil bister in jasen, domišljija živa in obrazna, spomin lahek in gibčen; srce milo in rahločutno, krotko in poslušno.

Jeseni 1. 1818. so poslali stariši Joahima in starejšega brata Jožefa v Viterbo k očetom jezuitom v šolo. Pesniško nadahnjeni mladenci je v oni dobi, ko mu je bilo komaj dvanajst let, zložil prve svoje latinske distihe in sonet v laškem jeziku. Po dovršeni gimnaziji se je posvetil modroslovju in bogoslovju, potem pa je še posebe na rimskem vseučilišču „*Sapienza*“ študiral cerkveno in svetno pravo.

L. 1838. je Gregor XVI. poslal mladega duhovnika Joahima kot delegata ali okrajnega načelnika v Benevent; papeževa država je bila namreč razdeljena v pokrajine, ki so jih imenovali legacije in delegacije. V pokrajini beneventski je bilo tedaj marsikaj v neredu, pa Joahim Pecci je bil mož, ki se ni strašil težkoč. Pozneje je par let imel enako službo v Perudžiji; od tam pa je šel 1. 1843. kot papežev nuncij v Brüssel. Po treh letih ga je Gregor XVI. pozval iz Brüssela na škofijsko stolico v Perudžiji. Doba, v kateri je deloval kot škof, je bila doba bojov

in revolucije, in Joahim Pecci je imel mnogo prilike, da je pokazal svojo veliko modrost v težkih časih in odločnost nasproti piemonteškemu uzurpatorjem. Že l. 1853. ga je papež Pij IX. naredil za kardinala.

Po smrti Pija IX. l. 1878. so se 18. dan februarja zbrali kardinali v Vatikanu, da izvolijo novega papeža. Sveta tihota je vladala v dvorani, ko so tretji dan zborovanja šteli glasove. Vsi so zrlí na kardinala Peccija; njemu pa so solze tekle po velih licih in roka se mu je tresla. Joahim Pecci je bil izvoljen za papeža.

Dekan med kardinali je stopil prednj in ga vprašal: „Ali sprejmete izvolitev za poglavarja katoliške cerkve?“ — Kardinal Pecci se ozre proti nebu, nakratko pomóli in potem odgovori: „Nisem vreden, da bi sprejel to službo; iz pokorščine do svetega kardinalskega zbora spoznam v Vašem glasu glas božji.“

Kardinal dekan je zopet vprašal: „Katero ime si bote dali?“ — Odgovor se je glasil: „Leon XIII.“

Od onega velepomembnjivega dne je minulo petindvajset let in več. Za Leona XIII. je bila to doba truda in skrbí, doba težkih borb in hudih bojov, — a tudi doba sijajnih zmag in velikega slavlja. V svojih nedosežno lepih poslanicah je razkrival svetu rane moderne človeške družbe; in svet ni bil gluha za Leonove opomine. Moderna družba je bolna v srcu: samopašna, nenasitna sebičnost je nje bolezen; in Leon je kazal narodom, kje naj se učé plemenite, čiste ljubezni: posvetil je vse človeštvo onemu Srcu, ki je v večni, najčistejši ljubezni na Kalvariji žrtvovalo za nas zadnjo kapljo krvi. — Socializem in anarhizem sta strah in groza modernim državam, in države so poleg vse svoje materialne sile brez moči nasproti prevratu, ki jim preti. Začel pa je boj zoper anarhizem Leon XIII. in Leon je zmagoval brez materialnega orožja; šel je v boj, kakor je nekdanji veliki mu prednik Leon I. šel nasproti silnemu Atilu: sveti križ in evangelij in apostolska avtoriteta mu je bilo edino orožje.

Ko so l. 1870. revolucionarji ob „Porta Pia“ siloma vdrli v večno mesto, papežev Rim, so rajali sovražniki sv. Cerkve; upali so, da je prišel čas, ko bodo omajali skalo Petrovo in prevrnili najstarejši prestol. Pa zgodilo se je drugače. Pač so se v zadnjih tridesetih letih omajali prestoli vseh svetnih vladarjev, — prestol sv. Petra stoji danes bolj trdno kakor prej kedaj; avtoriteta vseh svetnih vladarjev je v naši dobi globoko padla, — avtoriteta poglavarja sv. Cerkve pa vprav v naših dneh bolj in bolj raste in pred veličjem Leona XIII. se klanjajo kralji in cesarji, vsi narodi zemlje.

Cerkev so mislili razdvojiti, a sv. Cerkev je danes močna, sama v sebi edina, s svojim poglavarjem tesno združena, kakor že stoletja ne.

Res da je to delo božje Previdnosti, ki čuva sv. Cerkev in nje vidnega poglavarja; je pa to tudi delo Leona XIII., ki je v dolgi dôbi petindvajsetih let svoje izvanredne darove posvetil vse Bogu v čast, Cerkvi v korist in človeštvu v srečo.

Zadnjo pomlad je Leon XIII. praznoval srebrni jubilej svojega papeževanja. Ves svet se je radoval ž njim in prosil Boga, naj dá Leonu učakati še zlati jubilej. Pa božji sklepi so pogosto drugi nego naše želje. In zdi se, da je Leon že ob jubileju tudi sam čutil, da mu je prisojeno le še malo ur zemeljske poti. V onih dneh jubilejne svečanosti, ko mu je ves svet voščil srečo in želel še dolgega življenja, je častitljivi papež-pesnik še enkrat vzel v roko srebrno liro in sredi jubileja radosti ubral svojo zadnjo pesem — pesem o smrti.

Denimo sem celo pesem v originalu in poleg originala slovenski prevod.¹⁾

Nocturna ingemiscens animae
meditatio.

Fatalis ruit hora, Leo; iam tempus abire est
Pro meritisque viam carpere perpetuam.
Quae te sors maneat?... coelum sperare iuebant,
Largus contulerat quae tibi dona Deus.

¹⁾ Prevod je oskrbel dr. A. Ušeničnik.

At summae claves ... immenso pondere munus...
 Tot tibi gestum annos... haec meditare gemens:
 Qui namque in populis excelso praestat honore,
 Hei misero, poenas acrius inde luet. —
 Haec inter trepido dulcis succurrit imago,
 Dulcior atque animo vox sonat alloquii:
 Quid te tanta premit formido? aevique peracti
 Quid seriem repetens tristia corde foves?
 Christus adest miserans: humili veniamque roganti
 Erratum, ah fidas, eluet omne tibi.

Pesem ponočnica vzdihajočega srca.
 Bliža se ura usodna ti, Leon, ura ločitve,
 Delavni dan je končan, v večnost odpira se pot...
 Srečna, nesrečna li pot? Nebes bi pač upati moral,
 Ki ti dobrotni je Bog toliko nudil darov! —
 Vendar srce ti zdihuje, če strašne se zmisliš oblasti,
 Zmisliš, da toliko let bil si nebeški ključar!
 Ah, kako težek odgovor nesrečnega čaka zemljana,
 Ki je nevreden bil tu višje deležen časti! —
 Nič ne trepeči, srce, glej, sladka ti vstaja podoba
 In še slajši glasi v žalostni duši se glas:

Kristus je tukaj — ne boj se, Leon! — nikar ne
 razmišljaj
 Davno že prešlih dni, prešlih in žalostnih zgod!
 Kristus je tukaj — zaupaj! — ponižnemu poln
 milosrčja,
 Prosi ga, ah! in vse ljubezno ti odpusti!

Kar je Leon slutil, se je zgodilo, morda celo prej, kakor se je sam nadejal...

Ne smemo tožiti: petindvajset let je dolga dôba! — in vendar, ko je prišla ura usodna, ura ločitve, nam je težko pri srcu, težko kakor otroku, ki mu je umrl dobri oče. Še so nam zveneli v duši zadnji akordi veselih hvalospevov iz jubilejnih dni — pa ti akordi so se hipoma prelili v tožne melodije resnobne pesmi „Dies irae“.

Zašla je zvezda večernica, — upajmo, da nam bo kmalu izšla nova jutranjica! Ideja papeštva ne umrje!
 F. U.

SLOVENSKA.

Magdalena. J. S. Machar. S pesnikovim dovoljenjem prevel Ant. Dermota. Ljudska knjižnica. Zvezek I. Ljubljana 1903. Založili „Naši zapiski“ (Jos. Breskvar in tov.). — Jugoslovanski socialni demokratje so torej začeli izdajati „Ljudsko knjižnico“. Ne vemo, kako bo uspevala, a priznati moramo, da so s to prvo knjigo izrazili bistvo socialnodemokratske poezije. Machar namreč slika podlost meščanske družbe, katera ne zasluži družega, kakor da se uniči in da pridejo za njo na vrh drugi ljudje, ki bodo — po mnenju teh literatov — boljši, pravičnejši in pametnejši.

Pesnik, ki se sam imenuje „drznega rebelanta“, poje o sebi:

Machar bije žurnaliste,
 retorje, državno pravo,
 Vseslovanstvo, celi narod
 rad ozdravil bi ta mož! (Str. 218.)

A njegova poezija je bolj pripravna, da razžali in osmeši, kakor pa da koga ozdravi. Glavna misel satirično-epične pesmi „Magdalena“ je ta, da ima novodobna meščanska družba popolnoma zmešane pojme, da je npravno izprijena in nepopoljšljiva; to, kar buržoazija zaničuje in sovraži, je dobro, in to, kar ona hvali, je slabo. Sedanja družba žene nesrečne žrtve v propalost in potem jih zaničuje izkorišča; ko se hočejo dvigniti do človeškega dostojanstva, jih brezsrčno ubije in zavrže (str. 172).

Magdalena je hči češkega ljudskega učitelja. Oče zaradi pijanosti izgubi službo in svojo hčer proda grehoti, da živi od njenega sramotnega zaslužka:

Hči nečistnica in oče
 lump prekrasen ... (Str. 35.)

Neki mlad „buržoa“, sicer ravno tako podel, kakor vsi drugi, se nekoč zgrozi nad takim

življenjem in ponudi Magdaleni svojo pomoč, da jo reši in vrne poštenju. Ona se vrne res v „pošteno“ družbo meščansko. Zdaj nam kaže pesnik v sarkastičnih slikah meščansko družbo, ki je taka, da se Magdalena zgraža nad njo. Samo hinavstvo, sami pobeljeni grobovi. Ti ljudje, ki uživajo čast pred svetom, a so mnogo slabši od Magdalene, jo zaničujejo, jo preganjajo, ker ona nosi pečat sramote, a oni so „častni ljudje“. Magdalena beži iz te družbe. Dasi pesnik jako vabljivo popisuje samoumor, se vendar deklica ne more ohrabriti, da bi storila ta „rešilni“ korak, in — Magdalena se vrne v svoje prejšnje življenje. In to ostudno zgodbo začenja in končuje pesnik z ironičnim: „Ave Marija“!

Nečemo se baviti z gotovimi podrobnostmi, ki so vse drugo prej, kakor pa estetične. Le nekaj značilnih nazorov te „rebelične“ poezije hočemo omeniti. Svetovni nazor pesnikov je materialistiški:

„Jaz“ naš — je samo želodca,
živcev in vremena suženj,
a večinoma uda se
„jaz“ u drugih naših bližnjih ...
Al rečeno učenjaški:
vnanjih vplivov tu je človek
rezultanta, duša pa je
plošča fotografična. (Str. 11.)

Zato pa tudi življenje nimia nobene cene. Trikrat poudarja pesnik obupni nazor:

... Vse jedno je,
kak živimo je... je nekaj
provizornega... če potlej
kaj bo... ali ne — kdo ve? (Str. 173.)

Pesnik veruje v to nevero, in motri svet s stališča te žalostne dogme. „Provizorij“ sedanjega življenja mu je nestvor neumnosti in medsebojnega varanja. Ničvredno se zdi pesniku tudi vse, kar moderna družba ustvarja na umstvenem polju. Klasična izobrazba je po njegovih mislih nepotrebna. Kaj si pa zapomni mladenič od klasikov?

Cezar velik je Rimljan bil,
jako plešast in — žal — spisal
grozno fadne je spomine,
in Horac je svoje pesmi
v miznici imel devet let,
(Jurij mislil je, naj mari
tam bi plesnovala večno),
jezik fin Lukul imel je,
mnogo Cicero govoril —
in prištejte sem podobni
plen, ki čili ga mladenič
s kozma grškega nabral je,
in dovtipe, anekdote
smešne o profesorjih,
pa spoznate, skratka, v tem, da
kar v življenje nesel je,
bil za nami ni ... (Str. 30.)

Zato tudi poezija meščanske družbe ni nič vredna. Narodni slovstvenik, ki slavi domorodne ideale in se trudi z lepo pesniško obliko, mu je zopern:

... Ko napiše
le vrstico, se napenja,
slova suče, stavke, rime ...
... Piše
o ljubezni in zvestobi
in o mesecu, o zvezdah,
dobro slavi in preklinja
lumpe, liže črevlje starim
kraljem, vitezom, gospicam
njihovim in prerokuje
krasne dobe vlasti svoji,
zlati vek človeštvu vsemu —
oh, tako koščeni pojmi,
kterim davno manjka mozga!

(Str. 164.)

In kje je vzrok, da je sedanje slovstvo tako slabo? Zopet v dogmi o propalosti in nepopoljivosti tega na smrt obsojenega meščanstva:

I no, komu pa to piše?
Našim buržoazijcem! Ti so
praktični za vsako colo!
Če šestico da za knjigo,
rad iz nje i kaj imel bi!
Hvalo starih dobrih časov,
boljših dnij prorokovanje —
buržoa to rad prečita! ...
Le podirati ne! To mu
živce razčiluje! Boji
prekucij se, revolucij. (Str. 165.)

S posebno slastjo se suče pesnik na političnem polju. Za tarčo si je izbral mladočeško stranko. Politični boji Staro- in Mladočehov so mu le osebni prepiri. Saj ta družba ni zmožna nobenih višjih idej. Buržoazijsko časopisje ljudstvo samo slepi z donečimi puhlicami o narodnosti in o napredku. Vnemajo se politične strasti samo zato, da posamezniki na ramah ljudstva splezajo kvišku. Ljudstvu se časopisje najprej nalaže in potem kliče:

Nuž, Ty, rozsud', český lide! (Str. 227.)

Ako pa ljudstvo drugače sodi, nego hočejo samopridni voditelji, takrat pa pozabijo naenkrat vseh fraz o „dobrem, nepokvarjenem, izobraženem narodu“:

Če ne zvoli vas, je čreda
slepcev gluhih. Njega ogenj
za nič prazen se razdraži
v divjo strast, dočim bi moral
čuvati ga, kakor zlato;
stokrat v letu se napenja
moč njegova za streljanje
v tarče efemerne; kakor
žogo mečete ga gori
do oblakov in ob zemljo;
raj obljublajte mu zlati,
če vam to stori al ono —
ko pa narod, kakor dete,

ki razvajeno je, začne
opominjati, kričati,
pa vi pridete: Hm, ljud naš
kri skazeno je podedval —
vse zaman je. Bedno, bedno...

(Str. 239.)

Ljudstvo podlo brez načel je...

(Str. 235.)

Tako brezvestno se igra buržoazija z usodo
ljudstva... Priznati moramo tem „rebelantom“,
da so močni v kritiki. A kritizirati ni težko.
Kako pa misli Machar to družbo ozdraviti?
Kako novo kulturo pa hoče on uvesti v družbo,
da pridejo boljši časi? Edini pametni človek
v Macharjevi pesmi je jetični socialist, kateri
tolaži Magdaleno tako:

Za let 20 bo drugače...
Za let 20 bi vi bila
tukaj srečna... za let 20
bi i jaz nerad umiral...
Dnes oba obsojena sva,
izgubljena...

(Str. 173.)

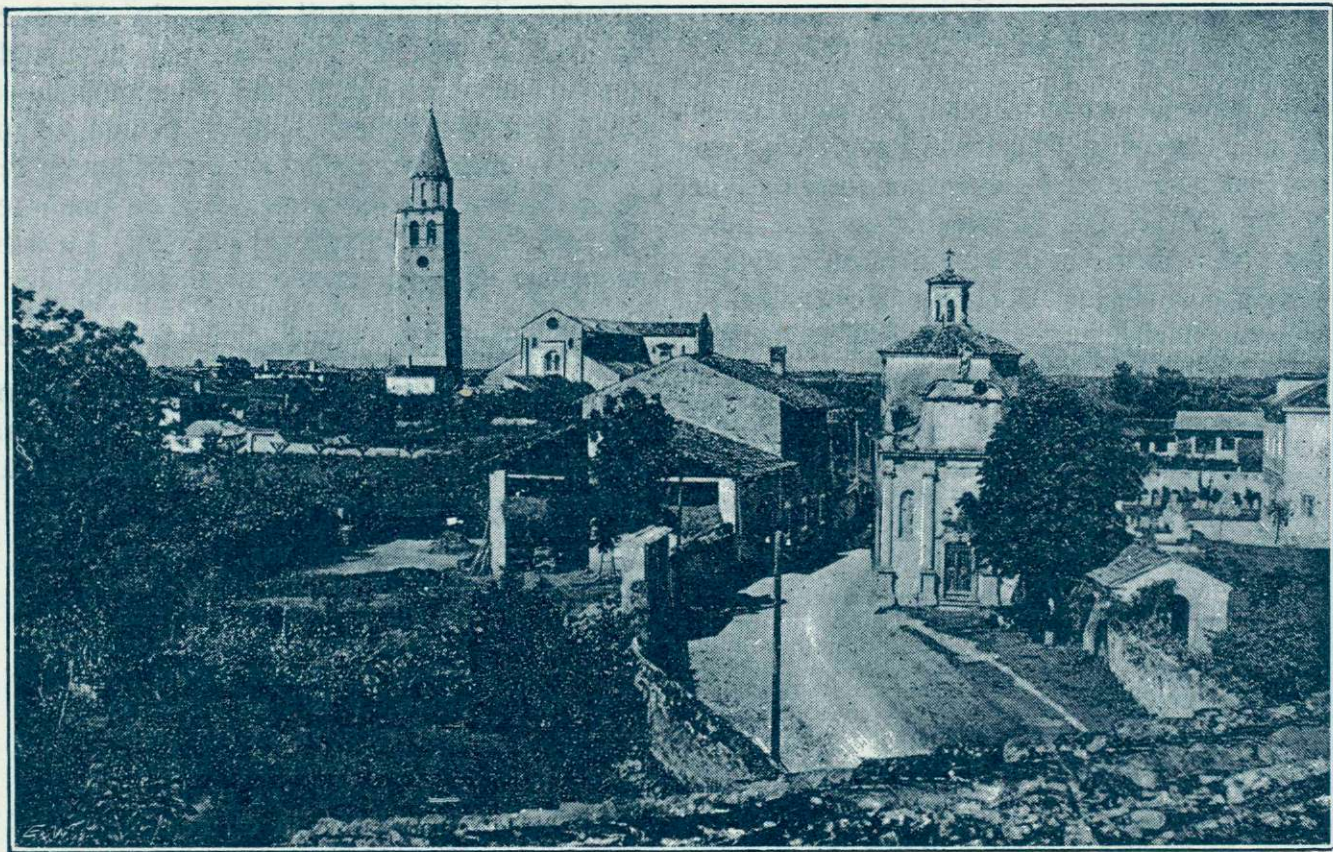
Čas je torej natančno določen: Čez dvajset
let že bo prišel oni rajski čas, ko bo konec
te ničvredne družbe in bo nastopil novi rod.
Mi smo seveda radovedni, kako se bo ta stvar
izvršila, in kaka bo ta prihodnja kultura občne
sreče. A na to vprašanje naš sicer tako gosto-
besedni pesnik popolnoma molči... Edino to
vidimo iz njegove pesmi, da on v krščanstvo
nima nobenega zaupanja. A ne zato, ker bi
bil on morda izprevidel po natančnem pre-

iskovanju, da krščanstvo nima socialno-refor-
matorične moči. Ne, ampak zato, ker se nam
kaže Machar kot ignorant na tem polju. On
privede namreč Magdaleno tudi v cerkev,
da bi pokazal, da tudi cerkev padle grešnice
ne more dvigniti. In tu se vidi, da Machar o
krščanstvu prav nič ne ve ali pa noče vedeti.
Naštejmo enkrat vse, kar ve Machar o cerkvi!
On ve, da so v cerkvi stare klopi, ki se leske-
tajo v temni, rdečerjavi bliščobi. On ve, da
je na oltarju slika, še več: tudi pobarvani svet-
niki so na oltarju, in pri maši se orglja in
gode, in Führer je mašo zložil (str. 211.), du-
hovnik pa moli latinsko, „kot obrt bi izvrševal“
(str. 258). Še kaj? Ne, to je vse, kar ve Machar
o krščanstvu v tej pesmi!

Pesnik šteje tudi cerkev med „buržoazijo“;
zdi se mu zastaran obrt, ki bo moral tudi
izginiti „čez dvajset let“. Vtisk, ki ga naredi
ta pesem na bravca, je obupen, kakor vzklik
umirajočega socialista:

Buržoa nič ne odpušča,
ne pozabi nič. Oh, rad bi
vendar še doživel dobro,
ko se gnili svet njegov in
vredbe njega vse lažnive
in prevara, glupstvo, zloba,
ko se to na kosce zgrudi! (Str. 172).

Take so ideje v tem prvem zvezku „Ljud-
ske knjižnice“. Prevod gosp. Dermote je sem-
tertje precej trd, poln tujk, katerih sploh mrgoli

OGLEJ.

PO FOTOGRAFIJI.

v proizvodih novih „rebelantov“ in drugih dekadentov (n. pr. „lokaliteta“, „etablismán“, „v svetlem tempu“ itd.). Žgoč sarkazem, često upravičen, a tendenciozno pretiran, je bistvo te „poezije“. Nič svetlega, nič jasnega ni v nji. Zaničevanje do sedanje družbe in do vseh njenih naprav vodi pesnika. Kako naj verujemo njegovemu prorokovanju o boljši družbi, ako njegova poezija sama ne kaže nobene zdrave kalí, iz katere bi moglo vzrasti kaj dobrega?

Dr. E. L.

HRVAŠKA.

KNJIGE „MATICE HRVATSKE“ ZA L. 1902.

Hrvatski kraljevi. (924—1102.) Pentologija. Prvi dio: **Tomislav, prvi kralj Hrvatâ.** Historija u 5 čina. Napisao Stjepan Miletić. U Zagrebu 1902. Naklada „Mat. Hrv.“ Str. 295. — Široko je zasnovano veliko delo, katerega prvo knjigo je izdala „Matica Hrvatska“ pod navedenim naslovom. Skoro dvestoletno zgodovino hrvaških kraljev nam hoče g. Stjepan Miletić razviti v petih velikih dramatičnih pesmottvorih — in to zgodovino X. in XI. stoletja, o kateri nam podajajo viri le negotove obrise. Pesnik je te obrise vzel kot splošen črtež in nam je s svetlimi barvami čezenj naslikal sijajno sliko svoje domišljije, polno vročega čuvstva.

Za zgled si je vzel velike Shakespearjeve „historije“, v katerih je ta največji vseh dramatikov postavil angleške kralje na glediški oder. Pesnik sam priznava, da se je držal tega vzorca, in zato se je postavil na svobodnejše estetično stališče, katero ne zahteva za dramo enote časa, kraja in dejanja, ampak ji pripušča, da se približuje bolj epu v dramatični obliki. To je pesniku seveda potrebno, ako se hoče držati zgodovinske snovi. A Miletić je krenil nekoliko na drugo pot nego Shakespeare. Veliki Anglež je postavil na oder prave ljudi iz mesa in krvi, katerih človeške strasti in borbe je naslikal s toliko pretresujočo istinitostjo, Miletić pa je zapustil to občečloveško stališče in je postavil svojo pesniško Vilo popolnoma v službo narodne ideje. On poveljuje veliko-hrvaško idejo in temu namenu se morajo klanjati vse osebe in vsa njihova dejanja:

Dane kratke al' i slave pune
utrulog kraljestva hrvatskog
moja pjesma uzkrisit bi rada,
da svoj narod u časovim teškim,
kada klone, suzdrži u padu
i sadašnjost oslabljenu púti
iz prošloga stvarati buduće! (Posveta.)

Načrt za celo pentologijo je sledeči: Prva igra nam popisuje snovanje hrvaškega kraljestva in se končuje s slovesnim kronanjem prvega kralja Tomislava. Potem pride zločin Pribinov, umor kralja Miroslava, s katerim je prvič hrvaška krona oškropljena s krvjo. Sledi izdajstvo Svetoslavovo in propad Držislava, zmage beneškega dožda Orseola in mogočna vlada Krešimirova. Potem nastopi narodni kralj Slavić, in Svinimir se trudi, da doseže krono. S Štefanom II. se dvigne še enkrat hrvaška država, a začne propadati z njegovo smrtjo. Junaški Svačić jo hoče zopet dvigniti, a ubije ga izdajstvo. Ž njim ugasne narodna dinastija. V hrvaško deželo pride zmagoslavni madjarski kralj Koloman. Kakor se začinja pentologija s kronanjem domačina Tomislava, tako se končuje s kronanjem tujca Kolomana. Hrvaška kraljevina, sijajno utemeljena, v borbah z zunanjimi in notranjimi sovražniki oslABLJENA, slednjič žalostno propade (pr. str. 289.)

Pesnik sam imenuje „Tomislava“ uvod ali predigro za to veliko žaloigro. Zato je že v nji zbral glavne motive celega dela. Vsebinska je sledeča:

Hrvaškega bana Tomislava je ujel beneški dožd, ko je bil ta na božji poti. Ker zahteva papež svobodo Tomislavovo in ker se bliža močna hrvaška mornarica, da oprostí ujetega bana in prisili Benetke, da zopet plačujejo davek od ladij, se vda ponosni dožd. Hrvaška premaga po vrsti vse nasprotnike: Benečane, „Latince“, nasprotnike slovanskega bogoslužja, Madjare, Bolgare in Bizant. Ko je vse to končano, izvoli ljudstvo Tomislava za kralja, on se oženi s Smiljko, in papež mu pošlje hrvaško krono, s katero ga venča poslanec svetega očeta, škof Madalbert.

Hrvate nam slika pesnik kot glavno jugoslovansko pleme, katero je poklicano, da zedini vse druge južne Slované in osnuje veliko balkansko državo. V „Pripomenku“ pravi: „Pa kad je nepristrani pisac ‚Povjesti bizantinske‘ Nijemac Gfrörer proučavajuć i našu prošlost došao do zaključka, da će konačno biti i opet samo koji ‚hrvatski kralj, koji će prešavši i ujedinivši Balkan svojom rukom na divnoj gradjevini Justinianovoj na crkvi svete Sofije uzpostaviti opet kršćanski krst‘, zar da se mi sami ne dičimo ovom prošlosti, zar da sami omalovažujemo ovu svoju budućnost?“ (Stran 285.)

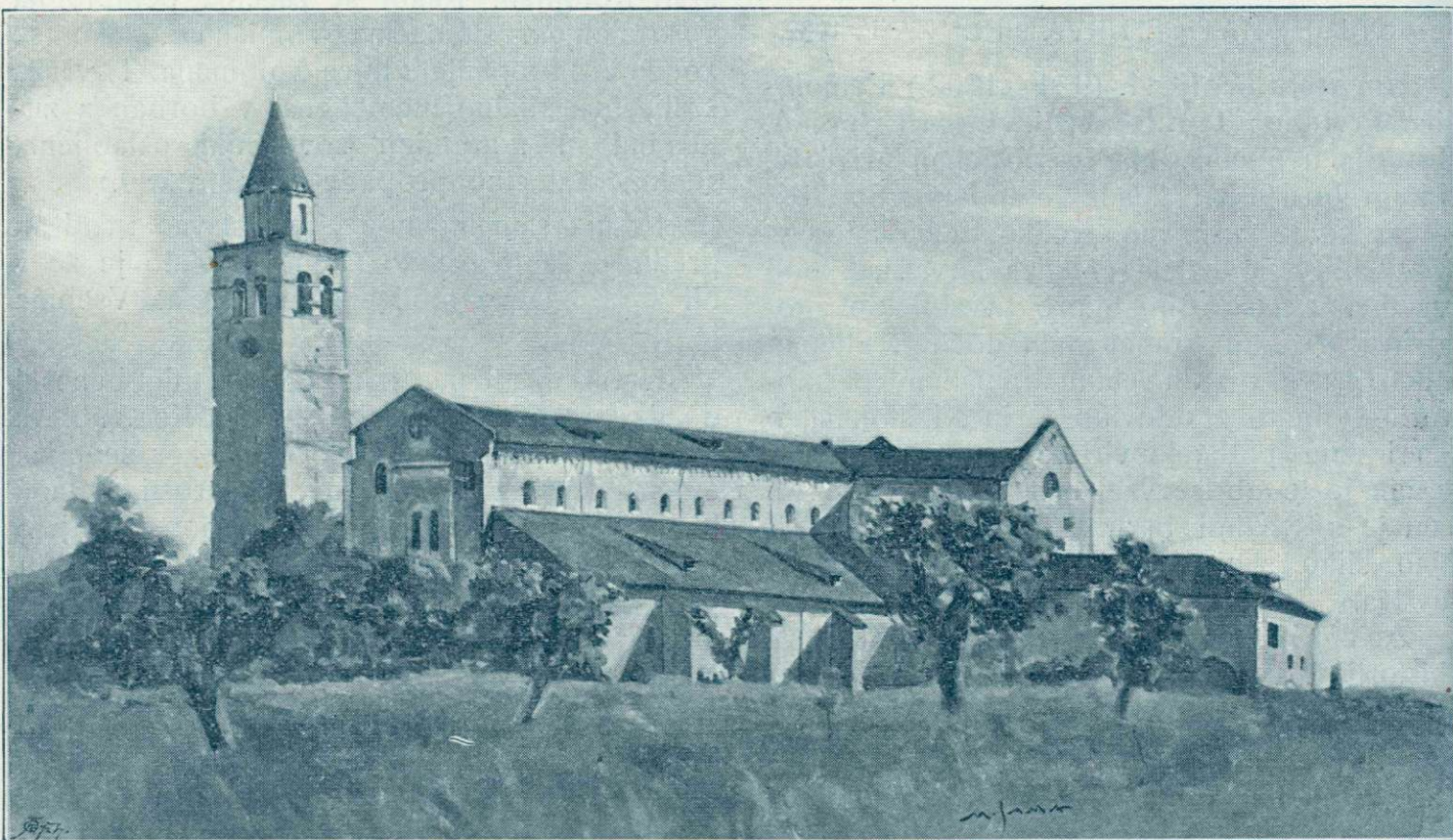
Seveda gre ta proslava hrvaškega naroda precej na račun drugih narodnosti. Del boja se vrši n. pr. tudi na ljubljanskem polju. Poganski Slovenec, ki živi tu v močvirju, si je ravno spletel iz cunj svoje žene vrv, da se

obesi iz strahu pred Madjari. Hrvatje rešijo plahega, od strahu vsega neumnega malikovavca in vojaki ga s silo vlečejo v vodo, da ga pokrsté . . . (Str. 90. sl.) Na ljubljanskem polju je premagan najhujši sovražnik, v barju je utopljen Madjar. Tu je „rojstni kraj Hrvatske“:

Iljin je danas dan, dan strijele,
a dana toga, dok je od nas živa,
nek spominja se na nj, jer danas, braćo,
obranili smo časno prava svoja,
uništiti smo dušmanina krvnog,
očuvali smo rodnu svoju grudu,
sagradili smo državi temelje,
i iz te krvi, sjajeć u slobodi,
dan današnji nam Hrvatska se rodi! (Str. 106.)

vladar Zakarija Pribislavić pribeži k Hrvatom, in Tomislav mu naloži, da se vrne in izmiri s Česlavom, kateri vlada tam. Bolgarskega carja Simeona Velikega naščuva Bizant v boj proti Hrvatom. Tomislav ga premaga; Simeona zadene kap in umrje. Njegov sin Peter mora s Srbom Zakarijem vred priseči Tomislavu, da bodo živeli „mirno, složno u ljubavi Hrvati, Srbi i Bugari dični.“ (Str. 279.)

Vmes je vpletel pesnik tudi nekaj idiličnih ljubavnih prizorov. Tomislav se odpove Angjelini, hčeri beneškega dožda Orsa Participata in vzame hrvaško devojko Smiljko za kraljico.

BAZILIKA V OGLEJU.

RISAL M. JAMA.

Na dolgo in široko se razpravlja vprašanje o bogoslužnem jeziku. Papeževega poslanca na prvem spletskem zboru, Lava Prenestinskega, ki zagovarja latinščino, nam predstavlja pesnik tudi kot intriganta, ki hoče z izdajavcem Kukavom izpodriniti Tomislava. Sploh je spravil g. Miletić več liturgije na oder, nego soglaša z dramo. Poleg tega se proglašja narod kot „božanstvena sila“ (str. 147.) in Hrvatje grozé z odpadom v razkol, ako jim cerkev ne dá privilegija.

S Tomislavom postane Hrvaška središče Balkana. Srbi in Bolgari so v medsebojni borbi, katero podpira onemogli Bizant, da bi svojo slabost okrepil ob njihovi neslogi. Srbski bivši

Slog je vzvišen, poln rečenic in govorniškega nakita. Shakespearja je jako očitno posnemal pesnik v marsičem. Lopov Giacomo je smešna oseba, katera s kumom Kasićem vred spominja podobnih stranskih oseb, s katerimi poživlja Shakespeare svoje drame. Giacomo se nam pa zdi preveč vsiljen, ker ni v nobeni pravi zvezi z dejanjem. Kakor pri Shakespearju, se hitro menjavajo prizori, od njega je vzeta pesniška mera, ki se menjava s prozo, in rima ob koncu govorov. Hrvaški grb, podoben šahovskemu polju, izkuša razlagati pesnik nekoliko prisiljeno s tem, da je igral Tomislav to igro z doždom za svojo svobodo. — Gospod Miletić si želi, da bi Hrvatje to igro

predstavljali na Solinskem polju ob starodavnih zgodovinskih spomenikih, in da bi se ves hrvaški narod tam zbiral ter se navduševal ob slavni zgodbi svoje prve kraljevine. Reči moramo, da je pesnik z veliko spretnostjo zbral to, kar more vneti hrvaški ponos. Radovedni smo, kakšne bodo sledeče igre, v katerih bo moral pisatelj popisovati tudi slabosti svojega naroda. Mi bomo z zanimanjem sledili celemu delu in poročali o njem. L.

posvetnjakov. Brez pravih mojstrov pa je katoliška poezija sicer resnična, toda neumetniška — navadna didaktika, katero moderna umetnost gleda z zasmehom preziranja in milovanja. Povzdigniti didaktiko, priljubljen predmet katoliške poezije, do umetnosti, to pa zahteva celega mojstra. In zdi se, da je katoliška poezija našla svojega pravega mojstra v Xaverju Dvořáku, katehetu višje dekliške šole v Pragi. Fr. V. Krejčí, načelen sovražnik vsega katoliškega, je o Ks. Dvořáku že l. 1894. napisal v „Lit. listih“, da imajo Čehi v Dvořáku ne samo

MUZEJ V OGLEJU.

RISAL M. JAMA.

ČEŠKA.

Xaver Dvořák: **Nový život**. Básně. Nákladem V. Kotrby v Praze.

Češka katoliška poezija je preprosta, a pristna domača je; vanjo še niso prodrli kozmopolitična moda, francoska kuhinja, nemška filozofija ter starorimski bogovi. Tu je duh popolnoma češki, tu so češke pritožbe, češke skrbi, češki ideali, češki boji. Žal, da je tej poeziji dozdej nedostajalo pravih mojstrov, dasi jih je bolj potrebna nego poezija

enega katoliškega pesnika več, ampak en pesniški talent več. Dvořák je že izdal zbirke: „Sursum corda“, „Stínem k úsvitu“, „Meditace“, v katerih, zlasti v prvi, je opazovati še močen vpliv Vrchlickega. V teh zbirkah je bilo polno težkih, obupnih misli in duševnih kriz — toda v najnovejši zbirki veje novo življenje, „Nový život“. Tupatam še zvené odmevi iz prejšnjih zbirk, a vendar v vsem se glasé pesmi veselo in spravljivo. Izborne so pesmi mistične, polne veselja in svetlobe. „Zbloudili“, „Jeptiška“, „Boží Tělo“, zlasti

„Poslední“ so pesmi, kakršnih je v češki književnosti prav malo.

Jan Psohlavý: **Rodnemu kraji.** Básně. Nákladem V. Kotrby v Praze. Cena 60 h.

Pod psevdonimom „Jan Psohlavý“ se skriva J. Š. Baar, ki v svojih povestih izvrstno riše moderne razmere vaškega duhovništva. (Roman: „Cestou křížovou“.) J. Š. Baar je izmed najboljših pripovedovavcev češke katoliške moderne. Topot je izdal pesmi, ki jih je menda že dolgo v srcu nosil. Večina njih je spisana v narečju chodskem, takozvani „bulačini“¹⁾. Škoda, da niso spísane vse v tem narečju! Pesmice, ki so zložene po vzorcu pesmi Fr. Ks. Procházke, sečitajo zelo prijetno. Knjižica ima zlasti namen izraziti ljubezen pesnikovo do rojstvenega kraja.

Potulný zpěvák. Pisně Karla Skřivana. S 2 kresbami Mik. Alše. Vydal Nový život v Novém Jičíně. Cena 1.50 K (váz.)

Pesnik K. Skřivan (psevdonim K. Dostála-Lutinova), ki je že izdal „Sedmikrásky“ in „Království Boží na zemi“, je objavil zopet novo zbirko svojih stihov. Zbirka je polna veselja iz življenja, šaljivosti in čiste poezije. „Potulný zpěvák“ je knjiga odkritosrčna, napolnjena z iskrenim čuvstvom in ljubeznijo, knjiga didaktične poezije. Njen prijazni optimizem ogreje vsakega čitatelja kakor toplo majnikovo solnce.

Já seji radost života
a radost za to sklízím. (Str. 4.)

Vse pesmice so proste, neprisiljene tako, da se človek kar čudi, kako je pesnik mogel v tako preprosto obleko obleči tako jedrnate misli.

Má píseň není pro sály —
má píseň je moc prostá — (Str. 74.)

Zeló nam ugajajo pesmi: „Poslíček jara“, „Jarní kolo“, „Stará pauna“, „Sluneční píseň sv. Františka“, „Loučení“, „Labutě“. — Velika prednost knjige je, da se more dati brez skrbi v roke vsakemu čitatelju.

Adolfa Heyduka sebrané spisy. Ritornelly. Z pouti na Kavkaz. Biblické zvěsti. Nákladatelství J. Otty. V Praze.

Heyduk zavzema posebno stališče v današnji češki poeziji; on je njen Nestor, zadnji iz pesniškega kroga Halkovega in Nerudovega.

¹⁾ Chodi so obmejní Čehi v šumavském kraju. Imajo svojo posebno nošo in svoje narečje nazvano „bulačina“, ker namesto „byl“ (je bil) izgovarjajo „bul“.

Za njim je šla že mlajša in prišla najmlajša pesniška generacija. — Heyduk je pesnik čustev, lirik v pravem pomenu besede. Akopram je napisal mnogo epičnih pesmi, vendar v njegovih stvareh vedno in povsod vidiš, da pesniku ni poglavitna stvar to, kar pripoveduje, ampak to, kar čuti. Pripovedano dejanje mu je več ali manj samo okvir za sliko vtisov, posoda, v katero polaga zaklad svojih čutov, nazorov in spominov. In tako poje Heyduk čisto samoraslo, neprisiljeno. On je pesnik, ki mu je Bog dal v zibelko liro, tako da mora peti, kakor škrjanček, katerega solnčni žarki silijo vzleteti proti nebu. Zato je tudi Heydukova poezija tako domača, vseskozi češka. Iz njegovih strun odmeva češko srce, češki kraj, češko življenje. Predvsem odseva iz Heydukove poezije — kakor pri vsakem pravem liriku — podoba njegove lastne notranjosti, izraz njegovih osebnih čuvstev in nazorov. Ni tu globokega premišljevanja in svetobornih misli; čitatelj vidi čisto, preprosto pesniško dušo, ki se razodeva do dna v najrazličnejših občutkih. Ljubezen do drage soproge, otrok, prijateljev in znancev, ljubezen do vseh ljudi, zlasti trpečih, ljubezen do tlačnega in vendar tako junaškega češkega ljudstva, njegovih bornih koč in slavne preteklosti: vse to je vsebina Heydukove poezije. Razen tega poje o prirodi, posebno o čeških krajih. Izmed vseh čeških krajev ljubi najbolj Šumavo z njenim vencem gozdov. Slikoviti lepoti Šumave je posvečena lirična knjiga „Hořec a srdečník“. Iz istega vrelca je zajemal Heyduk gradivo za svoje večje epične pesmi, ki so povesti v verzih iz vaškega življenja, kakor „Běla“, „Dřevorubec“, „Pod Vítkovým kamenem“, „Sekerník“. Poleg povesti v verzih, v katerih riše resnično sedanje življenje, je pa Heydukova Muza obdelala tudi narodno prošlost po raznih izročilih. Tu je Heyduk ustvaril celo vrsto krasnih umotvorov, kakor: „Dědův odkaz“, „Na přástkách“, „Na černé hodince“, „Oldřich a Božená“, „Za volnost a viru“, „Bahatýři“ itd. — V zadnjih zvezkih njegovih zbranih spisov so izšli „Ritornelly“, s katerimi je pesnik prinesel v svojo poezijo nov ton. V njih je precej dovtipa in sarkazma. Seme k ritornellom je padlo v pesnikovo srce za njegovega bivanja na Laškem. — „Z pouti na Kavkaz“ obsega pesniško žetev iz njegovega potovanja po Kavkazu. Zadnji zvezek „Biblické zvěsti“ nam kaže Heyduka epika. V njem je mnogo novega duha in nove svetlobe; zlasti je zanimivo zasledovati, kako je tu pesnik porabil sedanje socialne nazore. V vrsti epičnih Heydukovih knjig zavzemajo „Biblické zvěsti“ prvo mesto.

Rudolf Bozděch. **Roman od Václava Řezníčka.** Nákladem Grosmana a Svobody v Praze. 1903.

Pred nedavnim je neki češki list napisal te-le besede: „Pri nas v Čehih se izda vsako leto 50 knjig, ki so samo pesnikom dostopne, 50 knjig se izda za slovstvene sladkosnedeže, 200 knjig za zaljubljene gospodične, a samo 10–20 knjig, ki se morejo z dobro vestjo uvrstiti kot duševna hrana v ljudske knjižnice.“ In v zadnjo vrsto knjig spadajo spisi dra. V. Řezníčka. — Dr. V. Řezníček piše pripovedke, življenjepise in zgodovinske studije; njegovih spisov je že cela vrsta: Český román, Jaroslav Zámucký, Bílá Hora, Velký Čech, Přemyslůvci, Židé v zemích českých, Český duch v XX. století itd. Njegova književna delavnost se pa v liberalnih čeških časnikih prezira. Zakaj? Zato, ker v svojih spisih natančno riše češke narodne grehe, katerih vzrok je po njegovi sodbi židovski liberalizem, in ker v zgodovinskih spisih zelo objektivno poudarja delovanje katoliških oseb. — Svojo najnovejšo knjigo „Rudolf Bozděch“ je nazval roman, ali bolj bi ji pristojal naslov „poučna pripovedka“. Opisuje se v nji delovanje trgovskega pomočnika, ki po svoji marljivosti postane bogatin in svoje premoženje rabi samo v to, da bi reševal češka posestva pred nenasitnimi rokami židov ter odpiral nova polja obrtniški in gospodarski delavnosti za pridne roke češkega ljudstva. Knjiga, ki je v njej zdravo češko jedro, plemenita tendenca in krščanski duh, bode gotovo ugajala vsakemu čitatelju.

Ignát Herrman: **Na různé adresy.** Krotké epistoly nedělního kronikáře. V Praze. Nakl. družstvo Máje. Cena 4 K. —

Ignát Herrman kot podlistkar velikega češkega dnevnika nam podaja tu v obliki podlistkov ali novelic s troho svoje tipične šaljivosti dokaj zanimive vsebine, iz katere navadno molí ost resnobne misli. V le-ti knjigi govori o raznih socialnih in umetniških vprašanjih in ost ubada na desno in na levo — na razne naslove („na různé adresy“). Ubada, toda ne rani. Ni namen Herrmanu koga žaliti, njemu gre samo za poboljšanje. Na primer „List mladému muži“ je naperjen zoper tiste navdušene mladeniče, ki menijo, da je najlažja eksistenca pri uredniških mizah, in zato zapuščajo studije ter prihajajo v Prago iskat vsakdanjega kruha — po uredništvih. Včasih s šaljivostjo, včasih z bridko satiro biča pisatelj češke razmere („Založme spolek proti týrání lidí“, „Naše šlechta při práci“); v nekaterih podlistkih skuša odstraniti stare razvade („Titulatury“, „Ruku líbám“). V oddelku „O živých a mrtvých“ je

nekoliko spominov o Alešu, Nerudi, Maroldu. Le-ti veliki umetniki so pisatelju predvsem ljudje in v kratkih podlistkih spominja njihovih človeških nadlog in nesreč. Z zadnjo črtico „Mrtvola v domě“ je dovolil pisatelj bravcem pogled v svojo duševno delavnico; opisuje namreč svoje dušno stanje, ko je končal svoje največje delo „U sněděního krámu“.

Vilém Mrštík: **Babetta, Verunka a drobné povídky.** Náklad. družstvo Máje, Praha. Cena K 3.20.

Alois Mrštík: **Rok na vsi.** Kronika moravské dědiny. Románová knihovna Máje. Pořádá dr. R. I. Kronbauer. Svazek I.

Pojav, kakršen sta brata Alojzij in Viljem Mrštík, bi bil tudi v bogatejših književnostih nego je češka, nekaj izrednega, zanimivega. Ni veliko zgledov v zgodovini slovstev, da bi dva brata tako delovala literarno, razen tega še na istem polju književne umetnosti. Viljem in Alojzij Mrštík sta dva umetnika, ki se v njiju žilah pretaka ista kri — in ki se vendar v vsem delovanju značilno razločujeta. Najbolj dragoceno je pri obeh to, da nista učenca nobenega, nobenega ne posnemata, kar sta, sta sama iz sebe, z eno besedo, vsekaj ima svojo individualnost. Razločujeta se že po načinu, kako sta stopila na slovstveno polje. Alojzij je stopil tiho, skromno, — I. Kamper¹⁾ pravi, kakor po prstih — Viljem pa bojevito, hrupno, in ni štedil z ranami ne na levo ne na desno. Alojzij se je naenkrat pokazal kot dovršen pisatelj. Nihče ni slišal o njem poprej, s svojim delom ni pripravljaval pota s teoretičnimi razpravami. Čisto drugače je nastopil Viljem. Preden je objavil svoje izvirne spise, je bil znan kot kritik, essayist in spreten prelagatelj. Viljem Mrštík je bil eden izmed prvih, ki so začeli oznanjati prevrat v češki književnosti. Z nenavadno odločnostjo je Viljem začel hvaliti Zolo, potem ruski roman; v slovstvenih studijah je kazal na Gogola, Gončarova, Turgenjeva, Tolstega, Saltikova-Sčedrina in Garšina kot na umetniške vzore. Zahteval je književnost, ki bi se sklonila k realnemu življenju in iz njega zajemala gradivo. Ko je bil utemeljil svoje zahteve teoretično, je začel svoje kritične teorije dokazovati tudi z izvirnimi proizvodi. Kakor n. pr. „Paní Urbanová“ (drama), „Pohádka máje“, „Santa Lucia“. V vseh spisih se Viljem Mrštík odlikuje po lepem zlogu; skrbno izbira besede in preden jih zapiše, jih natanko pretehta in premisli njih pomen, zvok in barvo, da bi našel izraza za to, kar se godi

¹⁾ Gl. „Obzor literární a umělecký.“ Roč. III., št. 3. in 4.

v njegovi duši. Naravo gleda z očesom slikarja (neki čas je menda v resnici slikal); ljubi pa barve jasne, žive in pestre. Pred resničnim življenjem ne zapira oči, gleda mu pogumno v obraz. Viljem Mrštík je slikar in pesnik resničnosti ter vso svojo nadarjenost rabi za to, da bi bravcem risal veselje in lepoto življenja in resničnosti. Podlaga umetniškemu značaju Viljema Mrštíka je vroč, živahen temperament, odločna pretežnost globokega, živega čuvstva nad umom in končno velika slikarska in opisovalna nadarjenost. — Brat Alojzij pa ne ljubi opisov; opisuje samo toliko, kolikor je le neobhodno potrebno. Viljem se peča bolj z zunanostjo, Alojzij pa z notranjostjo; dočim Viljem iz dušeslovja svojih junakov podaja samo površne, najbolj potrebne podatke, Alojzij sega globlje ter gleda v skrivno notranjščino svojih junakov. Alojzij je bolj miren, zato tudi riše in piše bolj objektivno. V spisih „Dobré duše“, „Terka“, „Stařečkův poslední svud“ opisuje može, starčke, žene in dekleta iz prostega ljudstva, opisuje pojave iz njihovega bednega življenja, ki je stalen boj za vsakdanji kruh. Umetniška značaja obeh bratov se vzajemno izvrstno dopolnjujeta. Viljemov pesniški, ognjevití značaj, njegova formalna virtuoznost in bistro opazovanje se uspešno dopolnjuje z mirnim značajem, dušeslovnim izkustvom in plastično umetnostjo Alojzijevo. Zato sta spisa, ki sta prišla skupno izpod njunih peres, „Maryša“ (drama) in „Bavlukovy ženy“ (roman) najboljša proizvoda v najnovejši češki književnosti.

V novi knjigi Viljema Mrštíka „**Babetta, Verunka a drobné povídky**“ je sedem črtic. Najdaljši sta prvi dve: „Babetta“ in „Verunka“. V pripovedki „Babetta“ riše pisatelj z brezobzirnim peresom prodiranje moralne kuge velikih mest v tiho mestece. „Verunka“ je kronika dekliskega srca, ki ne more pozabiti. Realistična črtica „Stařeček Gajda“ je polna finega humorja in svežih barev. „První sluka“ in „Jaro v zimě“ sta sliki iz narave, ki se čitata kakor pesmi v prozi. Viljem Mrštík riše nam, kakor je njegova navada, vse virtuožno in nikjer sam odveč ne stopa iz okvira svojih opisov.

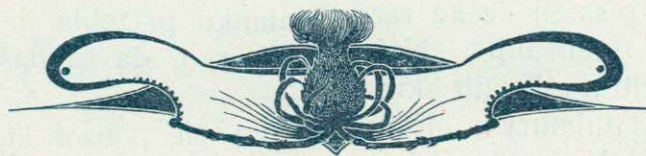
Izdajajo se knjige, katerih prečitaš samo nekoliko listov, pa jih odložiš; so pa knjige, katere sicer prečitaš do kraja, toda ne pogledaš jih nikoli več. Take knjige, katere bi bravec

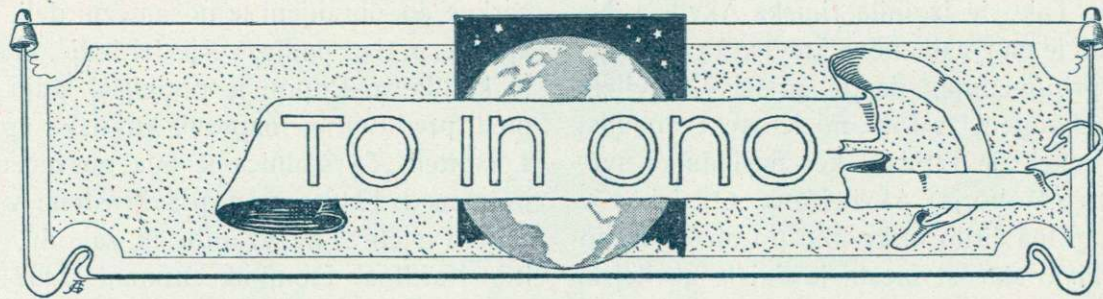
s slastjo prečital in jih zopet in zopet vzel v roke, so redke izjeme. In k takim knjigam spada Alojzija Mrštíka „**Rok na vsi**“, ki osvežuje utrujene živce na izreden način. Pripoveduje sicer samo o prostem življenju v malo znani moravski vasi, ki se ne odlikuje niti po naravni krasoti niti po zgodovini, ali koliko je tu resnične, proste in globoke poezije! Koliko odkritosrčnega in vročega čuvstva skriva se v srcih onih prostih prebivalcev, ki s težavo obdelujejo svoja polja, da bi zaslužili vsakdanji kruh! V prostih poglavjih, uvrščenih pod naslovom dvanajsterih mesecev, piše Alojzij Mrštík kroniko kraja, v katerem živi in katerega prebivalce pozna z vsemi čednostimi in slabostimi. Niso tu junaki navadnih romanov, ampak vsi prebivalci vasi Habrůvke so ljudje, katerih dejanje in življenje se tu vrsti kakor v kalejdoskopu. Nastopa tu vaški župnik, učitelj, župan, krojač, kovač in njih žene, pastirji, dni-narji itd. — da, niti vaške Mesaline ne manjka. Namen knjige je, podati Čehom notranjost in dušo prebivalcev moravske vasi, ki se je še ni dotaknila moderna omika. Knjiga „Rok na vsi“, ki je pravi otrok ruskega realizma, ima tudi veliko narodopisno ceno, tako, da bode po nji rad segel ne le umetnik, ampak tudi kulturni zgodovinar.

K. M. Čapek: **Dar svatého Floriána**. Zvířátka a Petrovští. Nakl. družstvo „Máje“. Str. 228. Cena K 2.80.

Znani pisatelj „Nejzápadnějšího Slovana“ podaja topot češkemu občinstvu humoristično knjigo, v kateri je najdaljša povest: „Dar svatého Floriána“; ostale tri črtice imajo skupen naslov: „Zvířátka a Petrovští“. „Dar sv. Floriána“ je duhovita satira na poseben del češkega občinstva. Pisatelj nam v nji predstavlja očeta Floriána Jírovca, ki mu je njegov sveti zavetnik v priznanje zaslug podelil važni vremenski ključ in ki vsled tega postane naenkrat najimenitnejši mož v celem okraju. Ostale tri črtice, jedrnate in šaljive humoreske, so sličice iz življenja domačih živali. Prizor o župniku in njegovi gospodinji na str. 203 bi bil mogel izostati. G. pisatelj tudi v uvodu odveč poudarja, da posamezne osebe daljše povesti „Dar sv. Floriána“ niso vzete iz resničnega življenja, temuč da si je pisatelj izposodil samo ozračje; to vsak razsoden čitatelj sam spozna.

Fr. Štingl.

Naše slike.

K. Šteibenova slika Abraham daruje Izaaka (na str. 457.) je ilustracija k spisu Petra Žmitka o ruskem slikarstvu. Slikarja K. Šteibena navaja naš spis na strani 92 letošnjega letnika. V prihodnjih številkah bomo prinesli še več lepih slik, ki se nanašajo na imenovani spis. — Čevljar. Risal Anton Koželj. (Str. 481.) Ali vam ni všeč ta čevljar v svoji delavnici? Le dobro ga pogledajte! Morda vam ni to baš slavni Hans Sachs, a duhovit mož je vsekako in iz oči mu odseva nekak politiški genij. Kadar pride naš čevljar v družbo mož, gotovo ni brez vpliva njegova beseda!

Akvileja.

Lani je minulo enajst sto let, kar je umrl veliki oglejski patriarh sv. Pavlin. Letos šele se je spomin na ta dogodek bolj slovesno obhajal v Ogleju. Te slavnosti v Ogleju, v stari prestolnici sv. Mohorja, nam zbuja spomine na veličastno mesto, odkoder je tudi nam zasijala luč svete vere.

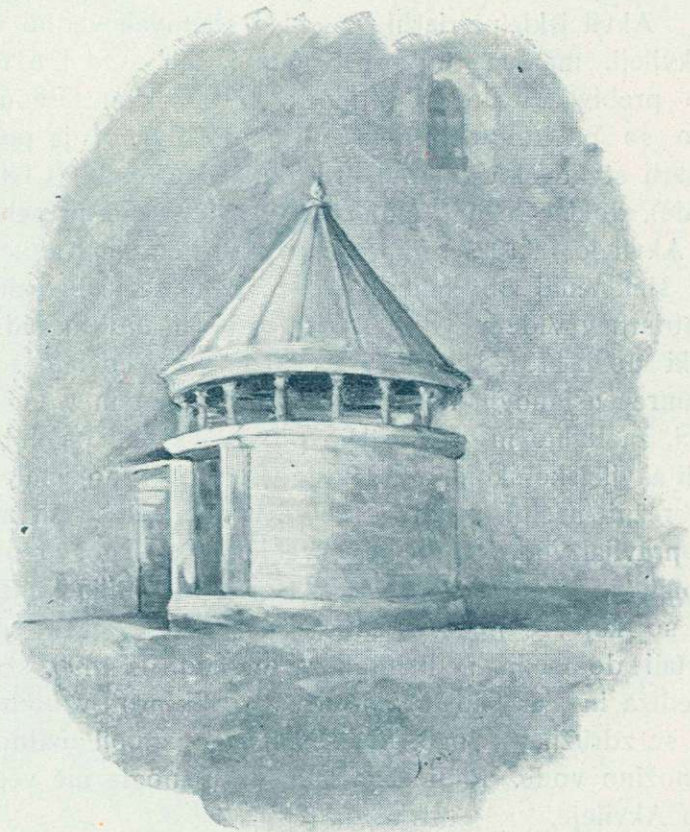
Res je, da je krščanstvo prihajalo po treh potih med Slovence, namreč od vzhoda, s severa iz Solnograda in z juga od Akvileje. Od l. 811. pa so bili skoro vsi Slovenci v oglejski nadškofiji združeni in so ostali tako več vekov, dokler se ni oglejska nadškofija in tudi škofija do cela izpremenila.

Ker Slovenci letos posebno mnogoštevilno obiskujejo starodavno Akvilejo, oglejmo si vsaj nekoliko zgodovino slavne prestolnice sv. Mohorja.

Ime Oglej je izbrušeno iz latinske Aquileia. Nemci imenujejo mesto Aglar. Akvilejo so ustanovili l. 181. Rimljani v deželi Karnov, da bi imeli trdnjavo proti zunanjim sovražnikom svoje države. Akvileja jim je bila „ključ Italije“. Taborišče je bilo v začetku seveda majhno, pa je vedno rastlo. Kmalu se je naselilo naokrog mnogo ljudi in Akvileja ni bila več samo trdnjava, ampak obširno trgovinsko mesto, kjer se je pretakal promet s severa in vzhoda proti Italiji. Iz Akvileje so prihajali Rimljani, ko so premagovali Japode, Dalmate, Panonce in Noričane. Cesar Avgust in Tiberij sta začasno celo stolovala v Akvileji. Meja rimskega cesarstva se je polagoma oddaljevala od Akvileje in se preselila k Donavi, zato je Akvileja napredovala v teh mirnih časih tako, da so jo šteli

za prvo mesto za Rimom. V 2. stoletju po Kr. je doživela vrhunec svojega razvoja. V tretjem in četrtem veku je bila radi vednih vladarskih preprirov zopet važna vojaška postojanka.

Mesto je ležalo ob Natisu in je bilo tudi s cesto zvezano z morjem. Prekopi so odvajali vlago v reko in morje, zato je bilo podnebje še dokaj zdravo. V mestu so bili lepi templji; bogastvo so dokazovala razna javna poslopja. Veliko je bilo skladišče za žito; tudi tvornice za vojaške in mornarske obleke, za orožje je imela Akvileja; tu so kovali denar, barvali škrlat, delali ladje, žgali opeko in izdelovali celo

Risal M. Jama.

Baptisterij v Ogleju.

mozaike. Toliko tvornic je zahtevalo seveda mnogo delavcev. Ti delavci so bili združeni v razna društva, v zadruge in cehe. Cehov je bilo petintrideset. V okolici je cvetelo poljedelstvo poleg konjereje.

Žalostne dni je doživela Akvileja v V. in VI. stoletju. L. 401. jo je oblegal Alarih, toda brezuspešno. Atila jo je pa premagal, poplenil in požgal. Polagoma se je zopet dvignila iz razvalin, dokler je niso Longobardi, prihajajoč v Italijo l. 569, uničili. Ljudje

so se umaknili na Grad (Grado) in mesto imenovali Novo Akvilejo. Tako je izginila rimska Akvileja. Na njenih razvalinah je pa zrastla nova krščanska Akvileja.

Legenda pripoveduje, da je prišel v Akvilejo oznanjevat sv. evangelij že l. 46. po Kr. sv. evangelist Marka. Ko je odšel, je zapustil kot naslednika svetega Hermagora (Mohorja) Akvilejčana. Odslej se je krščanstvo polagoma širilo in krepilo po mestu in po okolici. Častitljiva starost mesta je dajala akvilejski cerkvi veliko važnost. Njeni škofje so se kmalu imenovali nadškofje in od Pavlina I. (569.) celó patriarhi. Ko so pa patriarhi radi longobardskih vpadov prebivali na Gradu, se je pričel žalosten razpor. Prišlo je celó do razkola. Imeli so po dva patriarha, v Akvileji in na Gradu. Patriarh z Grada se je l. 1482. preselil v Benetke.

Moč akvilejskih patriarhov je rastla. Sedemnajst škofij jim je bilo podložnih. Njihova cerkvena oblast je segala na severu do Drave. Polagoma so si pridobili patriarhi velika posestva in so bili tudi posvetni gospodarji mnogim pokrajinam, celo na Kranjskem, zlasti od l. 1040. Od l. 1028. dalje so kovali tudi svoj denar.

Akvilejski patriarhi pa niso stanovali vedno v Akvileji, marveč tudi po drugih krajih. Od l. 617. so prebivali v dobro utrjenem korminskem Gradu. Ko so pa Longobardi uredili svojo državo, je patriarh stanoval v njihovi prestolnici v Čedadu (Cividale), dokler se ni Popon (1019—1042) zopet preselil v Akvilejo (l. 1027.) in jo iznova povzdignil. Kapitel je štel tedaj 50 kanonikov. L. 1236. se je preselil patriarh v Videm (Udine), kjer so bivali tudi nasledniki do l. 1751, ko je ta čast izumrla. To leto so namreč ustanovili dve nadškofiji v Vidmu in v Gorici, za Italijo in za Avstrijo po eno, s tem pa uničili akvilejsko škofijo. Mesto je vedno bolj pojemalo. Obrežni nasipi pretokov so se vdiral, nihče jih ni popravljaj, voda ni odtekala; svet je postajal močviren; poleti je nezdrava para kužila zrak in podila ljudi, ki so kaj več imeli, v zdravejše kraje. Ubožčki so ostali doma in bledi hirali za mrzlico. L. 1490. sta Nediža in Ter (Torre) obrnila svoj tek proti vzhodu in se združila s Sočo. Stari Natiso je izgubil znatno množino vode. Radi tega ladje niso mogle nič več do Akvileje.

Akvileja je sedaj majhno mesto in šteje le še 938 prebivavcev, ki skromno živé ob ribištvu in ob izkopavanju starin. Za starinoslovce je mesto še vedno znamenito. Kjerkoli kopljejo, zasledé starine. Samo napisnih plošč so izkopali že nad 1200.

V Akvileji se je poročil cesar Konstantin Veliki, ki je podaril krščanstvu svobodo. Škof Fortunatianus Africanus (347—369) je zidal prvo prestolnico, ki je pa izginila skoro popolnoma s površja zemlje radi navalov raznih divjih narodov. Popon (1019—1042) je sezidal sedanjo stolnico, zvonik in patriarški dvorec. Potres l. 1348. je hudo poškodoval zlasti cerkev. Po-

pravil jo je Markwart (1365—1381). Od prvotne cerkve so ohranjeni le posamezni deli, recimo glavna apsida, prečna ladja, večji del ladje, ki se drži prečne, in krstilnica. Popon je podaljšal ladjo in jo potegnil med preddvorje, napravil stranske apside in stebre s kapiteli. Ta stolnica je bila posvečena l. 1031. Po potresu l. 1348. so popravili stene v višavi, okna, zadnje stebre na vzhodu in zahodu, arkadne loke itd. Kardinal Dominik Grimani (1497—1517) je postavil veliki oltar in oltar sv. Rešnjega Telesa. Zadnje važnejše poprave so se vršile l. 1876. Cerkev je 65 $\frac{1}{2}$ m dolga, 29 $\frac{1}{2}$ m široka, 22 35 m visoka; prečna ladja je 42.65 m dolga. Te številke dokazujejo, da je akvilejska cerkev dokaj večja kakor katerakoli na Kranjskem, saj ima najdaljša kranjska cerkev (Zatičina) le 60 m v dolžini. Stolp akvilejski so po obliki posnemali po vsem Krasu do najnovejšega časa.

Akvileja je izgubila svojo veličino, svoje bogastvo in moč; iznebila se je svoje slave kot trdnjava proti sovražnikom, kot trgovinsko mesto in kot patriarška prestolnica; svojega zgodovinskega pomena pa ne bo izgubila nikdar.

V. St.

† **Dr. Kosto knez Vojnović - Užički.** Dné 20. maja je umrl v Dubrovniku v krogu svojih domačih dr. Kosto knez Vojnović - Užički, eden najslavnejših hrvaških veljakov zadnjega veka. S svojim prikupnim, čistim in plemenitim značajem, s temeljito izobraženostjo in znanostjo in z navdušenim katoliškim prepričanjem in življenjem si je obdal glavo z gloriolo, ki bo dičila za vselej tega moža-vzornika. — Rojen je bil v Ercegnovem l. 1832. v Dubrovniku. Posvetil se je pravosodnim študijam, prišel je l. 1858. v Spljet, kjer je hitro zaslovel kot izvrsten odvetnik. Glas mu je bil poln in zvonk, prepričanje živo, navdušenje silno, vsaka beseda je kazala srce polno življenja in globokega naziranja. V najtežavnejših razmerah je zbiral v Spljetu hrvaške rodoljube okrog sebe v čitalnici, v „kuli hrvatske misli“, kakor jo je nazival Vojnović, ter jih navduševal za svete narodne borbe. Bil je tudi poslanec v dalmatinskem deželnem zboru, kjer si je hitro priboril glas enega najboljših parlamentarcev. — L. 1874. se je otvorilo hrvaško vseučilišče v Zagrebu in Vojnović je bil imenovan profesorjem meščanskega prava. L. 1877. je bil rektor vseučilišča in takrat je v svojem nastopnem govoru podal gledé vzgoje nekaj misli, ki so vredne, da jih tudi v našem listu otmemo pozabnosti. — Dandanes se kaže, dejal je, teženje v učenih zavodih po tem, da se pouk loči od vzgoje ter da se šoli prepušča samo pouk. Ta nazor ne sloni na pravem poznavanju človeka, zato ne dosega svojega namena. Človeka ne moreš razpoloviti, ne moreš ga secirati kakor anatom. Ako ga poučuješ, ga vzgajaš, ako tudi nočeš. Vzgoja je harmonično razvijanje vseh moči za konečni namen človekov. Ko-

nečni namen pouka in vzgoje je spoznavanje resnice in njeno vdejstvovanje v življenju. Kdor bi menil, da se ima pouk ločiti od vzgoje in to ločitev tako umeval, da ima znanost abstrahirati od vsake moralne resnice, on bi izražal mnenje najpogubnejše za pravi narodni napredek. Ni dovolj gojiti znanost; brez moralne istine postaja le - ta orodje kvare in zla. — Najmanj pa se sme pouk ločiti od vzgoje v oni starosti, v katero spada vseučiliščna mladež s svojimi 18—24 leti, ko je vzgoja iz gimnazije nekako na pol dovršena in jo treba nadaljevati, da mladina ne trpi škode. Vzgoja je pouk celega življenja in ta trajni značaj njen nas napotuje neobhodno na nadzemeljsko življenje, za koje se nabirajo njeni sadovi, sicer bi bilo človeško življenje nižje od življenja cvetke, katere senca se pretvarja v novo cvetko, a človekov ideal bi bil grob, kamor se pokladajo njegovi ostanki s smešnim pozdravom njegovemu pepelu: Sit tibi terra levis. Tedaj bi bil najmodrejši filozof oni, ki pravi: Edamus et bibamus — z vsem, kar še sledi. Vzgoja, za katero se je vnemal Vojnović, je krščanska. On pravi: Sklicujoč se na izkušnje stoletij, ki nam kažejo, kakšne sadove je donajala krščanska pedagogika devetnajst stoletij vsej civilizovani Evropi in posebe naši domovini, moram trditi, da vsaka vzgoja, ki bi v Hrvatski abstrahirala od krščanskih idealov, ki bi morda le negativnim načinom prezirala faktorje krščanske vzgoje, ki bi mislila, da učitelji morejo brez Boga in brez Kristusa Gospoda hrvatski mladini, naj si bo v ljudskih ali srednjih šolah, podati temelj vzgoje, taka vzgoja bi silno obtežila najpomembnejšo vseučiliščno nalogo in bi nekako odrezala korenine deblu hrvatske kulture ter bi za Boga in narod še v povelju ubila našo mladino. Jaz ne vem, kaj bi mogel kdo ugovarjati krščanski vzgoji, ko imamo kot sinove te vzgoje može kakor Kopernik, Galilei, Nerotin, Bošković, Laplace, Secchi. Krščanska vzgoja ni nikoli spodrezavala peroti poletu genija človeštva, nego je samo bdela, da ga ne otrovijo ali onesrečijo Ikarovi ali Prometejevi poizkusi. —

Tako Vojnović; tako je mislil, tako govoril, tako delal. Vsak dan leta in leta so ga opazovali dijaki, kako je hodil s svojimi skripti pod pazduho ob polu 8. uri v cerkev sv. Vincencija Pavljanskega poleg vseučilišča, ter bil tam pri dijaški maši, odtod pa iz cerkve na vseučiliščno stolico. Bil je Vojnović vzoren katolik; s pokojnim Hoepfergerjem se je posvečeval delom krščanske ljubavi, obiskaval sirote in bolnike ter jim pomagal v britkostih. Vdan je bil z dušo in telesom sv. očetu, ter se mu je dvakrat poklonil v večnem mestu. Ko je bilo l. 1881. slovensko romanje, takrat je pisatelj teh vrstic prvokrat videl Vojnovića na čelu Hrvatov, klanjajočih se papežu. Drugič ga je videl in poslušal na hrvatskem katoliškem odru v Zagrebu že bolj postarnega, a je vkljub starosti spregovoril še krasen govor o „liškatu“, o namigi svetovnjakov v katoliški cerkvi. Znan je Voj-

nović tudi kot marljiv književnik, ki je po raznih listih in revijah napisal mnogo člankov in razprav, ki pričajo o njegovi duhovitosti in strokovni ter splošni izobrazbi.

Legel je v grob knez Vojnović, a ime njegovo v Hrvatih ostane nepozabljeno. Dal Bog Hrvatski mnogo takih mož, tedaj ji ne bo treba izkušati tako groznih katastrof, kakor uprav sedaj pretresajo temelje lepi hrvatski zemlji. A. K.

Socialni roman slavjanofila. Ruski publicist Sergej Šarapov je napisal pod naslovom „Čerez polvėka“ knjigo, katero imenuje sam „fantastičeskij politiko-socialnyj roman“. S precejšnjo naivnostjo razlaga pisatelj, kako si mislijo slavjanofili bodočnost Rusije in ostalega sveta. Čez pol veka, torej recimo l. 1950., bo po mislih Šarapovih zemljevid precej drugačen. Rusija se je takrat že raztegnila skoro čez celo Azijo, si osvojila vzhodno polovico Nemčije, celo Avstrijo in ves Balkan. To vse se bo zlilo v „ruskem morju“, in to „morje“ bo sezalo od Severnega do Indijskega oceana in od Velikega oceana do Arhipelaga in do Adrije. Vse se je razvilo čisto dosledno. Začetek je bil — tako nam z živahno domišljijo pripoveduje Šarapov — v Mandžuriji, katera je seveda hitro postala ruska. Nemcev so se iznebili v Kitaju s tem, da je mnogo ruskih častnikov vstopilo v kitajsko armado, s čimer je bil Kitaj navezan na Rusijo. Nemci so v Evropi pozikovali vojsko zaveznikov proti Rusiji, a s slabim uspehom, kajti avstrijska armada, broječa 800.000 mož, je brez boja prestopila na rusko stran, in nato je cela Avstrija z največjo vdanostjo postala ruska. Ko so še Francozi vzeli Nemcem Alzacijo in Lotaringijo, je bilo konec nemške prevzetnosti. Anglija se je samega strahu proglasila za nevtralno, a je porabila prvo priložnost, da je Nemčiji ugrabila kolonije in vojno mornarico. Rusija je v zvezi s Srbi in Bolgari šla nad Carigrad, ki se je takoj vdal, ko je Turek pobegnil v Azijo. Srbi in Bolgari so šli nato domov, Rusi so se pa v Carigradu udomačili. Ker je bilo Avstrije konec, so avstrijski narodi premišljevali, kaj jim je storiti: ali naj stvorijo „dunajsko federacijo“ ali naj se zedinijo z Rusijo? Seveda je zmagala slednja misel, za katero so se najbolj potegovali Hrvatje, Ogrji in Poljaki (!), in Rusija jim je garantirala „popolno narodno samoupravo pri močnem državnem edinstvu“. — Ko je Šarapov tako „premagal vse sovražnike“, začne notranje gospodariti v Rusiji. Ravnopravnosti v tej državi ni mnogo, kajti Rusi se smatrajo kot gospodujoči narod, in vsi drugi jim priznavajo to prvenstvo brez ugovora. Velika država ima štiri stolice: Moskvo, St. Peterburg, Kijev in Carigrad. Središče sveta je Moskva, ki ima štiri milijone prebivalcev in vsega dovolj. Rusija je gospodarsko jako srečna. Ker so druge države vse banerotne, je naravno ruski kredit silno velik, pariški in londonski Rothschild ponudita z veseljem svoje ka-

pitalije za konverzijo ruskega dolga, in zlata pride v državo več kot treba. Preglavico pa delajo Rusiji judje. Ti se silno pomnožé, postanejo bogati, se vsilijo v najvišje državne in vojaške službe ter sploh povzročé mnogo narodnih nesreč. Ljudstvo se večkrat dvigne proti njim v krvavih izgredih. A slednjič najdejo pravo sredstvo: Popoln bojkot premaga jude. — Rusko upravo uredi genialni Fedot Pantalejev. Ta reformira cerkev tako, da se duhovniki volijo v občini, politična celota se identificira s škofijo. Cenzura se odpravi in pisatelji so odgovorni samo še osebno pred sodnikom. A ta reforma se ne obnese povoljno, ker sodniki tako strogo kaznujejo pisatelje, da ti „zdihujejo po cenzuri“. Časopisov ne sme vsakdo urejevati. Imeti mora izpričevalo neomadeževane npravnosti in mora narediti izkušnjo pri „Slavjanski akademiji“. — Kdor izmed nas bo še živel čez pol veka, utegne soditi, če ima gosp. Šarapov prav ali ne.

„Ljudsko gledišče.“ Pod naslovom „Le théâtre du peuple“ je objavil Maurice Pottecher v zadnji številki obzornika „Revue des Deux Mondes“ članek, v katerem priporoča, naj se za ljudstvo ustanové gledišča, ki bi gojila idealno in zabavno smer v podobni obliki, kakor so klasična grška gledišča in srednjeveške dramatične predstave izobrazovale in zabavale ljudske sloje. Te predstave bi morale vplivati bolj na srce kakor na razum občinstva, bi morale imeti moralno jedro ali pa zabavati v tonu ljudskega humorja na pošten način. Sedanja gledišča temu ne ustrezajo, ker imajo drugačen namen. Za „ljudsko gledišče“ ne bi bilo treba dragocene palače in toli luksuriozne oprave, kakor jo zahtevajo moderna „gosposka“ gledišča. Priroda sama naj nastopi ne le na odru, ampak naj dá tudi prizorišče in ozadje takim predstavam. S tem ne bi umetnost nič trpela, ampak nasprotno: odpri bi se dramatičnemu pesništvu nov vir, mnogo svežejši in zdravejši, nego je oni, iz katerega zajema novodobna drama svoje mrzle, zavite in često prisiljene stvorjene probleme. V toliki množini glediških predstav vendar današnjemu občinstvu manjka one drame, ki je bila prva po zgodovinskem razvoju in ki je prva po svoji notranji vrednosti: moderno človeštvo nima predstav, katere bi združevale vse ljudske sloje in ki bi izražale vsem umljive ideale, kakor nam jih kaže drama v svojem pričetku, ko je bila splošna last vsega ljudstva ter je imela splošen vzgojevalen namen.

Literaturo o grofu Tolstem je zbral Jurij Bitovt, kateri našteva vse spise raznih jezikov, največe se s tem ruskim pisateljem. Naslov knjigi je: „Graf L. N. Tolstoj v literaturê i iskusstvê.“ (Moskva 1903.) Sicer se očita tej knjigi, da je pomanjkljiva („Vêstnik Evropy“ 1903, str. 776), vendar utegne dobro služiti onim, ki hočejo spoznati, kaj sodijo drugi narodi o genialnem posebnem v Jasni Poljani.

Anatole France, glasoviti francoski romanopisec, je izdal nov roman, „Histoire Comique“. To je nekak „pendant“ k znamenitemu „Roman Comique“, katerega je v XVII. stoletju napisal Scarron. Oba pisatelja popisujeta zakulisno življenje glediških igravcev. Scarronovi igravci in igravke so razuzdano nenravni, Francovi pa so rafinirano kultivirani in izobraženi. Vendar če oboje primerjamo, moramo reči, da ti npravno ne stojé nič višje nad onimi. „Histoire Comique“ ni prav nič šaljiva povest, ampak jako žalostna. Igravka Felicis ima ljubavno razmerje z igravcem Chevalierom. Ker mu je nezvesta, se Chevalier vpričo nje in njenega ljubimca Roberta usmrti. Anatole France slika zdaj z veliko dušeslovno fineso dva značaja: Roberta, kateri premaga hitro s plitvimi sofizmi vsa očitanja svoje vesti — in tankovestnejšo igravko, v kateri se zbudé npravna čuvstva in ki smatra kot svojo dolžnost, da pretrga razmerje do Roberta. V tem duševnem boju in iz njega si sledečih prepirih med obema je glavni del romana. A skeptični Anatole France je problem le razvil, rešil ga ni: Slednjič ne vemo, kateri izmed obeh ima prav. France je namreč Roberta orisal kot visokoizobraženega, pametnega človeka, Felicis pa ne kaže nikakih določenih in jasnih npravnih pojavov, dasi nam jo France predstavlja kot „gorečo katoličanko“. Kar jo vodi, ni verska in umska zavest, ampak temno, praznoverno čuvstvo. Tako je Francov roman bolj pripraven zato, da zmeša npravne pojme čitatelju, kakor da mu zbudi zavest npravne odgovornosti. Poleg tega je France zabredel pregloboko v tisto splošno močvirje nove francoske literature, da preveč ljubi „dekoletirane“ prizore. Pisatelj, ki dela s takimi sredstvi, se pač prikupi gotovemu občinstvu, a resni čitatelj odklanja taka dela. Pogosto in podrobno popisovanje ženske toalete in erotičnih prizorov je pač že preveč obrabljeno sredstvo. Kot modroslovec nastopa v povesti glediški zdravnik Trebleau. Seveda je njegovo modroslovje popolnoma napačno: on je determinist.

SV. OČE LEON XIII.

† 20. JULIJA 1903 V 26. LETU VLADANJA.

Tvrdba Jos. Lorenzi

imejtelji P. V. GRASSI

LJUBLJANA, Dunajska cesta št. 44.

Telefon št. 153.

Brzjavni naslov: LORENZI. 32 8-12

Prodaja in kupuje vsake vrste les.

ALOJZIJ KORSIKA

umetni in trgovski vrtnar v Ljubljani

ima edini res strokovno urejeno semensko trgovino, več kot 320 vrst zelenjadnih, poljskih in cvetličnih semen, vsa zanesljivo prava in dobro kalilna. — Razun tega tudi mnogovrstne rastline v loncih, sveže in suhe palme. Izdeluje tudi mnogovrstne sveže in suhe šopke in vence, tudi s trakovi in napisi, ter vse v to stroko spadajoče predmete po zelo nizkih cenah. Bogato ilustrovani cenik za leto 1903 je brezplačno na razpolago.

Za obilna naročila se priporočam.

Z odličnim spoštovanjem

35 7-11

Alojzij Korsika.

Stavbeno, umetno in konstrukcijsko
ključavničarstvo

JOSIP WEIBL

nasl. tvrdke J. Spreitzer

priporoča sl. občinstvu in preč. duhovščini svojo

izborna urjeno delavnico

v kateri izdeluje žično omrežje na stroj, obhajilne mize, ograje pri spomenikih in na mi-rodvoru, obmejno omrežje, večna vrata umetno in prepr. sto izdelana, balkone, verande, paviljone, stolpne križe, štedilnike itd. itd.

**Specijaliteta: Valjični zastori —
Železne konstrukcije — Vodne se-
salke — Napeljevanje vodovodov.**

Napravlja **troškovnike** in **načrte** po poljubnih risbah v različnih stogih ter pošilja poštne prosto.

24 8-12

Vse poprave izvršuje najvestnejše in zanesljivo po najnižji ceni.

Cene so primerno solidnemu delu dokaj nizke.

Prodajalna katol. tiskov. društva

v Ljubljani (prej H. Ničman)

priporoča molitvenike:

Vedno češčenje, v usnji K 2'40, z zlato obrezo K 3'20.
Kruh nebeški, v usnji K 1'80, z zlato obrezo K 2'40.
Marija Devica, v usnji K 2'40, z zlato obrezo K 3'20.
Pot v nebesa, za ude III. reda, v usnji K 1'80, z zlato obrezo K 2'40.
Rafael, platno K 1'50, v usnji K 1'60, z zlato obrezo K 2'—.
Spomin na Jezusa, trdo vezan 40 h, usnje 70 h, z zlato obrezo 96 h.
Jezus dobri pastir, trdo vezan 40 h, usnje 72 h, z zlato obrezo 1 K.
Zvonček nebeški, v usnji K 1'10, z zlato obrezo K 1'60.
Jezus na križu, mala izdaja, v usnji K 1'60, z zlato obrezo K 2'—.
Jezus na križu, z debelejšim tiskom, usnje K 1'50, z zlato obrezo K 2'20.
Dušni vodnik, z velikimi črkami, usnje K 2'—, z zlato obrezo K 2'60.
Nevesta Kristusova, v usnji K 2'48, z zl. obrezo K 3'40.
Večna molitev, v polusnji K 2'—, usnje K 2'40, z obrezo K 3'—.
Pravi Marijin služabnik, v usnji K 1'60, z zlato obrezo K 2'20.
Presv. Srce Jezusovo, v usnji K 1'80, z zlato obrezo K 2'40.

Dalje so tukaj na prodaj:

Stoletna pratika, mehko vezana K 1'30, pol platno K 1'80, pol usnje K 2'—.
Slovenska kuharica, (Pleiweis) mehko vezana K 3'—, trdo vezana K 3'60.
Spevi, 100 komadov s partituro K 1'—.
Podobice sv. Očeta, posamne 6 h, sto skupaj K 4'— in razne druge podobice, priproste do najfinejših.
Križi, leseni, za na steno, po K 2'40. 3'—, 4'40 do 30'—.
Križi s stolpom, leseni, kovinski, razne velikosti in cene.
Srebrne svetilke, raznovrstne, po K —'90, 1'30, 1'70, 2'90 i. t. d.
Rožni venci, raznoteri, nabrani na nit, na žico, koščeni, iz kokosa, iz bisernice i. t. d. 19 8-12

Iv. KORDIK v Ljubljani

trgovina z galanterijskim blagom

Prešernove (Slonove) ulice št. 10-14

priporoča svojo veliko zalogo

jedilnih in kuhinjskih potrebščin

iz alpake in alpaka-srebra

Predmeti iz alpake (trpežne bele kovine) veljajo:

1 tucat **žlic**, navadnih gld. 4'40, težkih gld. 5'50, 1 tucat **žlic** za kavu gld. 2'20, težkih gld. 2'60, 1 tucat **nožev** ali **vilic** gld. 6'—.

Jedna **velika žlica** za mleko gld. —'80, za juho gld. 2'—.

Noži in vilice z roženim, koščenim ali trdo-lesnim ročajem: 12 parov navadnih od gld. 1'80 do gld. 3'—, 12 parov boljših od gld. 3'50 do gld. 7'50.

Svečniki iz alpake visoki 31 cm gld. 2'—, 24 cm gld. 2'30, 26½ cm 2'60. 21 7-12

Najcenejši nakup! 29 8-12
Solidna trgovina!

Češnik & Milavec

Ljubljana, Lingarjeva ulica.

Priporočata svojo veliko zalogo **suknenega, modnega in platnenega blaga**, raznovrstnih **preprog, zaves, odej i. t. d.**

Poštena, zanesljiva in točna postrežba!

Največja in najstarejša
tovarna lončenih pečij in raznih
lončenih izdelkov

Avgust Drelse v Ljubljani

(mnogokrat odlikovana).

Priporoča se sl. občinstvu in prečastiti
duhovščini v naročila na

štedilna ognjišča in peči

priprosto in najfinejše izvršena v poljubnih
modernih barvah in vzorcih kar najbolj
strokovnjaški zanesljivo in trpežno po naj-
nižjih cenah. — Župniščem, samostanom
in šolam dovoljuje znaten popust.

Ilustrovani ceniki so na razpolago.

17 8-12

Sloveči profes-
sorji medicine in
zdravniki pripo-
ročajo 20 8-12

**tinkture
za želodec**
lekarnarja
Piccoli
v Ljubljani

dvornega založnika
Nj. Svetosti papeža

kot želodec kre-
pilno, tek vzbujajoče, prebavo
in telesno odpr-
tje pospešujoče
sredstvo, pose-
bno za one, ki
trpe na trajnem
zaprtju.

Razpošilja se
proti povzetju v
škatljah po 12
in več steklenic.

Odlikovana sta bila na svetovnih razstavah z diplomo in
svetinjo v Bruslju (Belgija) 1888. l., na Dunaju 1892.
Od l. 1880. do konec l. 1902. sta izdelala 90 novih orgelj
in izvršila veliko število poprav.

Priporočilna pisma najboljših veščakov so na razpolago.

BRATA ZUPAN

izdelov. orgelj v Kamnigorici, Gorenjsko

se priporočata prečastiti duhovščini in cerkvenim
oskrbništvom v izvrševanje

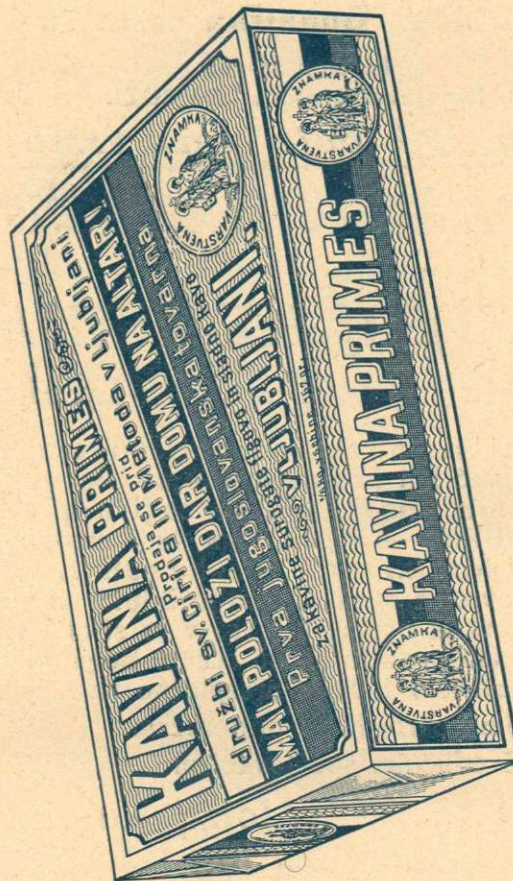
novih cerkvenih orgelj

in vsakovrstnih poprav. 31 8-12

Svoji k svojim, ker je to krščanska slovenska tvrdka!

Prava
Ciril in Metodova
kavina primes

katero priporoča

Prva jugoslovanska tovarna za kavine surogate
v Ljubljani. 16 8-12

Šah.

Rešitev nalog v št. 6.

Nal. 77. 1. Kg6, K×d4; 2. Dd1 + itd.; 1... T×d4; 2. Dh5 + itd. — Nal. 78. 1. Df6, Kc4; 2. Dg5 itd. 1... Ke4; 2. Td1 itd.; 1... Kc5; 2. Kd3 itd. — Nal. 79. 1. Dc6 ♘; 2. D mat. — Nal. 80. 1. Dd5, Kg5; 2. Lg6 itd.; 1... Ke3; 2. Dc5 + itd. 1... ∞; 2. Se6 (g6+) itd. — Nal. 81. 1. De2 ♘; 2. D mat. — Nal. 82. 1. La2 ♘; 2. D, S, L mat. K tej nalogi pripomnimo, da imenuje profesor Berger take probleme „unbrauchbar“. Pravi: „Wenn der Inhalt einer Komposition auf Varianten beruht (Variantencomplex), so fällt der Mangel an unreinen Matstellungen unangenehm auf.“ Mi prinesemo prihodnjič tako originalno nalogo našega sotrudnika, pa bodisi da se nam poreče, da smo svoje glavi ali da rušimo obstoječe nazore.

Šahovske novosti in naloge z razpisanimi nagradami prihodnjič.

Pri upravnistvu „Dom in Sveta“, Marijanišče — Ljubljana, se do-
bijo po znižani ceni naslednji let-
niki: 1891, 1894 in 1895 po K 4.
L. 1896. in daljnji do 1901 po K 8.
L. 1902. po K 9. * * * * *

Upravnistvo „Dom in Svet“-a.